

CULTURA

Fundația Culturală Augustin Buzura

www.revistacultura.ro • anul XIV • nr. 3 (599) • martie 2019 •

dosar

despre
emergenta
discursului
feminist

dezbatere **kitsch-ul și**
avatarurile
subiectivității

selectiile
dosar **Gopo**
13 ani de film
românesc
așa cum se vede
el în on-line

Publicație editată de

Fundația Culturală
Augustin Buzura

Președinte:
ANAMARIA MAIOR-BUZURA

Redacția

Coordonator editorial:
NICU ILIE

Editori:
DANA BUZURA-GAGNIUC
CARMEN CORBU
AURELIAN GIUGĂL
CRISTINA RUSIECKI
CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT
ANA-MARIA VULPESCU

Machetare:
VIZUAL GRAFICANTE PUNCT RO

Adresa:
STRADA ION CREANGĂ, NR. 15-17,
SECTOR 5, BUCUREȘTI
E-mail:
cultura@augustinbuzura.org

ISSN 2285 – 5629
ISSN-L 1584 – 2894

Revista CULTURA
promovează, în spiritul dialogului cultural,
diversitatea de opinii. Responsabilitatea
afirmațiilor făcute în cuprinsul articolelor aparține
fiecărui autor, iar punctele de vedere exprimate
nu reprezintă în mod necesar viziunea redacției.

sumar

analize și evaluări

Despre emergența discursului feminist
/ PP. 5 - 19 /
dosar coordonat de Iulia Alexa

Oana Băluță / Feminismul actual, valid, activ
/ pag. 6 /
Alina Purcaru / Lipsa scriitoarelor din manuale.
Rigidități și ambiții subterane / pag. 9 /
Ioana Ulmeanu / Un concept care ridică
sprâncene / pag. 10 /
Alina Șerban / Așteptări care condiționează
/ pag. 12 /
Interviu cu Alina Isac Alak / Variante,
contextualizări, tensiuni și concilieri / pag. 14 /
Interviu cu Simona Voicescu / Pseudo-istoria și
privirea ironică / pag. 18 /

teme în dezbateri

Kitsch-ul și avatarurile subiectivismului.
De la „locuirea în neautentic” la „leader kitsch”
/ PP. 21 - 31 /
dosar coordonat de Dana Buzura-Gagniuc

Interviu cu dr. Ioan Marchiș / „O locuire în
neautentic și artificial” / pag. 22 /
Interviu cu conf. univ. dr. Delia Suiogan /
„Obiectul kitsch este, de cele mai multe ori,
o marcă a cantității” / pag. 23 /
Cristian Lică / „Instanțele noastre sunt
vizitatorii” / pag. 26 /
Atelierul de Analiză a Mentalităților și Ideilor
Contemporane / „Problema kitsch-ului este
definirea sa sau, mai bine spus, lipsa acesteia”
/ pag. 27

sinteze și reflecții

**Selecțiile Gopo. 13 ani de film românesc, așa
cum se vede el în on-line** / PP. 32-65 /
dosar de Carmen Corbu

review

Aurelian Giugăl / **Inegalitățile de clasă și inegalitățile din învățământ** / pag. 67 /

Gina Șerbănescu / **Dinamica politicii și identitatea artistului** / pag.71 /

Cristina Rusiecki / **Medeea suntem toți** / pag. 75 /

Claudiu Sfirschi-Lăudat / **O lecție de istorie recentă** / pag. 78 /

studii și cercetări

Cătălin D. Constantin / **Către o teorie a pieței. Spații cu centru, spații fără centru** / pag. 81 /

români în lume

Dan Shafran / **O scrisoare** / pag. 93 /

Teodor Stan / **Lecturi publice la Washington și la New York. Dennis Deletant despre istoria disidenței românești** / pag. 95 /

Coperta și ilustrația de număr: Cătălin D. Constantin, imagini din Proiectul „Piețe din Europa și istoriile lor”. Proiectul include o expoziție itinerantă în mai multe orașe europene, cartea „Orașe în rezumat” și site-ul www.intotheshquare.org

puncte de vedere

Ioan-Aurel Pop / **Limba noastră-i limbă sfântă ...** / pag. 100 /

Monica Săvulescu Voudouri / **The Decent People** / pag. 102 /

contribuții

Nicu Ilie / **Elasticitatea capitalului. Punctul nevralgic al politicilor românești** / pag. 105 /

Gheorghică Geană / **Căderea cortinei de fier și entropia valorilor** / pag. 109 /

Jean Jacques Askenasy / **Migrarea tineretului este binefăcătoare pentru Europa, dar distructivă pentru România** / pag. 114 /

fcab

Generația Z /
Interviu cu Dr. Paul A. Gagniuc / **„Sunt un soi de... europatriot”** / pag. 116 /

Documentele Augustin Buzura /
Eu vorbesc, noi vorbim... / Text apărut „Tribuna”, 1983 / pag. 124 /

Concursurile
Fundăției Culturale Augustin Buzura / pag. 126 /

**GRAMPET
GROUP**

Motion is our business

**20
DE ANI**

**PROMOVĂM
SPIRITUL ROMÂNESC
PESTE HOTARE
DIN 1999**

Prima multinațională cu capital românesc.

Profesionalismul și perseverența noastră din ultimii 20 de ani au pus România pe harta feroviară globală și la conjuncția strategică a industriilor europene și internaționale. Suntem un pilon de dezvoltare a României și ne propunem să continuăm în aceeași direcție.

România

Austria

Serbia

Germania

Ungaria

Grecia

Bulgaria

Croația

Despre emergența discursului feminist

IULIA ALEXA

Nu există, probabil, un singur feminism, ci mai multe mișcări ideologice și sociale cu coloratură feministă, diverse și versatile, dar care, toate, cer vizibilitatea femeilor în spațiul academic, în zone profesionale, în literatură. Mai este feminismul necesar? Mai sunt de dat lupte pentru câștigarea egalității în drepturi sau pentru schimbarea unor percepții greșite despre femei? Mai păstrează feminismul actualitatea

academică? Mai este el relevant filosofic sau literar? Ce forme de discriminare la adresa femeilor se (mai) nasc aproape involuntar? Ce fenomen și discurs feminist este azi emergent și cu ce idei, ce revendicări? Cum e la noi și cum e la alții? Este Europa campioană a egalității? Care sunt semnele ascunse ale inegalității? Ce s-a schimbat și s-a bifat de la sufragete încoace și ce anume se încăpățânează să rămână un bastion machist? Sunt unghiuri de abordare, puncte de vedere și perspective ce pot contura o imagine mai amplă asupra actualității (și uneori a urgenței) feminismului.

Feminismul actual, valid, activ

OANA BĂLUȚĂ

Recent, pe 8 martie 2019, a avut loc în fața Tribunalului București o acțiune feministă îndreptată împotriva judecătorilor care sancționează cu blândețe violatorii și pun o parte din vină pe seama fetelor și femeilor care „provoacă” sau care, la 15 ani, „fac dovada consimțământului”. Ghilimelele îmi aparțin. Sunt cazuri cumplite de fete și femei violate, iar reprezentanții sistemului de justiție au decis să chestioneze victimele și să găsească circumstanțe atenuante agresorilor.

Despre actualitatea feminismului academic

Mediul academic are misiunea importantă de a forma și consolida gândirea critică, o misiune destul de uitată, din păcate, în eferescența aceasta neoliberală care vede în oameni predominant competențe și ocupații. Nu vreau să fie receptat greșit mesajul meu, desigur că mediul universitar formează studenții și pentru piața muncii, dar nu trebuie să uite de stimularea gândirii critice atunci când urmărește angajabilitatea. Întrebarea „Ce se studiază sub această umbrelă?” îmi permite să formulez două categorii de răspunsuri: ce se studiază la cursuri și ce teme se cercetează. Feminismul academic intersectează planul didacticii cu cel al cercetării, așadar. Voi personaliza acest răspuns pornind de la activitatea mea de predare și de cercetare. În norma didactică am și două cursuri pe care le încadrăm în feminismul academic.

Eu predau la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București, cursul de „Gen

și politică” la masteratul de Jurnalism politic. La acest curs discut cu studenții despre semnificația noțiunii de gen și a rolului pe care genul îl joacă în construirea și constituirea vieții private și a celei publice/politice, în elaborarea politicilor publice. Cursul are o structură tematică urmărind relevanța genului și a intersecționalității în raport cu piața muncii, armonizarea vieții de familie cu profesia, violența de gen, drepturile sexuale și reproductive, munca sexuală, reprezentare politică și reprezentările din mass media.

La Facultatea de Științe Politice, SNSPA, la masteratul de Gen, Politici și Minorități, predau cursul de „Gen, minorități și reprezentare politică”, unde cunoaștem și analizăm reprezentarea politică din perspectiva genului și a intersecționalității, clarificăm diferențele dintre politica prezenței și politica ideilor, dacă prezența femeilor în politică în poziții de decizie este importantă, discutăm critic cerințele normative ale reprezentării politice a femeilor, dacă reprezentarea descriptivă și reprezentarea substanțială sunt separate sau interconectate, urmărim factorii care influențează participarea și reprezentarea femeilor: recrutare și partide politice, factori socio-economici, ideologici, sisteme electorale, cultura politică, mass media. Interesele mele de cercetare din prezent merg înspre două domenii mai largi: reprezentare politică – mai exact înspre rolul partidelor politice în recrutarea candidaților – și gen, politică și mass media.

Feminismul academic este actual și este și prezent. Cauzele pe care feminismul le urmărește și pe care le detaliez la întrebarea următoare trebuie înțelese mai întâi, studiate, explicate. Feminismul academic își aduce aici contribuția. În activitatea pe care am desfășurat-o, nu am decuplat feminismul academic de civic și politic în sensul în care cunoașterea acumulată

m-a ajutat să dezvolt argumente în sprijinul egalității de gen și să susțin intervenții civice și politice.

Feminismul – cauză socială încă validă în Europa

Feminismul are mult sens în continuare, indiferent dacă ne uităm la state cu democrații mai consolidate decât cea a României sau la țări din Europa Centrală și de Est sau la America Latină, Africa, SUA, iar exemplele nu sunt exhaustive, ci diferite, pentru a sublinia actualitatea acestuia. Patriarhatul este ubicuu și ia forma vasului în care este pus. Patriarhatul se intersectează cu rasismul, clasismul, nedreptatea de mediu, homofobia, transfobia... Dominația de gen coexistă cu alte tipuri de dominații, ceea ce face ca discursul feminist să fie mai nuanțat, mai complex, mai inclusiv, dar și mai deschis, astfel, politicilor și intereselor și nevoilor diverse ale femeilor și altor grupuri cu care acestea împart o formă de nedreptate și inegalitate.

La nivel global există state în care iliberalismul a devenit parte constitutivă a deciziilor politice sau a discursurilor unor grupuri și persoane care se opun egalității de gen și încearcă să oprească sau să împingă în spate progresele făcute în acest domeniu. În Bulgaria, a fost retras din Parlament proiectul de ratificare a Convenției de la Istanbul privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice din cauza opoziției puternice exprimate de grupuri religioase și politice.

În România, pe fondul demersului Coaliției pentru Familie de modificare a Constituției, s-a dezvoltat vizibil un atac asupra drepturilor femeilor orchestrat sub forma protecției „normalității” și a familiei. Să nu uităm că președintele acestei structuri a ajuns până să și nege cifrele și realitatea cruntă a violenței cu care se confruntă femeile din România și să o numească un accident.

Ni se pare că au dispărut inegalitățile istorice majore. Chiar dacă din punct de vedere legislativ nu mai ai discriminare fățișă a femeilor și asumarea excluderii lor de la cetățenie de către stat, în realitatea trăită de femei, inegalități există și ne-o confirmă studiile și diverse indexuri și barometre. Efectele unor practici societale și ale unor decizii politice, economice generează inegalitate și o viață mai puțin sigură și împlinită pentru femei.

Cauzele urmărite sunt, așadar, diferite și variate fiindcă și feminismul este plural și urmărește mai multe obiective, refuză să mai separe cauzele de mediu de reproducerea vieții sociale, se uită cu atenție la efectele capitalismului și la consecințele sale asupra femeilor, continuă și drumul mai vechi al spargerii plafonului de sticlă. Voi enumera câteva obiective care nu sunt, însă, exhaustive: prevenirea și combaterea violenței de gen, inclusiv a celei exercitate de stat, creșterea numărului femeilor în poziții de decizie în politică și economie, critica distribuției inegale a muncilor de îngrijire și a celor domestice, a invizibilității acestora, combaterea hărțuirii sexuale, acces la servicii medicale, protejarea drepturilor reproductive, acces la locuințe, sprijin pentru sindicalizare și creșterea salariilor în condițiile în care acestea coboară sub minimul necesar pentru asigurarea unui trai decent, protejarea naturii de exploatare și multe altele. Feminismul se manifestă în forme variate, vedem abordări liberale, socialiste, marxiste, radicale, ecofeministe, anarhiste. Feminismul a evoluat mai mult înspre intersecționalitate fiindcă el răspunde nevoii de incluziune a mai multor femei ale cărora interese și nevoi au fost uitate sau au fost secundare pe agenda revendicărilor feministe, mă refer la femei de culoare, migrante, indigene, femei trans, femei roma etc.

Dacă vorbim de Europa, voi da un exemplu de Manifest inclusiv, intersecțional care este util pentru înțelegerea varietății problemelor și cauzelor asumate. Manifestul Marșului Internațional al Femeilor din 2016. La nivelul valorilor și al principiilor, acest document spune că: „Drepturile Femeilor sunt Drepturi ale Omului, iar Drepturile Omului sunt Drepturi ale Femeilor. Dreptatea de Gen este Dreptate Rasială și Dreptate Economică: trebuie creată o societate în care femeile, în mod particular cele de culoare, native women, femeile sărace, imigrante, musulmane, queer și trans să fie libere și capacitate să aibă grijă și să-și hrănească propriile familii (...). Femeile trebuie să trăiască vieți sănătoase, fără violență care să fie exercitată asupra corpurilor lor. Cred în libertatea reproducerii. Recunosc că femeile de culoare poartă cea mai grea povară în peisajul economic național și internațional. Cred că toți muncitorii trebuie să aibă dreptul să se organizeze și să lupte pentru salariul minim și că sindicatele și alte tipuri de asociații care urmăresc drepturi asociate muncii au un rol important în crearea unei economii sănătoase. Cred în drepturile refugiaților și ale imigranților. Cred

că fiecare persoană și comunitate are dreptul la apă curată, aer curat și acces la teren public". Textul poate fi citit la <https://www.womensmarch.com/principles/>.

Despre mefiență la auzul cuvântului „feminism”

Câteva din motivele care hrănesc rezistența și antagonismul la adresa feminismului: menținerea status quo-ului servește poziției de putere pe care o au în societate cei care se opun, vor să-și mențină privilegiile neschimbate, nu să le folosească pentru a sprijini cauze care pot face societatea mai dreaptă, cu mai multă libertate și egalitate pentru mai mulți oameni, și-au format o imagine stereotipă despre feminism și feministe/ feministe, iar deconstruirea acestei imagini presupune și un efort de a lăsa deoparte lenea cognitivă, operează cu o percepție falsă potrivit căreia feminismul este omogen și îl asociază cu o singură manifestare față de care au rezerve sau o rejectează visceral. Să nu uităm că agenda feministă este și antirasistă, anticlasistă, antihomofobă, ceea ce înseamnă că e problematică pentru rasiști, homofobi, transfobi, clasiști. Creșterea puterii politice și simbolice a instituțiilor religioase constituie o sursă care alimentează reculul modernizării relațiilor de gen și care hrănește antifeminismul și inegalitatea. Avem un cumul de factori, de la rezistențe psihologice individuale, la cele sistemice de natură socială, economică, religioasă. Feminismul în formele sale diferite de manifestare spune că femeile contează, femeile contează la fel de mult și în orice moment al anului și că fiecare femeie contează. Dintotdeauna au existat reacții adverse, să nu uităm că și ideea potrivit căreia femeile sunt oameni a avut adversari puternici și vocali.

Feminismul, o cauză socială încă activă în România

Este o cauză activă în România fiindcă țara aceasta nu este decuplată de restul lumii, de Europa, și sunt probleme sistemice aici care afectează drepturile femeilor și egalitatea de gen. Am publicat recent textul „Feminismul politic actual: provocări, acțiuni și dezvoltări”. Textul este publicat în volumul „Ea. Perspective feministe asupra societății românești”, apărut la Editura Curtea Veche, în 2018, coordonat de Oana Zamfirache. Am scris și reiau aici că: „În România există inegalitate de gen, sunt probleme concrete, structurale cu care se confruntă femeile și care le fac viața mai grea și mai marginală și care ar trebui

să constituie baza feminismului politic. Există opacitate, rezistență la aceste informații și curente de gândire și mobilizări civice contrare drepturilor femeilor și egalității de gen. (In)egalitatea de gen este, în mod paradoxal, și subtilă și vizibilă. Nu toate femeile se confruntă cu același fel de inegalitate. Doar că inegalitatea trebuie arătată cu degetul și combătută, fie că ia forma hărțuirii sexuale în mediul profesional, a accesului precar la piața muncii, a obstacolelor specifice (vezi de pildă practicile de recrutare de la nivelul partidelor politice care avantajează bărbații; reprezentările femeilor în mass media etc.) în construirea unei cariere politice, violența de gen ș.a. În Indexul European al Egalității de Gen, România ocupă locul 26 din 28 cu 52,4 puncte, media europeană fiind 66.2. Pe ultimele locuri se situează Ungaria cu 50.8 puncte și Grecia cu 50 de puncte. Indexul măsoară 6 domenii principale: muncă, bani, cunoaștere, timp, putere, sănătate. Indexul măsoară și violența ca subdomeniu. România ocupă însă ultimul loc în domeniile bani și sănătate.” Toate datele de mai sus pot fi consultate la <http://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/RO> și la <http://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/countries-comparison/money/bar>.

La nivelul organizațiilor nonguvernamentale, un teren pe care s-au dat lupte aprige este cel al prevenirii și combaterii violenței de gen. Mobilizarea extraordinară a organizațiilor nonguvernamentale pune în față instituțiilor centrale și locale o oglindă a rușinii dată fiind lentoarea cu care se mișcă, rezistențele pe care le ridică, lipsa de înțelegere, de reacție și de intervenție, deși au obligații legale.

Oana Băluță este conferențiar universitar la Departamentul de Jurnalism al FJSC. Are un Postdoctorat în Științe Politice la SNSPA și un Masterat de Gen și Politici Publice la aceeași instituție universitară.

Lipsa scriitoarelor din manuale. Rigidități și ambiții subterane

ALINA PURCARU

Ce scriitoare lipsesc din manuale

Lipsesc Hortensia Papadat-Bengescu, Jeni Acterian și Gabriela Adameșteanu. E un trio esențial, unul care recuperează măcar baza. O listă bogată ar putea extinde această bază: poete, scriitoare, eseiste, critici literari, publiciste. Ele lipsesc din motive care s-au cuplat în mod nefericit și s-au potențat unele pe altele. Ar fi, o dată, rigiditatea canonului critic, în ansamblul lui, croit după criterii vetuste, rupte de realitatea completă și rotundă a literaturii și a vieții literare. Apoi, cel mai probabil, instrumentele patriarhatului, active încă printre cei care fac programa. În al treilea rând, ambiția subterană, dar prezentă, în subtext, ca textele care se studiază să reflecte valori „tari”, „naționale”, și ele patriarhale, asociate, la fel, cu operele marilor scriitori bărbați, preferabil defuncți. Am lăsat la urmă slaba disponibilitate a sistemului pentru revizuire, atenția mai degrabă periferică la literatura contemporană (făcută, într-o bună măsură, de scriitoare) și misoginismul de fond, internalizat chiar și de persoane care, altfel, se recomandă drept progresiste.

Cum pot fi aduse în atenția cititorilor tineri

Această muncă de atragere a atenției asupra scriitoarelor, în general, și nu doar a celor trei, în particular, ar necesita un proiect de anvergură, asumat la nivel național, prin toate mijloacele care îl pot gira. Ar fi necesare campanii și finanțări pentru reeditarea unor cărți dispărute de pe piață de multe zeci de ani. Autoarele interbelice reprezintă doar un tronson, dar realitatea de acoperit nu se oprește la ele. Ar mai fi necesare măcar opere complete, dacă nu ediții critice, la prețuri accesibile, care să circule și să sfășie această prejudecată că nu avem scriitoare valoroase. Ar fi nevoie de încurajarea proiectelor independente care își propun să discute tocmai cărțile invizibile ale unor scriitoare: workshopuri, ateliere pentru elevi și studenți care să recupereze contribuția femeilor de-a lungul istoriei noastre

literare și, la fel de bine, documentare sau chiar filme de autor care să recupereze portrete de scriitoare. Ar mai fi, de asemenea, nevoie de antologii și de monografii proaspete ale autoarelor care au lăsat în urmă opere consistente, dar prea puțin citite. Ar fi, în fine, nevoie de încurajarea și susținerea singurului premiu literar care își asumă, ca misiune, vizibilitate pentru scriitoare, Premiul „Sofia Nădejde”. Ar fi nevoie de atenție constantă la ceea ce creează, revendică și transformă scriitorii contemporani.

Alina Purcaru este jurnalist cultural la „Observator cultural” și co-autoare a cărții „Ea – Perspective feministe asupra societății românești” cu un eseu despre absența din manualele de literatură a scriitoarelor.

Un concept care ridică sprâncene

IOANA ULMEANU

Cred că suspiciunea cu care e privit feminismul ține pur și simplu de putere, e un fapt banal. Chiar nu văd cum un sistem patriarhal, care a ținut femeile în postura de cetățeni de rangul al doilea de mii de ani, ar putea din proprie inițiativă să cedeze, să împartă cu femeile acea putere pe care o deține. Nimeni nu renunță de bunăvoie la putere. Și conflictul între revendicările feminismului și sistem a condus la conturarea unei mitologii a feministei, așa cum a fost ea portretizată de cei care dețin puterea. Cea care vrea o parte din putere, care cere egalitate, trebuie să este agresivă, extremistă, radicală, este dușmanul, contrazice o ordine a lucrurilor percepută drept „naturală”, că își arde sutienul ș.a.m.d. Suspiciunea față de cel care revendică egalitatea nu e rezervată doar feminismului, a fost la fel de prezentă și în lupta pentru drepturi civile a persoanelor de culoare, și în cea a persoanelor LGBT+. Mefiența este manifestată față de Celălalt, iar celălalt (adică cel care nu este dominantul, cel care nu deține puterea, dar o revendică), în acest caz, se întâmplă să fie femeia.

Progrese niciodată câștigate pe deplin

Feminismul este actual pentru că, oricât de multe progrese ar fi fost făcute spre egalitatea de gen în ultima sută și ceva de ani, tot nu am ajuns la egalitate. Este actual pentru că, așa cum spuneam mai devreme, judecătorii din România (dar nu numai) încă mai dau pedepse cu suspendare agresorilor sexuali, susținând că victimele fete sau femei au fost îmbrăcate provocator – chiar la 11-12 ani –, astfel plasând vina asupra victimelor, lucru ce

denotă un misoginism sistemic atroce. Și dacă există un protest feminist legat de acest subiect, participantele sunt amendate pentru deranjarea ordinii publice, tocmai acea ordine în care agresiunile împotriva femeilor sunt acceptate și validate chiar de către cei care trebuie să aplice legea, de exemplu. Este actual pentru că dreptul femeilor asupra propriului corp este încă o întrebare și nu o certitudine, și asta se întâmplă în toată lumea. Este actual și pentru că accesul femeilor la putere este limitat în întreaga lume, și este limitat de prejudecăți, cum s-a întâmplat în SUA la ultimele alegeri prezidențiale, când un bărbat fără calități a fost preferat în detrimentul unei femei competente. Exemplele de felul acesta ar putea continua la nesfârșit.

De ce promovez egalitatea

Sunt o feministă în sensul cel mai clasic, adică eu cred cu tărie în egalitatea socială, politică, economică și de toate felurile între genuri. Sunt și o feministă intersecțională, în sensul că feminismul meu este unul larg și că devine din ce în ce mai încăpător pe măsură ce mă educ necontentit în legătură cu subiecte care nu au avut loc în dezbaterile primelor valuri ale feminismului. Să fiu feministă înseamnă, dincolo de credința asta care poate părea generală, să aplic un filtru feminist situațiilor de viață prin care trec, să mă întreb mereu de ce o femeie se află într-o anumită situație, ce a adus-o acolo, cum influențează faptul că e femeie locul ei în lume. Mai înseamnă și că promovez, în munca mea de jurnalistă, legată îndeaproape de lumea femeilor, principiul feminist al egalității despre care vorbeam mai sus. De asemenea, că aleg să tratez subiecte de interes pentru femei, subiecte care au mai degrabă în centru femeii și problemele lor – documentez fenomene precum violența de gen, hărțuirea și alte agresiuni sexuale, diferențele de salarizare între bărbați și femei, felul în care societatea se raportează la noi ca femei și altele. Mai înseamnă și faptul că încerc zilnic să nu judec alte femei și să creez în jurul meu un spațiu în care femeile să fie deschise, solidare și oneste unele cu altele. Spun că încerc

și că o fac zilnic pentru că îmi dau seama că sunt multe lucruri (prejudecăți, limite) pe care societatea patriarhală în care m-am născut și în care trăiesc le-a sădit adânc în mine și sunt conștientă de faptul că trebuie să le analizez mereu dacă îmi doresc ca la un moment dat să le elimin. E un proces și mă bucur să îl parcurg. Feminismul meu mai înseamnă și că particip la acțiuni de protest – cel mai recent, de 8 martie, la o manifestare de Ziua Femeii în fața Tribunalului București –, în cadrul căreia activistele feministe au reproșat judecătorilor pedepsele foarte blânde pe care le primesc agresorii sexuali, chiar și atunci când victimele lor sunt copii. Sunt câteva astfel de acțiuni anuale la care ajung de fiecare dată când se întâmplă.

Multe femei spun: „Eu nu sunt feministă.” De ce oare...

Nu că aș pretinde să înțeleg atât de bine cum gândesc alte femei, dar cred că sunt două motive pentru care se întâmplă asta și că sunt strâns legate între ele. Primul este chiar portretizarea feminismului de către patriarhat, despre care vorbeam mai sus. Nu știu câte femei (care prin tradiție sunt crescute astfel încât să nu deranjeze, să fie cât mai plăcute, așa cum am fost educate aproape toate) s-ar simți confortabil cu faptul de a fi percepute drept agresive sau radicale.

Și apoi, mai este și chestiunea educației: nu ai cum să știi că e foarte probabil să nu ai un salariu egal, pentru o muncă egală, cu cel al unui bărbat, dacă nu te interesează asta sau dacă nu ți se spune asta. Nu ai cum să știi că societatea în care trăiești nu îți garantează dreptul asupra propriului corp dacă nu treci printr-o situație de viață care să îți pună în față lucrul acesta, sau dacă nu te interesează asta. Dar acceptarea și adoptarea feminismului este un proces. Acum, de când cu feminismul mainstream care este pus ca slogan pe tricouri în marile magazine, cred că fetele sunt mai obișnuite și mai educate în legătură cu această noțiune și cred că ele vor fi o generație de femei mult mai deschise către feminism decât am fost noi, spre exemplu. Trăim într-o perioadă în care vedetele pop promovează feminismul și, pe cât poate fi de superficial, pe atât de încurajator este lucrul acesta.

Semnalarea derapajelor misogine

Nu cred că e de datoria noastră să creăm bărbați feminiști. Pe mine mă tulbură un pic gândul acesta: că, pe lângă toate lucrurile pe care trebuie să le facem, mai avem și datoria de a-i educa pe cei care ne oprimă. Dar înțeleg, într-un fel, că așa stau lucrurile. Probabil că ceea ce putem face toate este să semnalăm derapajele misogine atunci când acestea au loc, să le sancționăm, chiar și sau mai ales atunci când ele se întâmplă să apară la partenerii

***Nu știi câte femei
(care prin tradiție
sunt crescute
astfel încât să nu
deranjeze, să fie
cât mai plăcute,
așa cum am fost
educate aproape
toate) s-ar simți
confortabil cu faptul
de a fi percepute
drept agresive
sau radicale.***

noștri sau la bărbații din familiile noastre, sau la colegii noștri de școală sau de muncă. Dar e naiv să credem că o mână de feministe care educă acei bărbați din proximitate dispuși să asculte poate produce o schimbare. Adevărata schimbare ar trebui să fie politică și să vină dintr-o educație care să promoveze egalitatea, altfel ne învățăm într-o bulă confortabilă în care toți suntem feminiști. Bărbații vor deveni feminiști când nu vor mai învăța de acasă comportamente misogine, când vor vedea egalitate de gen în manuale, când vor vedea egalitate în filme și la TV și peste tot. Asta nu se poate întâmpla fără schimbări politice, iar acestea nu pot veni fără acțiuni care să le ceară.

De exemplu, nu cred că doar 50 de femei din București sunt revoltate de sentințele judecătorilor despre care vorbeam mai sus, dar dacă doar 50 sunt dispuse să iasă în stradă pentru asta, în mod cert siguranța femeilor și a fetelor nu va deveni o temă pe agenda vreunui politician, așadar nici o lege nouă și mai bine alcătuită nu va încerca să corecteze o astfel de situație. Ceea ce vreau să spun este că nu putem avea bărbați feminiști dacă nu trăim într-o societate care devine (mai) feministă, iar acea societate nu va fi feministă fără un efort comun, fără solidaritate și revendicări comune ale unui număr mare de femei.

Așteptări care condiționează

ALINA ȘERBAN

Conform definiției foarte simple, feminismul luptă pentru drepturi egale pentru toată lumea. Asta face ca feminismul să nu fie ceva ieșit din comun, ci ar trebui să fie o banalitate a vieții. Trebuie să înțelegem situațiile complexe de viață ale unora dintre noi și să încercăm să-i întâlnim acolo unde ei se află. Trebuie să înțelegem că mulți nu au acces egal la resurse și că viețile lor sunt diferite de ale noastre. Ține de intersectarea mai multor factori. De exemplu, dacă că te-ai născut într-o familie săracă și ești femeie, sunt situații în care trebuie să se facă o alegere: „A, mai bine îl trimitem pe băiat la școală, nu pe fată”. Apoi apar anumite așteptări de la ea pentru că ea este fată și așa mai departe. Poate definiția feminismului sperie. Cred că, dacă ne-am asculta poveștile unul altuia și am vorbi deschis, cu toții ar trebui să fim feminiști.

Femeile de etnie romă și problemele specifice

Nu pot să vorbesc pentru toate femeile de etnie romă, însă, în ceea ce mă privește, avem de luat în calcul intersecționalitatea diferitelor condiții de viață și greutăți care vin din contextul în care te-ai născut. Să luăm exemplul unei femei sărace care are pielea mai închisă și o femeie săracă neromă. La care dintre ele va fi mai greu accesul la un job? Din perspectiva personală, în artă, în contextul în care lucrez eu, încă mai trebuie să conving că eu merit respect și demnitate ca femeie, apoi trebuie să arăt că eu merit respect și demnitate ca femeie romă. Și, ținând cont că sunt prima din familia mea care a terminat liceul, cât de ușor mi-a fost mie să ajung în această poziție?

O posibilă soluție la care eu visez ar fi să investim mai ales în educația fetelor rome din mediile defavorizate. Trebuie să ne uităm la circumstanțele în care ele s-au născut.

Unele provin din familii tradiționale și, poate pe strada lor sau în comunitatea de lângă, nu vor oamenii să-și aducă copiii la școală și să-i pună în aceeași bancă cu copiii romi. Cum le e copiilor romi să învețe numai între ei? Avem de-a face cu segregare, cu un sistem rasist. Peste toate problemele pe care o femeie le întâmpină, mai punem și acest element social și etnic, care îi îngreunează drumul.

Despre actualitatea feminismului

Nu mi se pare neapărat că în UK curge lapte și miere, însă un discurs al diversității există de mai mult timp în comparație cu cel de la noi. Acolo sunt anumite lucruri pe care nu trebuie să le mai explici în discuții. Nu spun că nu există gafe, rasism, misoginism. Însă nu sunt atât de comune ca la noi. La noi este încă normal să fii rasist vizavi de femeile rome. La noi încă este normal să deschid televizorul și să văd „hăhăieli” penibile la adresa romilor... că, vezi dom'le, asta este divertisment.

Am apreciat faptul că existau campanii împotriva unor reclame în care femeile erau obiectificate, ceea ce la noi se întâmplă mai rar, există mici grupulețe care au reacții când ceva se întâmplă. Îmi place, de asemenea, că la TV sunt campanii publicitare care le învață pe fetițe că ele pot fi ce își doresc, ele nu au doar un corp care trebuie să răspundă unor așteptări ale cuiva.

Să ne referim la lucruri banale. Dacă deschidem televizorul vedem foarte multe presiuni despre cum trebuie să fie o femeie, ce înseamnă a fi femeie, feminin și sexualitate feminină, definită de alții. Că nu suntem îndeajuns de frumoase, de slabe etc. Trebuie să înțelegem că această definire este făcută din perspectivă bărbătească și că însăși imaginea noastră despre noi înșine este uneori condiționată de același discurs. Femeia trebuie să fie frumușică, pe tocuri și cuminiță. Astăzi ar trebui să avem discuții foarte simple și să ne referim la o normalitate care încă nu există. Noi încă nu avem cultura diversității în mainstream. Asta ne închistează

mințile, pentru că prin asta înțelegem că numai anumiți oameni, dintr-o anumită pătură, sunt „frumoși” și „normali”. Media ar trebui să reflecte diversitatea.

„Tu trebuie să fii bărbat”

La fel cu poveștile care s-au vehiculat despre romi, că ei sunt cei mai răi, la fel și cu feminismul și bărbații care se tem de el: ce o să ne facă nouă feminismul?, o să ne ia din drepturi? Dacă ar fi să discutăm extrem de simplu, vedem că feminismul este și pentru bărbați, că e o modalitate prin care și față de ei noi realizăm că societatea are niște așteptări care nici pentru ei nu sunt corecte. Și pe ei aceste așteptări îi împing la tot felul de standarde: „Să nu plângi!”, „Tu trebuie să fii bărbat”. În sensul acesta, feminismul este pentru noi toți, înțelegem că fiecare își duce problemele în spate, și fiecare din noi ar trebui să aibă șansa să-și definească viața într-un mod propriu, dacă libertatea lui nu dăunează libertății altuia. De exemplu, în satul de unde vine mama mea, Gălbinași, unde există o comunitate mare

de rudari care trăiesc laolaltă cu mulți români, contextul social nu diferă mult de la rom la români, iar oamenii s-au învățat să trăiască unii cu ceilalți. Copilul devine „țigan” doar când ajunge în București: „A, tu ești țigan!”. Ca peste tot în țară, nu există servicii de educație sexuală pentru băieți și fete. Și, apoi, este rușinea asta „cum să nu mai fii virgină și să nu fii măritată?”. Și se întâmplă la foarte puțini kilometri de București. Iar asta îi împinge și pe fete și pe băieți să urmeze cultura, fie romi sau neromi. Astăzi vedem în comunitate și bărbați romi care înțeleg că, dacă ar fi avut șansa să învețe, ar fi visat și ei la facultate, ar fi visat și ei la o altă viață. Cred că și bărbații romi sunt deschiși să afle mai multe despre feminism, despre drepturi.

Alina Șerban este actriță și scenaristă. Este militantă pentru drepturile femeilor.

Cel mai recent rol de film este cel din „Singură la nunta mea”, un film care vorbește despre curajul de a-ți depăși condiția.

Alina Șerban, „Singură la nunta mea”, 2018

Variante, contextualizări, tensiuni și concilieri

Interviu cu Alina Isac Alak

Cum se declină ideea de feminism în relație cu femeile de religie islamică, la nivel mondial? Ce lupte dă feminismul în țările unde această confesiune e prevalentă?

Și în țările cu populație majoritar musulmană s-au format mai multe variante de feminism, modulate destul de divers în funcție de zona geografică și cultură. În linii mari, am putea trasa trei etape. De la începutul anilor 1860 până la jumătatea secolului trecut au existat mișcări ale femeilor musulmane centrate mai degrabă pe activismul social, având revendicări de factură universală: reconfigurarea egalitaristă a rolurilor tradiționale de gen, dreptul la educație, dreptul de a lucra, de a vota, de a participa la alegeri, de a fi implicate social și politic, de a călători liber, drepturi egale în cadrul familiei, în căsătorie și la divorț, mai ales dreptul de a avea custodia copiilor. Deși femeile musulmane au participat activ, alături de bărbați, în lupta anticolonialistă, cu speranța accederii la un statut social și politic – în calitate de cetățene – egal cu cel al bărbaților, odată cu dobândirea independenței statelor musulmane nou formate au fost din nou exilate prioritar în spațiul privat. Emergența fundamentalismului islamic, în deceniul al șaptelea al secolului trecut, generează o polarizare mai acută, fără precedent, între grupările feministelor musulmane islamiste și cele seculare. Paradoxal, cele două discursuri converg în concluzia comun acceptată a existenței unei incompatibilități ireconciliabile între islam și drepturile omului, în formularea lor modernă. Islamistele au câștigat unele drepturi extinse în sfera socială, însă nu au îndrăznit să conteste construcția puternic ierarhică care domina relațiile de gen în spațiul privat. Formulările juridice patriarhale medievale ale rolurilor de gen au fost tacit acceptate și chiar revalidate de pe poziții pseudoștiințifice

psihologice sub forma tezei complementarității sexelor. Feministele musulmane seculare, martore ale dezastrului socio-politic islamist, au pledat pentru excluderea oricărui element religios din fundamentarea egalității de gen, bazându-se exclusiv pe formularea din perspectiva dreptului internațional a drepturilor omului.

De abia din anii '90 ai secolului trecut apare sintagma de „feminism islamic”, conceput ca o reformă radicală bazată pe o critică multiplă și o redefinire detaliată atât a islamului, cât și a supozițiilor esențialiste și imperialiste ale feminismului occidental. Voi folosi aici, la modul general, expresia „feminisme islamice” pentru a desemna toate demersurile vizând stabilirea unei egalități de gen din interiorul islamului, deși discuțiile legate de terminologie sunt ceva mai complicate.

Revenind, proiectele feminismelor islamice au vizat deopotrivă activismul social și reconstrucțiile teoretice, academice. Interesant de menționat este că această formă contemporană a feminismului islamic a fost mai ușor acceptată și de către feministele seculare care au putut semna o convergență a obiectivelor feministe în pofida formulării acestora în idiom islamic. Feministe musulmane din spații musulmane, dar și din zone în care musulmanii reprezintă o minoritate, au realizat direct exegeze egalitariste ale Coranului, din perspectiva femeilor musulmane, apelând la metodologii hibride, specifice disciplinelor islamice tradiționaliste, dar și evoluțiilor academice occidentale. Textul coranic a fost reinterpretat urmărindu-se o contextualizare istorică a versetelor, precum și o analizare tematică și holistică a lor în lumina obiectivelor etice coranice. Astfel, s-a făcut distincția între ceea ce ține de Coran ca produs cultural

al Arabiei secolului al VII-lea, text care, inevitabil, pentru a oferi soluții unor probleme specifice, trebuia simultan să descrie, fără a norma sau transpune în universal, idei, practici și credințe comune acelei societăți medievale, și Coran ca text sacru cu un mesaj spiritual atemporal, incluzând principii și norme etico-morale universale. Prin aceste demersuri hermeneutice feministe musulmane au demonstrat cum metode exegetice diferite aplicate aceluiși text coranic pot genera rezultate interpretative diferite, în cazul nostru, egalitariste. Consecința practică a acestor citiri contemporane ale Coranului a implicat o reformulare a jurisprudenței tradiționale islamice, în special a legilor ce țin de codul familial. Jurisprudența islamică din majoritatea țărilor cu populație musulmană a păstrat logica contractului marital medieval care îi oferea clar bărbatului o formă de control și autoritate asupra femeii, în special asupra capacității sale sexuale și reproductive. În țări precum Iranul activitatea feministelor a produs schimbări legislative relativ lente, dar majore; în alte țări, precum Tunisia, îmbunătățirea legilor referitoare la statutul femeilor s-a produs de sus în jos, prin intervenția directă a elitelor progresiste aflate la conducere. În general, însă, mentalitățile sociale și reformele legislative nu au schimbat radical drepturile limitate și asimetrice acordate femeilor musulmane în jurisprudența islamică tradițională construită la trei secole după moartea profetului Muhamad, în plină epocă patriarhală. Deși folosesc un limbaj și o argumentație valide din perspectiva teologiei islamice, feministe musulmane sunt atacate isteric de către tradiționaliștii și neotradiționaliștii musulmani, fiind tratate ca agente ale neoimperialismului cultural occidental care dorește să distrugă identitatea culturală locală și să promoveze imoralitatea și promiscuitatea femeilor. În același timp, feministe musulmane contemporane duc o luptă reală și împotriva hegemoniei culturale neocolonialiste actuale, care influențează și dirijează nu doar dezvoltarea economiei și politicii, ci și sociologia și domeniile care țin de producerea cunoașterii.

Ce anume NU ar trebui apropiat luptei feministe pe acest teren? Ce este abuz și poate trece drept „salvare cu forța” a femeilor de confesiune musulmană, deci, implicit, o dovadă de lipsă de respect la adresa lor și un alt mod de a le priva de responsabilitatea propriei vieți?

Într-adevăr, există anumite tensiuni, variat formulate, între feminisme occidentale și eforturile musulmanelor de a legitima, pornind de la o viziune religioasă, egalitatea

*Odată cu trecerea
în feminismul celui
de al treilea val,
s-a creat o mai
mare deschidere
de a recunoaște
moduri mai fluide
și contextualizate
de a face feminism,
ca expresii
individualizate ale
realității, inclusiv
religioase, trăite
de către femei.*

absolută de sex și gen. Ne este comod să definim tot ceea ce reprezintă gender jihad / lupta (pentru egalitatea) de gen drept „feminism islamic”, însă eticheta nu a fost asumată ca atare de către toate femeile și de către toți bărbații musulmani implicați în acest demers. Nu voi detalia aici conflictul relativ îndelungat dintre feministe seculare, inclusiv cele din cadrul unor țări cu populație majoritar musulmană, și cele religioase.

Feministe seculare au decretat apriori și esențialist incompatibilitatea profundă dintre religii, tratate ca manifestări ideologice intrinsec și iremediabil patriarhale, și feminism. În opinia lor nu este posibilă o eliberare a femeilor în afara mecanismelor și ideologiei seculare. Odată cu trecerea în feminismul celui de al treilea val, s-a creat o mai mare deschidere de a recunoaște moduri mai fluide și contextualizate de a face feminism ca expresii

***Feminismul este
un concept cultural
dificil de separat de
teologia, tradițiile
intelectuale
iluministe și politice
moderne europene.
Hegemonia
politică feministă
occidentală este
respinsă de către
unele musulmane,
dar nu și metodele
feministe de analiză.***

individualizate ale realității, inclusiv religioase, trăite de către femei. Drept consecință s-a produs o explozie de studii teologice feministe, inclusiv islamice. Pe de altă parte, chiar și atunci când feminismul este considerat a fi suficient de diversificat și maleabil pentru a fi capabil să includă perspectiva islamică, ne atrage atenția o feministă seculară iraniană, Moghissi Haideh, rămâne problematică promovarea feminismului islamic ca unică soluție adecvată cultural societăților cu populație musulmană, dat fiind că ignoră diferențele regionale, etnice, religioase, culturale și de clasă existente între femeile prezente într-un teritoriu general desemnat a fi islamic. Limbajul feminist islamic ar trebui să asigure un spațiu în care femeile și alte grupuri sociale marginalizate au libertatea de a formula interpretări antagonice, contradiscursuri și politici eterogene. Eficient în țări cu o

agendă islamistă fundamentalistă precum Iranul, acest tip de feminism islamic nu asigură dreptul la autoreprezentare și altor tipuri de femei necentrate pe factorul religios.

Las deoparte aici și perspectiva musulmanelor care au pledat pentru convergența inevitabilă dintre feminism și islam, adoptând clasificarea de feminism islamic, am amintit câteva determinații generale la întrebarea precedentă, și mă voi concentra asupra unor perspective mai nuanțate și critice care răspund întrebării dvs. Alte teorii ale egalității de gen sunt construite de musulmane care se raportează la paradigme culturale alternative, non-occidentale și anti-coloniale. Aceste musulmane consideră că eforturile lor nu reprezintă un import recent occidental, ci o continuare naturală a istoriei islamului și a raționamentelor bazate pe surse islamice care sunt utile luptei lor de a susține egalitatea de gen. De la investigarea incisivă și curajoasă a lui Umm Salama, una dintre soțiile profetului Muhammad, care a pus în discuție chiar natura revelației divine și problema androcentrismului unor versete coranice care păreau a se adresa doar bărbaților, criticism urmat de revelarea unor versete explicit egalitariene în adresare și conținut, până la exegezele contemporane centrate pe dimensiunea de gen (Wadud, Barlas), realizate direct de către musulmane, a existat o conștiință de gen înrădăcinată în idiom islamic.

Această centrare principală pe tradiția islamică însăși nu exclude utilizarea unor metode feministe occidentale clasice. Diferența este însă următoarea. Eticheta de „feminism islamic” este respinsă pentru că aneantizează diferențele care sunt incluse în această abordare tributară unei paradigme strict islamice. Feminismul este un concept cultural dificil de separat de teologia, tradițiile intelectuale iluministe și politice moderne europene. Hegemonia politică feministă occidentală este respinsă de către unele musulmane, dar nu și metodele feministe de analiză. Un exemplu de încadrare care evită sintagma „feminism islamic” este cea folosită de Amina Wadud care își autodefinește poziția teoretică drept una pro-credință și pro-feminism. Aceste autoare musulmane critică un aspect mai puțin demn din istoria feminismului, anume implicarea feministelor occidentale în dominația colonialistă. Ce deranjează este politizarea interferențelor feministe în spațiile musulmane. Dacă până în secolul al XIX-lea reprezentările femeilor musulmane în imaginarul european au fost relativ mai nuanțate, începând cu acest secol a dominat paradigma ignorantei, pasivei, oprimatei

femei musulmane care trebuia eliberată de barbaria bărbaților musulmani. Această retorică a salvării, care funcționa ca un instrument major al legitimării dominației și politicii colonialiste, a fost adoptată orbește și de către feminismul misionar. Deși călătoarele occidentale în lumea musulmană au îmbrățișat sloganele orientaliste, inevitabil, având un acces mai direct la viața femeilor musulmane, au înregistrat simultan diferențele mai nuanțat decât orientaliștii bărbați. Unele dintre acestea au remarcat disparitatea dintre discursul oficial al femeilor musulmane victimizate colectiv și realitățile sociale concrete mult mai diverse. Într-o perioadă istorică în care femeile occidentale aveau drepturi economice limitate, femeile musulmane aveau acces la proprietate privată, dreptul de a-și controla propriile investiții, de a avea personalitate juridică independentă de cea a soțului, de a divorța și de a recurge la avort atunci când era necesar. Pe de altă parte, duplicitatea „salvatorilor” bărbați occidentali a fost ignorată de către feministele misionare care reproduceau logica feministă supusă intereselor colonialiste. De exemplu, Lordul Cromer și-a asumat în Egipt rolul unui protector și militant extrem de vocal al emancipării femeilor musulmane; în același timp, în propria-i țară, Anglia, a fondat și a rămas președintele ligii bărbaților care se opunea acordării dreptului femeilor de a vota. Manipularea politică orientalistă a unei tematici feministe, anume eliberarea femeilor musulmane de sub tirania primitivilor bărbați musulmani, continuă și astăzi, afirmă musulmanele implicate în susținerea egalității de gen. Deloc flatant, în spațiul occidental interesul exacerb acordat statutului femeilor musulmane – transformate ilicit în simboluri umblătoare ale unei întregi culturi, religii și civilizații aparte – este subordonat demonstrării incompatibilității absolute dintre islam și modernitate, cu implicații politice concrete. Islamul, înțeles în mod artificial drept unul unitar și monolitic, este considerat a fi unicul determinant al caracterului patriarhal al societăților musulmane, factorii socioeconomi, culturali, istorici și politici care au modelat manifestările inegalității de gen fiind sistematic ignorați. Hegemonia neocolonialistă a unor grupări feministe occidentale actuale s-a manifestat și în asocierea retoricii salvării femeilor musulmane cu discursul politic al luptei împotriva terorismului. Amina Wadud, Asma Barlas și multe alte musulmane implicate în jihad-ul egalității de gen refuză hegemoniile politice feministe occidentale, dar adoptă neproblematic vocabularul, strategiile și metodele feministe de analiză.

Criticată a mai fost și omogenizarea și esențializarea categoriei femeilor musulmane de către feministele occidentale ale celui de al doilea val, dar din perspectiva feminismului postcolonialist, chiar și a unora din cel de al treilea val. Întâlnim aici modelul surorității ierarhice: un grup elitist de femei albe, privilegiate, din clasa de mijloc, educate, statuează un unic model eliberator ce trebuie urmat cu obediență de către femeile musulmane. Astfel, musulmanele sunt încă tratate în paradigma alterității, a obiectelor inferioare prin raportare la care este predicat statutul de subiect al feministelor „oficiale” ce dețin monopolul asupra producerii de texte academice și, implicit, a normelor și criteriilor conform cărora vor fi evaluate Celelalte, experiențele, alegerile și tradițiile lor. Diferențele de clasă, etnie, vârstă, zonă geografică, naționalitate, statut marital, educație, filosofie personală, experiență colonialistă sau postcolonialistă existente între femeile musulmane sunt complet ignorate. Și aceasta deranjează. Omogenizarea femeilor conform paradigmei feministe occidentale generează stereotipii și prejudecăți, precum și victimizarea monolitică a tuturor musulmanelor ca grup oprimat, lipsit de putere, însă decontextualizat, în absența analizării doctrinelor, factorilor areligioși (sociali, culturali, politici, economici) sau a structurilor masculiniste transculturale ale relațiilor sociale care au fi putut genera un astfel de model general. Desigur, se face aici o distincție între aspecte culturale inofensive sau care poartă semnificații foarte diverse, individualizate, cum ar fi, de exemplu, purtarea vălului islamic, și practici care încalcă drepturi umane fundamentale, precum mutilarea genitală sau crimele de onoare, în cazul cărora diferența culturală devine irelevantă și care, de altfel, sunt combătute din interior chiar de către musulmane. A conferi autoritate vocilor directe ale femeilor musulmane, a nu le bloca sau ridiculiza procesul de autoreprezentare permite crearea unor rețele feministe transnaționale, rețele care în fapt deja există și evoluează în conformitate cu interesele globale ale femeilor de pretutindeni.

Alina Isac Alak este doctor în filosofie și islamolog. Este cadru didactic universitar asociat la Universitatea București. Este specialistă în hermeneutică islamică, curente reformiste islamice contemporane, dezvoltări ale construcțiilor identitare musulmane autohtone și europene studii de gen, inclusiv feminism islamic. A publicat trei cărți referitoare la exegeza, jurisprudența și legitimitatea reformelor islamice, cu un accent special pe perspectiva de gen.

Pseudo-istoria și privirea ironică

Interviu cu Simona Voicescu

Am întâlnit o întrebare retorică interesantă, adresată de o juristă în Huffington Post: „Oare femeile hetero sunt confuze încă cu privire la drepturile lor?” Tu ce ai răspunde?

Întrebările tale mă duc cu gândul către normalitate, normalitatea percepută și cea necesară. Acest termen pe care îl folosim în legătură cu absolut tot ce se mulează pe înțelegerea, educația și așteptările pe care societatea ni le-a format. Heterosexualitatea este privită de către marea majoritate drept normalitate. Familia tradițională, formată între o femeie și un bărbat, în care există și abuz, este trecută cu privirea, pentru că așa este normal. Așa a fost și în familia mamei și a bunicii și drept urmare, este normal. Din acest punct de vedere cred că este foarte bine punctat că multe femei nu-și cunosc încă drepturile fundamentale, nu reușesc să recunoască o relație de tip abuziv și consideră că „trebuie să-și ducă crucea” cum au făcut-o și femeile de dinaintea ei.

Ca juristă care apără victimele violenței domestice crezi că această cauză este asimilabilă feminismului? Sau ar putea să poarte orice alt nume...

Doctrinar, da, vorbim despre feminism. Violența domestică, violența de gen înseamnă discriminare, objectificare, opresiune și vorbește din nou despre normalitate, așa cum este ea înțeleasă și acceptată în istoria noastră: patriarhat. În anul 2019, femeia este în continuare o categorie defavorizată, ale cărei drepturi continuă să nu-i fie pe deplin respectate. Eu aș vorbi însă despre violența de gen ca o problemă care ține de drepturile fundamentale ale omului, despre ineficiența sistemelor de justiție în a-și apăra cetățenii, toleranța față de agresori și societăți bolnave, incapabile de empatie. Violența în familie nu mai reprezintă strict o problemă a femeilor, este o problemă fundamentală a unei societăți, care afectează femei, bărbați, copii și pentru

care omenirea nu a reușit încă să găsească o soluție prin care să controleze acest flagel. În România nu reușim nici măcar să diminuăm fenomenul și vor mai crește multe generații de copii în familii abuzive. Consecințele le vom suporta cu toții chiar dacă foarte mulți dintre noi nu înțelegem repercursiunile asupra unei societăți.

Ce drepturi le lipsesc încă femeilor aici, în România, și în alte spații culturale, care ar justifica eticheta feministă pusă peste lupta de câștigare a lor?

Discursul toxic dominat de valori și realizări masculine pe care îl auzim multe dintre noi atunci când vorbim despre respectarea drepturilor fundamentale ale omului, are ca principal argument tocmai atrocitățile la care au fost supuse femeile de-a lungul istoriei. În mod ironic, cei care promovează acest tip de discurs nu realizează acest lucru. Este o pseudo-istorie pe care o ducem mai departe și în care toate realizările mărețe au fost create de către bărbați. Unde au fost femeile timp de 2.000 de ani? Femeilor atunci le era interzis accesul la școlarizare, la profesarea unor meserii, la vot, i se refuza contribuția socială mai departe de rolul matern și casnic. În timp ce bărbații făceau descoperiri științifice, femeile erau cetățeni de mâna a doua, egale, dar mai puțin egale în comparație cu bărbații în fața legii și cu toate acestea au reușit să schimbe lumea, uneori cu sacrificiul suprem. Acum avem aceste drepturi, dar când ne trimitem fetele la școală despre cine învață ele? Care le sunt modelele? Cine sunt autorii predați în școli? Ce vedem la școală? Icoane și bravi eroi masculini dominând pereții claselor. Atâta timp cât nu recunoaștem și nu promovăm valorile feminine pe care România le are, feminismul nu și-a terminat treaba și femeia continuă să fie hărțuită pe stradă, în școli și universități, la locul de muncă, discriminată de stat și uitată de istorie.

Cum se raportează profesioniștii care lucrează cu victimele violenței de gen la ele aici, în România?

Când vorbim despre sistemul de intervenție în cazurile de violență în familie, avem femei, cu experiență, profesioniste în toate domeniile acum, poliție, justiție, servicii sociale etc. Dar aceste sisteme au fost create de bărbați și până nu demult, dominate de aceștia. Patriarhatul continuă să existe, chiar dacă într-un mod mult mai subtil uneori și a schimbat felul în care femeile se raportează la meseriilor lor. În timp ce bărbații, profesioniști în domeniile mai sus menționate au trebuit doar să respecte condițiile generale de acceptare în domeniile alese, fără să le fie afectată capacitatea de evaluare, empatie și înțelegere (acolo unde ea exista), femeile au fost nevoite să se adapteze și să se desensibilizeze pentru a demonstra că pot. Ceea ce a făcut patriarhatul este extrem de perfid și se va trata foarte greu și numai prin generații educate corect. A făcut-o pe femeie să creadă că nu poate fi la fel de bună ca un bărbat decât dacă își atribuie calități masculine, dacă se ascunde pe ea de societatea în care trăiește.

Am citit zilele trecute comentariile la o postare făcută de Poliția Română legată de Aura, luptătoare la Serviciul pentru Acțiuni Speciale Buzău, una dintre structurile de elită ale Poliției Române. Aura este una dintre puținele femei care sunt în această structură la nivel național și comentariile erau îndreptate către capacitatea ei, ca simplă femeie, de a face față solicitărilor locului de muncă. Eu nu o cunosc pe Aura, dar sunt convinsă că muncește de trei ori mai mult decât colegii ei bărbați tocmai pentru că este femeie și trebuie să demonstreze constant că poate. Să fii expertă într-un domeniu devine epuizant pentru că evaluarea ta profesională se face prin comparație constantă cu felul în care un bărbat ar face acel lucru, fără să aibă nici o legătură cu capacitatea ta de a-ți face treaba bine. Asta se simte în cam toate domeniile. În activitatea Asociației Necuvinte de până acum, cele mai dure hotărâri judecătorești emise în defavoarea persoanei vătămate au fost judecate de către femeii judecător, procuror. Privirile ironice din secțiile de poliție vin de foarte multe ori de la femeii polițiste. Asta înseamnă că nu sunt profesioniste? Nu! Înseamnă că s-au adaptat, și-au mascat empatia și sensibilitatea pentru a supraviețui în meserii dominate de bărbați. Și mai avem foarte mult de lucru pentru a schimba asta.

Dar ce înseamnă, în sens larg, violența de gen?

Violența de gen continuă să fie cea mai mare încălcare a drepturilor fundamentale ale omului peste tot în lume.

***Ceea ce a făcut
patriarhatul este
extrem de perfid și
se va trata foarte
greu și numai prin
generații educate
corect. A făcut-o pe
femeie să creadă
că nu poate fi la
fel de bună ca
un bărbat decât
dacă își atribuie
calități masculine.***

Cea mai simplă definiție ar fi că este violența îndreptată asupra unei persoane din cauza sexului acesteia. Afectează atât bărbații cât și femeile, dar majoritatea victimelor au fost și continuă să fie de sex feminin. Femeile și fetele continuă să fie victimele violenței de gen, iar bărbații, conform statisticilor și studiilor internaționale, sunt principalii agresori. Schimbarea acestei situații ne duce din nou către normalitate și anume redefinirea normalității, reșezarea femeii ca cetățean cu drepturi egale. Când vorbim despre violența de gen este foarte ușor să blămăm bărbații și să punem semnul egal între bărbat și agresor

Simona Voicescu este jurist.
Este fondator și director executiv
al Asociației Necuvinte, care se ocupă
de victimele violenței de gen.
A primit în 2017 premiul
Romanian Women of Courage,
de la Ambasada SUA și premiul
Femeia Anului al Revistei „Avantaje”,
pentru activitatea ei în combaterea
violenței domestice.

KOSICE (SLOVACIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

Kitsch-ul si avatarurile subiectivismului

De la „locuirea în
neautentic”
la „leader kitsch”

DANA BUZURA-GAGNIUC

Orice proces de evaluare presupune și un anumit grad de subiectivism. Societatea a modificat în timp criteriile de valorizare în funcție de idealurile estetice, istorice, religioase, etice, ale fiecărei epoci sau perioade istorice. Creații considerate la un moment dat valori de referință, după un număr de ani, au căzut în desuetudine, ieșind din sfera valorilor. Istoria a cunoscut însă și situații în care, creațiilor considerate mediocre, în timp, le-a crescut valoarea. Astfel, în urma procesului de valorizare, orice produs creat de mâna omului sau regăsit în natură poate deveni o valoare, deci poate intra într-o colecție de valori.

Kitsch-ul reprezintă una din etichetele atașate modernității, aflat în strânsă legătură cu dezvoltarea economică. Odată ce kitsch-ul devine posibil tehnic, dar și profitabil economic, proliferarea imitațiilor pe toate palierele, de la artă la folclor și avangardă, devine greu de controlat. Generic vorbind, kitsch-ul elimină pretențiile calitative ale oricărui obiect, care încearcă să fie artistic, fără a fi însă autentic. Puțin

reglementat teoretic, apărut ca termen relativ târziu, kitsch-ul este considerat o contrafacere de ordin tematic și stilistic, care se referă la crearea unei forme de artă hibridă și perisabilă, precum arta-surogat, pseudo-artă sau arta de prost gust. În general, kitsch-ul convine societății de consum, societății contemporane hiperindustrializate, valoarea sa măsurându-se de cele mai multe ori în numărul de reproduceri ale unor obiecte a căror semnificație estetică originală constă în unicitatea lor.

„O locuire în neautentic și artificial”

Interviu cu dr. Ioan Marchiș

Din perspectiva omului care s-a aplecat asupra simbolisticii Nodului Dacic, asupra reprezentărilor arhetipale ale Maramureșului, ce este kitsch-ul? Credeți că putem vorbi de o definiție clară a kitsch-ului?

Kitsch-ul este un fenomen al pseudo-artei, evidențiat la sfârșitul secolului al XIX-lea în Bavaria (kitschen = a face ceva de mântuială). Este o manifestare a subculturii, o producție artistică de proastă calitate. Un fel de „artă populară” ușoară, ieftină și de proastă calitate (cum sunt piticii de grădină, lebedele, broaștele și alte animale făcute de mântuială de artiști submediocri). În România, ca și în întreaga lume, fenomenul a luat o largă amploare, de la producția de artizanat prost înțeleasă (costume populare stridente care imită în mod nefericit tradiția înțeleasă greșit și care suferă de diferite influențe de artă de bazar de prost gust), până la tablouri făcute cu viteză reprezentând peisaje stângace, cu lebede sau alte păsări exotice, prost desenate și așezate în peisaje ridicol de prost lucrate într-o tehnică rudimentară. Kitsch-ul se extinde însă și la unele produse de serie, de sticlă, ceramică, lemn, obiecte de îmbrăcăminte, bijuterii etc.

La nivel rural, cel mai frecvent și frapant se vede renunțarea la arhitectura tradițională în detrimentul unor modele preluate haotic de peste tot. Iar acest fenomen s-a acutizat în special după 1989? Care sunt pericolele în acest sens? Unde este limita dintre inovație și evoluție firească pe de-o parte și preluarea unor modele nepotrivite, de prost-gust pe de altă parte?

Acest fenomen este foarte evident și în Oaș sau Maramureș, prin arhitectura diletantă, cu elemente țipătoare de inox sau elemente de arhitectură populară prost combinate cu elemente de arhitectură renașcentistă sau baroc, într-o învâlmășeală de stiluri greu de descifrat. Soluțiile evitării acestui fenomen se găsesc la Consiliile Județene și Locale, impunerea unui set de reguli locale și arhitecturale cu materiale tradiționale și cu proiecte făcute de arhitecți profesioniști, precum și prin anularea autorizațiilor de construcție acordate de Consiliile Locale pe proiecte diletante sau care frizează kitsch-ul.

Ce înseamnă omul-kitsch? Este o expresie pe care am întâlnit-o adesea... Omul-kitsch poate fi o pată de culoare într-un anume spațiu, într-un mediu, într-o colectivitate?

Omul-kitsch este omul snob, omul prefăcut, omul care abandonează tradiția, dar nu se poate încadra într-o lume modernă filtrată de stilști, de specialiști în toate domeniile estetice. Omul-kitsch se îmbracă în haine în diferite stiluri, viu colorate, neasortate cromatic, se poartă neglijent cu tot ce îl înconjoară, își cumpără obiecte kitsch, mobilă kitsch etc. Este omul care face totul în viteză, fără o minimă grijă morală și estetică pentru el și pentru cei din jur.

Vorbim despre kitsch ca despre un drog universal, opiu, poluare a culturii, para-estetic, artă-surogat?

Kitsch-ul este un fenomen global de degradare a valorilor clasice, o apropiere de tot ce este ieftin și improvizat, o locuire în neautentic și artificial. Este un fenomen general de înstrăinare de propria esență, de superficialitate și desuetudine.

...sau putem vorbi de o formă de cultură de consum, de un gust artistic al maselor, de care nu putem face abstracție? Spre exemplu, în eseul „Avangardă și kitsch” Clement Greenberg aduce în discuție „acceptiunea kitschului ca formațiune artistică specifică”.

Kitsch-ul se detașează de tot ce este original, autentic, valoros, afirmat ca valoare consacrată și este identificat de orice om cu o pregătire medie, dar cu voință socială, civică și morală, cu dorința de a se integra etic și estetic în lumea din jur. Kitsch-ul nu este un curent sau o modă, ci un fenomen de îmbolnăvire a „bunului gust”, de alterare a dimensiunilor minimale de cultură și civilizație.

Ioan Marchiș este sculptor.
Este director al Direcției de Cultură și
Patrimoniu Maramureș

„Obiectul kitsch este, de cele mai multe ori, o marcă a cantității”

Interviu cu conf. univ. dr. Delia Suioğan

Ați scris despre kitsch în domeniul comunicării culturale, enumerând trei trăsături definitorii ale obiectului-kitsch: saturația kitsch, presiunea kitsch și anti-funcționalitatea vizavi de evoluția funcțiilor cromatice, referindu-vă la arta populară românească și la eleganța ei. Poate ne dezvoltați puțin acest termen...

Obiectul-kitsch este acel element văzut doar ca produs, destinat spre a se vinde ușor, dar scump sau capabil să

„vândă” iluzii. În lumea tradițională, obiectul nu era un produs oarecare, ci era unic în felul său, avea funcție de comunicare, vorbind despre ceva ce ținea de calitate. Obiectul-kitsch își pierde valoarea de a vorbi, nu mai conține în el un mesaj, fiind, de cele mai multe ori, o marcă a cantității. Avem în vedere în acest context, atât formele de reprezentare ale cantității definite de maximizare și gigantizare, cât și pe cele definibile prin miniaturizare. Vom fi de acord, așadar cu afirmația lui Abraham Moles, potrivit

căruia „kitsch-ul este mai curând un anumit tip de raport între om și lucruri, decât un lucru anume, un adjectiv, mai curând decât un substantiv, este o modalitate estetică de relație cu mediul înconjurător” (Abraham Moles, „Psihologia Kitsch-ului: Arta fericirii”).

Să luăm ca exemplu casa și modul său de evoluție. Trebuie, de la început, să facem distincție clară între casa așa-zis modernă, care apare ca rezultat al nevoii de adaptare și al obligativității de a evolua, și aceea care, în modul cel mai clar posibil, ne apare ca rezultat al unei forțări de limite, semn al unei neasumări a „rostului”, a funcționalității, ceea ce conduce în mod automat la identificarea elementelor de kitsch în acest plan. Antifuncționalitatea mi se pare una din trăsăturile cele mai evidente când ne raportăm la modul în care au „evoluat” formele de locuire, mai ales în mediul rural. Este nevoie de confort, este nevoie ca omul să-și pună amprenta asupra spațiului, însă, în momentul în care toate acestea anulează un rost, se pierde acea relație cu armonia dintre om și tot ceea ce îl înconjoară, una din legile nescrise ale tradiției și care, considerăm, a permis rezistența în timp a unui mod de „A Fi” sănătos. A fi în armonie cu Lumea însemna, în mod evident, a fi în armonie cu tine însuși. Omul mediilor tradiționale avea conștiința limitei, cum au spus-o în mod repetat mai toți etnologii și antropologii. Considerăm, alături de aceștia, că pierderea acestei conștiințe generează cele mai multe forme de kitsch. Forma casei, cromatica acesteia, modul de organizare a interiorului trădează o neasumare a limitei sau o forțare, de cele mai multe ori voită, a oricărei limite. În acest moment, casa nu este altceva decât rezultatul unei renunțări la Sine, care implica odinioară și asumarea unui Sine colectiv. Am defini-o drept o declarație de neapartenență, în fapt o formă de presiune kitsch a lui „să fiu altfel”. Dar cum altfel? Ca „Altul”, un altul pe care nu îl cunosc, îl copiez – nu îl imit, aducând elementele în planul „rostului” –, ci „vreau” să fiu „Altul”.

Diversitatea în unitate a fost principala caracteristică a satului românesc. Frumusețe, armonie, distincție, așa aș defini, prin câteva cuvinte, acel sat al tradiției, în care totul avea un rost. Albul unitar al exterioarelor caselor, sau albastrul din unele zone, cu micile accente cromatice de la ferestre sau de la stâlpii târnașului, spre exemplu, nu dădeau impresia de monotonie, ci, dimpotrivă, pe cea de curățenie, de intimitate, pentru că albul îți transmitea mesajul unei străluciri aparte, dar și al unei închideri de tip protecție. Albul dominant nu producea sentimentul unei saturații pentru că el se încadra foarte bine în verdele pădurii, în culoarea naturală a lemnului porților

și a gardurilor de nuiele, pe când, astăzi, acea multitudine de culori, de forme, care mai de care mai neregulate, de mărimi, dă sentimentul unei saturații care anulează starea de libertate și posibilitatea exprimării reale.

Casa tradițională era o formă de artă în care omul se simțea liber, satul românesc era un loc în care te simțea liber. Casa modernă este un produs, care, mai devreme, sau mai târziu, trebuie să aibă un preț, să se poată vinde.

Dinamica vieții sociale nu are întotdeauna cele mai faste repercusiuni asupra comunicării culturale. Putem vorbi, în mediul tradițional, spre exemplu, de mutații, de produse hibride, de pervertire? Cât de mult?

Cultura tradițională nu a fost un sistem închis, ci unul deschis, capabil să se adapteze schimbărilor de mentalitate. Adaptarea nu presupunea însă anularea modelului, acesta fiind capabil să păstreze activă acea relație cu funcționalul, cu nevoia de echilibru și de transmitere a unui mesaj prin tot ceea ce se făcea. Da, se poate vorbi despre existența unor mutații în mediul tradițional, ele fiind generate de o foarte lungă perioadă de timp în care s-au pus tot felul de etichete satului românesc și locuitorilor acestuia. De asemenea, acele mutări forțate de la sat la oraș au contribuit la rându-le la apariția acestor mutații. Cel mai puternic impact l-a avut însă migrația din ultimii 20 de ani. Am asistat la o denaturare a unui mod de „A Fi” și aceasta doar pentru că nu s-a mai încercat recuperarea unui sens, ci s-au aplicat doar lecturi de suprafață asupra a tot ce înseamnă structurile mentale sau comportamentale tradiționale. Ne referim aici, din nou, la relația omului cu formele de locuire, dar și la relațiile de înrudire, la modul de asumare a portului tradițional ca marcă identitară, la modalitatea de trăire a sărbătorii și la formele de participare la sărbătorească etc. Din fericire, însă, ultimi 5 ani au însemnat o revenire asupra unor structuri de sens și s-au produs recuperări ale unor elemente ce țin de valori identitare.

La ce nivel vorbim de kitsch în mediul rural? Este atât de grav? E vorba de kitsch, ca formă de înlocuire a tradiționalului cu surogatul, de o urbanizare prost înțeleasă și greșit aplicată sau de un traseu inevitabil de transformare a tradiționalului?

Îmi place să cred că satul românesc în structura lui de profunzime nu este atât de grav atacat de fenomenul kitsch. Această credință mi-o dă tocmai ritmul destul de

rapid de recuperare a unor structuri de sens în momentul în care omul satului profund nu s-a mai simțit amenințat de etichete și de „ochiul străin”, simțind, mai mult sau mai puțin, faptul că ceea ce îl caracteriza are o valoare, chiar și materială. Mă refer aici la redescoperirea frumuseții elementelor de port popular autentic și a utilității lor, reactualizarea unor vechi meșteșuguri tradiționale, dar și a unor tradiții legate de alimentație etc. Dacă faci o plimbare prin satul românesc, însă, totul ar părea să contrazică aceste afirmații. Inoxul, termopanul ieftin, cromatismul strident, lipsa de armonie dau senzația unei aglomerări de stiluri și vorbesc despre instalarea kitsch-ului.

Dacă dorim să emitem afirmații cu valoare de adevăr, trebuie să punem în discuție ambele perspective, cea a satului profund, care încă se raportează la un sistem de valori care îi definesc specificitatea, dar și cea a satului vizibil care nu se poate opune schimbărilor, și aceasta datorită unor legi prost scrise, dar, mai ales, prost aplicate. Nu credem că putem vorbi despre o transformare a tradiționalului până la limita anulării acestuia, considerăm că există în interior o mare forță de reacție, care poate fi reactivată cu oameni de specialitate, care să știe să privească acest fenomen în întreaga lui complexitate. Cultura tradițională românească și-a arătat mereu capacitatea de reacție atunci când a intrat în contact cu influențele străine, destul de numeroase de-a lungul timpului. „S-a ajuns, treptat, la o veritabilă coeziune între om și ethos, care a permis spiritualității autohtone să-și apere modelele fundamentale” (Vasile Tudor Crețu, „Ethosul folcloric – sistem deschis. Existența ca întemeiere”). Considerăm că acest tip de reacție va continua să acționeze, nevoia de reaffirmare a identității culturale fiind necesară în contextual actual.

În universul tradițional, simbolistica, regulile, cromatica, ritualurile sunt foarte riguroase, foarte stricte. Cum se poate, totuși, proteja acest univers de invazia kitsch-ului, care aici poate deveni un pericol? Există anticorpi?

Lumea tradițională nu se caracteriza prin strictete, în sensul de asprime și rigiditate. Respectarea legii nescrise însemna asumarea situației în echilibru a Sinelui tău cu Sinele colectiv. „Așa e frumos”, „așa e bine”, „așa se cuvine” însemnau, de fapt, este adevărat, nu la nivel de explicație, ci la nivel de înțelegere, o asumare. Simbolica, ritualurile, credințele, locuirea, cromatismul conțineau în ele o logică a implicitului, a utilului, a efectului, aceasta

determinând și rezistența lor de-a lungul timpului. Putem proteja acest univers prin recuperarea sensului, prin patrimonializare, prin redescoperirea frumuseții și utilității elementelor ce îl caracterizează și îl compun. „Anticorpu” pentru evitarea unei degradări continue? Bucuria de a fi „Eu”, un eu cu o identitate asumată, capabil să construiască, nu anulând ceea ce au clădit înaintașii, ci ducând mai departe ideea, modelul.

Am întâlnit adesea expresia „omul-kitsch”. Ce înseamnă, din perspectiva dumneavoastră „omul-kitsch”? Poate fi „omul-kitsch” o pată de culoare, evident cu condiția să fie inofensiv, jucând doar rolul bufonului într-o colectivitate, într-un spațiu delimitat?

Dintotdeauna, omul și-a asumat condiția de „actor”. El a asumat nevoia/obligația de a purta mai multe măști de-a lungul devenirii sale. Mască era asumată însă în mod direct în relație cu un context ritualic, urmând ca, după revenirea în cotidian, să renunțe la mască și să își asume rolul de membru activ al comunității, parte a unui tot care se putea anula prin absența părții. Omul mediilor tradiționale nu putea să se identifice cu o mască, cu atât mai puțin cu cea de „bufon”. Oricât de inofensiv poate părea individul care încearcă să rupă armonia (chiar și prin forțarea râsului și a falsei fericiri), el va produce anumite alunecări de sens, care vor genera modificări de suprafață sau de adâncime, mai devreme sau mai târziu. Omul-kitsch nu este, după părerea mea doar „pata de culoare”, el este un individ care renunță la propria sa identitate și copiază, nu din admirație, ci din neînțelegerea unui fenomen sau a unui fapt, din dorința de a fi Altul cu orice preț. De altfel, suntem de acord cu afirmația: „kitsch-ul nu s-ar putea produce, n-ar putea exista dacă n-ar exista și omul-kitsch, căruia îi place kitsch-ul, care-i dă viață ca produs artistic și, în calitate de consumator de artă, este gata să-l cumpere și să-l plătească bine...” (Herman Broch, „Kitsch-ul, fenomen al pseudoartei”).

Delia Suiogan este conferențiar universitar doctor la Facultatea de Litere a Universității Tehnice Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord Baia Mare.

„Instanțele noastre sunt vizitatorii”

CRISTIAN LICĂ

Diferențierea dintre kitsch și artă este în fond o linie care e stabilită de niște oameni. Fiecare are o viziune proprie asupra kitsch-ului. Nouă ne place kitsch-ul, ne amuză, îl aplaudăm. Oamenii se relaxează în preajma kitsch-ului. Sărăcia materială nu e creatoare de kitsch, ci doar propagatoare. El pornește dintr-o sărăcie intelectuală. Kitsch-ul are mai multe definiții, însă pe noi ne interesează cele două categorii importante. În primul rând, sunt kitsch-urile creative care apar atunci când alăturăm elemente care provin din ideologii diferite. Se creează astfel o confuzie prin suprapunerea lor. Spre exemplu, Ceaușescu cu sceptrul sau bogăția preoților. Ele contrastează. Peștele pe televizor reprezintă o alăturare similară. Este vorba de asocierea a două elemente complementare, a sticlei cu sticla, dintr-o perioadă în care televizorul tocmai ce devenise un membru important și respectat al familiei. Vitrina a pierdut atunci o piesă importantă, un element de bază – peștele – care, potrivit-se ca formă, a fost preluat și pus pe televizor. O a doua categorie sunt kitsch-urile clișeice, care pleacă din lipsa de încredere a oamenilor în propriile gusturi. Și-atunci, oamenii copiază. Acestea sunt kitsch-uri repetitive. Frumusețea în artă e ultimul bastion al subiectivismului. Nici Van Gogh nu a fost considerat mare până a fost acceptat și validat. Spre exemplu, Turnul Eiffel a avut autorizație de construcție doar pentru 20 de ani, fiind considerat un kitsch atunci când a fost construit, dar acum a devenit cel mai important punct de atracție al Parisului. Las Vegas-ul este, de asemenea, o experiență încântătoare, de neuitat pentru oricine, și nimeni nu a spus că ar fi kitschos, deși este foarte mult kitsch acolo.

În primul rând, sunt kitsch-urile creative care apar atunci când alăturăm elemente care provin din ideologii diferite. Se creează astfel o confuzie prin suprapunerea lor. Spre exemplu, Ceaușescu cu sceptrul sau bogăția preoților.

Vorbind despre muzeul nostru... suntem bombardatți cu mesaje și sugestii. Cert este că oamenii se relaxează în prezența kitsch-ului. Cea mai de succes piesă din muzeu este o icoană plângătoare – pe care noi o numim Sfânta Placebo –, iar unii oameni vin frecvent și se închină la icoană. Există și un recipient în care se strâng acele lacrimi. Apoi, picturile murale... „Cocalarul și pițipoanca” în mărime naturală. Cea mai nouă variantă de kitsch o reprezintă acum papucii cu puf. Sigur, în muzeul nostru expunem și ridicolul, fără a face aluzii la persoane și promitem publicului experiențe de neuitat. Suntem bombardatți cu mesaje și sugestii de la vizitatori, de la public. În fond, instanțele noastre sunt vizitatorii... Nu, nu cred că putem spune că România e kitschoasă. Mai degrabă putem vorbi de România eclectică. E un cuvânt modern, acceptat, nu e mincinos, nu are conotație negativă...

Cristian Lică este manager al Muzeului Kitsch-ului din București

„Problema kitsch-ului este definirea sa sau, mai bine spus, lipsa acesteia”

@ Atelierul de Analiză
a Mentalităților și Ideilor Contemporane

Cum s-ar putea defini kitsch-ul din perspectiva unor oameni care analizează mentalitățile și ideile contemporane? Care ar fi izvoarele acestuia?

Mădălina-Elena Dominteanu:

Cuvântul kitsch are o conotație negativă în societatea actuală. Adesea, acest termen este utilizat pentru a descrie o operă de prost gust. În lumea artei, kitsch-ul este o crimă împotriva actului artistic. Tindem să fugim de kitsch, să ne ferim privirea din calea elementelor ce ne pot păta imaginea noastră prețioasă, atent modelată. Ceea ce încă nu realizăm este faptul că noi ne hrănim în fiecare zi cu elemente ale kitsch-ului. Cu siguranță kitsch-ul a evoluat, deoarece acesta este un rezultat al civilizației moderne, conform criticului literar Matei Călinescu. Însă, în ceea ce privește problema de gust, de la mileu până la postările noastre de „Bună dimineața” de pe Facebook nu a fost decât un pas. În general, utilizăm cuvântul kitsch, pentru a eticheta elementele artistice care nu corespund standardelor noastre, standarde create de societatea în care trăim sau de grupul în care suntem integrați. Însă problema kitsch-ului este definiția sa sau mai bine spus lipsa acesteia. Sigur, internetul și marii intelectuali ne oferă o multitudine de variații ale definiției, însă lipsa unor caracteristici clare ale acestui cuvânt îl condamnă la sinonimul artei de prost gust. Clement Greenberg, în lucrarea sa „Avantgarde und Kitsch”, urmărește istoria kitsch-ului, un cuvânt de origine germană, născut în urma industrializării. Acesta observă că fenomenul este răspândit

în: pictură, literatură, muzică, film, publicații, lucrări de ficțiune, benzi desenate și reclame – produse ale căror scop este exclusiv financiar. Dacă adaptăm această definiție la societatea actuală, vom realiza că tot ce consumăm este kitsch. Serialul nostru preferat, muzica pe care o ascultăm, albumul pe care îl cumpărăm, toate au în componența lor elemente ale kitsch-ului. Bineînțeles că nu tot ce ne înconjoară este kitsch, la fel cum nu putem eticheta fiecare creație ca artă. Însă este important să înțelegem faptul că el, kitsch-ul, este prezent în viața noastră, este un element ce merită explorat. Trebuie dată la o parte cortina negativă pe care am așezat-o asupra acestui cuvânt.

Când vine vorba de kitsch, ne gândim aproape automat la foarte des invocatele mileuri puse pe televizor cu peștele de sticlă aferent și la carpeta cu „Răpirea din Serai”. Erau elemente de decor care se regăseau într-un foarte mare număr de locuințe, în perioada de dinainte de 1989 și care poartă cu sine un anume parfum. Este, până la urmă, vorba de un mod de viață, de o perioadă destul de cenușie în care lumea încerca să-și coloreze existența cu ceea ce se găsea, cu ceea ce era accesibil... Erau atunci oarecum... la modă... iar acum le numim kitsch... Cam care ar fi adevărul, demarcația dintre kitsch și modă?

Alexandra Colceru:

Din cercetările pe care le-am făcut legate de kitsch ca formă de manifestare în artă și modă, termenul apare

Cine știe?, poate peste 50 de ani pătura superioară a societății românești va asculta manele, așa cum se întâmpla cu muzica lăutărească în interbelic. Chestiunile acestea sunt legate pur și simplu de modă, iar cu acest concept, al modei, sociologii au mari bătaii de cap.

În secolul al XIX-lea și apoi evoluează și se transformă cu fiecare perioadă. Așa ajungem la kitsch-ul românesc dinaintea de 1989 care, desigur, poartă valorile și semnificațiile perioadei. Nu este atât un mod de viață, cât o estetică, obiectele considerate kitsch au rol ornamental, pur decorativ. De multe ori abordează subiecte romantice, ușor de înțeles de publicul larg și care nu trezesc emoții sau dezbateri, nu scandalizează. Vorbim de o perioadă în care moda este făcută de elite, iar kitsch-ul se situează undeva între moda clasei superioare și cea pentru marea masă. Estetic, operează cu simboluri

reprezentând ierarhia socială a elitelor, însă modelele pe care le imită nu reprezintă elita sau stilul clasei superioare. Dacă punem acest fenomen în spațiul românesc de dinaintea de 1989, atunci kitsch-ul devine normă și ajungem cu toții să vorbim despre peștele de sticlă așezat frumos pe mileu, pe televizor.

Care sunt până la urmă instanțele care pot stabili aceste demarcații?

Alexandra Colceru:

Kitsch-ul imită simbolurile și valorile claselor sociale superioare făcându-le accesibile pentru marea masă, iar acest proces modifică simbolurile, creând o formă nouă și o estetică pe care, acum, nu este greu să o recunoaștem. Accesibilitatea este o funcție importantă, întrucât consumatorul de kitsch este omul de rând, așa că accesibilitatea se referă atât la valoarea monetară, cât și la teme – ușor de înțeles, teme care se repetă frecvent (cățeluși, pisicuțe, turnul Eiffel etc.).

Acum kitsch-ul înseamnă o multitudine de culori, simboluri, stiluri puse împreună, o aglomerare conceptuală care în forma finală își pierde din înțeles și doar există.

Adoptarea kitsch-ului poate proveni și dintr-o dorință de acceptare în grup, însă greșit pusă-n practică?

Corina Taraș-Lungu:

Cu siguranță. Unul dintre principiile kitsch-ului este cel al inadecvării. Această inadecvare poate fi deopotrivă voluntară sau involuntară. Adoptarea kitsch-ului ține în mod firesc de opțiune, dar există cazuri în care acest lucru se întâmplă doar din nevoia (emoțională sau mercantilă) de a aparține unui grup. Abia apoi are loc supradimensionarea unor caracteristici ale grupului care conduc în consecință la auto-excludere.

Există și un kitsch mai puțin penalizabil în artă? Și m-aș referi aici la pictori talentați, dar care s-au complăcut în condiția manierismului...

Valentin Rupa:

În opinia mea, sunt două situații, aici. Prima dintre ele – și probabil cea la care vă referiți și dumneavoastră, cu exemplul oferit – este cea în care prin „kitsch mai puțin penalizabil” înțelegem că produsul este unul ce are succes comercial. Din această perspectivă, nu putem afirma că valoarea artistică este direct proporțională cu numărul de

vânzări. Sunt multe exemple în societatea contemporană care ne-ar putea contrazice: manelele, reproducerile în masă ale unor tablouri precum „Mona Lisa” ori „Cina cea de taină”, coloanele în stil doric de la intrarea în casele de prin Strehaia și altele. Deci faptul că un bun cultural este cumpărat nu înseamnă neapărat că este și valoros. Totuși, s-ar impune o mică observație: sunt cazuri în care un produs considerat al culturii de masă intră în cultura elitelor. Un exemplu în acest sens este jazz-ul, care la origini era considerat un produs al unei culturi înapoiate, poate și din cauza prejudecăților rasiale (pentru că acest stil muzical a fost făcut cunoscut de populația de culoare, urmașii sclavilor de origine africană). Găsim în jazz-ul de la începutul secolului al XX-lea versuri cu dezacorduri, cu expresii specifice comunității afro-americane care, așa cum spuneam, au dus inițial la încadrarea acestui stil muzical ca parte din cultura maselor și, cu toate acestea, acum este considerat parte din cultura elitelor. La fel, Van Gogh nu a fost apreciat în timpul vieții, iar astăzi este considerat unul dintre cei mai reprezentativi pictori din secolul al XIX-lea și din istorie, în ansamblul ei. Îmi vine în minte întâmplarea recentă, cu acel recital de manele, la gala premiilor Gopo de zilele trecute. S-a întâmplat același lucru și la TIFF, acum câțiva ani și, cine știe?, poate peste 50 de ani pătura superioară a societății românești va asculta manele, așa cum se întâmpla cu muzica lăutărească în interbelic. Chestiunile acestea sunt legate pur și simplu de modă, iar cu acest concept, al modei, sociologii au mari bătăi de cap, este aproape imposibil de explicat științific. Spuneam că sunt două situații. Cea de-a doua ipostază este atunci când artistul încearcă să combată kitsch-ul prin kitsch. De la dadaismul lui Tristan Tzara și până la pamfletul grupului Vacanța Mare, intenția a fost aceeași – critica ridicolului și a absurdului. Însă putem spune, oare, că produsele culturale, în cazul celor două exemple, au aceeași valoare artistică sau că ambele sunt, în egală măsură, „mai puțin penalizabile”? Probabil că o să afirmăm cu toții că dadaismul nu este kitsch, că este o mișcare (anti)artistică de protest și că nu doar că nu este mai puțin penalizabil, ci că este chiar lăudabil, în opoziție cu pamfletul de tip Vacanța Mare, cu care nu avem nicio problemă în a-l încadra în categoria kitsch. Dar putem noi să oferim un motiv pentru această judecată de valoare, altul decât gustul subiectiv?

Se poate pune explicit, categoric, semnul congruenței între kitsch-minciună-surogat-snobism-mediocritate-manipulare? Sau mai bine-zis, cu care

În ultimii ani se poate observa o orientare a indivizilor spre o atitudine egocentrică, ce are ca efect un comportament de desconsiderare față de ceea ce nu este agreabil, în acest caz kitsch-ul.

dintre acești termeni sunt sinonimi din punctul dumneavoastră de vedere? Sau poate cu nici unul?

Mădălina-Elena Dominteanu:

Kitsch-ul nu este o minciună, însă cu siguranță este un simulacru al expresiei artistice. Nu îl putem asocia cu snobismul sau mediocritatea. Kitsch-ul este prin esența sa un surrogat, acesta având ca scop imitarea unei opere sau a elementelor acesteia. Walter Benjamin, vorbește în lucrările sale despre problema artei în relație cu operele kitsch. Acesta susține că fenomenul kitsch-ului, se naște din nevoia oamenilor de rând de a se apropia de artă. Astfel, copiile devin instrumente de cercetare, de educare și de decorare a ale locuințelor. În ceea ce privește manipularea, subliniez faptul că orice element ce reprezintă un interes pentru un individ, un grup sau o societate poate deveni un instrument de manipulare.

Credeți că putem conviețui în mod civilizată, neagresiv cu kitsch-ul, ca opțiune estetică și comportamentală a unui procent semnificativ de oameni? Sau că acesta este un pericol care trebuie marginalizat?

Mădălina-Elena Dominteanu:

În ultimii ani se poate observa o orientare a indivizilor spre o atitudine egocentrică, ce are ca efect un comportament de desconsiderare față de ceea ce nu este agreabil, în acest caz kitsch-ul. Cei ce se asociază cu kitsch-ul nu sunt un pericol ce trebuie marginalizat. Consider că fenomenul kitsch-ului merită cercetat și înțeles. Nu este nevoie să îl asimilăm, însă este necesar să realizăm faptul că, acest kitsch face parte din istoria și cultura noastră. Fie că ne dorim sau nu, kitsch-ul și oamenii care se asociază cu acesta reflectă nivelul societății noastre, până în momentul în care noi, ca societate, găsim și implementăm soluții pentru a evolua din punct de vedere cultural.

Putem vorbi despre kitsch în film? Există o „rețetă” a acestei categorii de film?

Valentin Rupa:

Filmul a reprezentat de-a lungul timpului, de la David Griffith și Sergei Eisenstein, până la Spike Lee și Quentin Tarantino, o formă de comunicare în care cineastul a încercat să modeleze ideile și mentalitățile unei societăți (am putea să-i spunem manipulare și nu am greși). Cred că putem vorbi despre kitsch în film în măsura în care propaganda iese mai mult în evidență decât produsul artistic în sine (vezi filmele lui Sergiu Nicolaescu). Un film bun este cel în care mesajul rămâne cu spectatorul, poate chiar modifică atitudinea sa față de un subiect, fără ca acesta să conștientizeze. Desigur, mai există și filme în care nici subiectul abordat nu presupune vreun efort intelectual, nici tehnicile de filmare, decorul sau machiajul nu sunt realizate cu atenție și nici prestația actorilor nu captivează (de exemplu majoritatea producțiilor Bollywood, telenovelele etc.).

Lumea se ferește să vorbească despre kitsch-ul în politica actuală. Care ar fi schema, arhetipul politicianului-kitsch? Sau a kitsch-ului politic în general...

Corina Taraș-Lungu:

Această întrebare este una provocatoare și are nenumărate răspunsuri. Dacă până nu demult kitsch-ul era legat indisolubil de artă, odată cu societatea de consum, ne

confruntăm cu o liberalizare a conceptului, astfel încât, iată, putem discuta chiar despre kitsch politic. Generalizările sunt periculoase, fiecare spațiu are cu siguranță specificitatea lui, din acest motiv aleg să reduc răspunsul la limitele geografice românești. Kitsch-ul politic în România lui 2019 arată în mai multe feluri, multe dintre ele ne întrec chiar și imaginația, darămite simțul critic. Putem discuta pe de-o parte de kitsch vestimentar, în care includem, firește, și coafurile oamenilor politici (evit exprimarea „politicieni”), ne putem de asemenea referi la kitsch oratoric, dacă ne gândim la modul în care este față discursul politic actual, kitsch ideologic, propagandă kitsch, kitsch electoral, kitsch oligarhic, leader kitsch, kitsch burghez – frecvent în mediul politic și caracterizat prin tendința de acumulare, sindromul „tot mai mult”. Din nefericire pentru noi, unul dintre principiile kitsch-ului formulate de Abraham Moles, cel al mediocrității, este constant în categoriile de mai sus.

Putem decupa cinci kitsch-uri românești reprezentative?

Corina Taraș-Lungu:

Pițipoanca, demagogul, cocalarul, evlaviosul, parvenitul, expertul.

Valentin Rupa:

Cu observația că acestea se pot regăsi, totuși, în aproape orice țară și aproape orice tip de cultură. Nu cred că există vreun kitsch specific românesc, limbajul său este unul universal.

Corina Taraș-Lungu este psihopedagog.
Alexandra Colceru este specialist în comunicare.
Mădălina Dominteanu este istoric de artă.
Valentin Rupa este jurnalist.

Cei patru respondenți sunt masteranzi ai Programului de master Istoria Ideilor, Mentalităților și a Culturii de Masă organizat de Facultatea de Istorie și Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din Universitatea București și fac parte din Atelierul de Analiză a Mentalităților și Ideilor Contemporane (AAMIC).

AAMIC asigură un cadru în care studenții programului de master Istoria Ideilor, Mentalităților și a Culturii de Masă, dar și pasionații de popular culture își pot dezvolta abilitățile de cercetare, analiză și sinteză. AAMIC este un instrument pentru înțelegerea complexității sociale, prin aprofundarea elementelor culturii pop, sub deviza „nu avem răspunsuri, avem întrebări”.

BRAȘOV (ROMÂNIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

SOFIA (BULGARIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

Selectiile Gopo 13 ani de film românesc, așa cum se vede el în on-line

CARMEN CORBU

Festivalurile și premiile generează un context alternativ de promovare pentru industria cinematografică. În România, unde relația dintre preferințe la nivel de corpus social și tendințele din mediile de creație nu este una de ordine liniară, s-a auzit, nu de puține ori, că obținerea unui premiu (mai ales în cazul celor internaționale) ar dezavantaja receptarea filmului. Recent au fost decernate Premiile Gopo, iar un site specializat cum este cinemagia.ro creditează producția câștigătoare, „Moromeții 2”, cu 192.122 de spectatori. Cifra reprezintă cel mai mare număr de spectatori în cinematografe pentru un film românesc inclus în gala finală a respectivelor premii. În baza de date imdb.com, pelicula are nota 7,8 (valoare deloc de neglijat), dar are un număr de doar 918 votanți. Este prezentat ca o saga a unei familii de țărani care se luptă să își apere pământul de colectivizarea impusă de comuniști.

Prezența publicului în cinematografe nu mai este singurul indicator al audienței. Noile media au transformat profund legătura dintre public și filme. Șansele de a vedea o producție cinematografică sunt maximizate pentru cei care preferă un consum în mediul domestic, fie că motivele care stau la baza unei astfel de tendințe țin de lipsa timpului, de scăderea disponibilității pentru socializare în spațiul public sau, pur și simplu, de insuficiența unei infrastructuri ușor accesibile. La fel, comportamentul de selecție a filmelor este ghidat de resurse online foarte la îndemâna oricui. Propunerile – și persuadarea – vin din toate părțile: social-media, bloguri de review-uri, publicații on-line. Pentru căutarea de informații există site-uri specializate și baze de date structurate. Publicul poate

afila în orice moment câți spectatori au fost la premiera unui film, câți spectatori a avut acesta în total, cum a fost votat de cei care l-au mai văzut, uneori și ce profil au acești votanți, ce altfel de filme le-au mai plăcut. Are la dispoziție un storyline și un plot summary, iar o listă de keywords îi face o descriere succintă a conținutului filmului și a centrelor de interes comune cu alte filme. Cum mulți dintre cei pasionați de film au conturi pe site-urile specializate și participă cu propriul feed-back la completarea fișei, descriptorii incluși în articol sunt destul de apropiați și rezistă la o comparație între site-uri locale și cele globale. Folosind selecțiile de la Premiile Gopo, bazele de date naționale și internaționale și studiile privind audiența și consumul cultural, devin posibile diverse analize ale receptării filmului românesc.

Sursa datelor privind nominalizările:

Premiile Gopo, <https://premiilegopo.ro>

Sursa datelor privind filmele:

All about Romanian Cinema, <http://aarc.ro>

Sursa imaginilor:

All about Romanian Cinema, <http://aarc.ro>

Sursa datelor privind numărul de spectatori:

CineMagia, <https://www.cinemagia.ro/>

Sursa datelor privind notele și cuvintele cheie:

Internet Movie Database, <https://www.imdb.com/>

Sursa datelor de privind box office-ul:

Box Office Mojo, <https://www.boxofficemojo.com/>

Gala Premiilor Gopo. Asociația pentru Promovarea Filmului Românesc (APFR) și Asociația Film și Cultura Urbană (AFCU) organizează, cu sprijinul Babel Communications și Centrul Național al Cinematografiei, Gala Premiilor Gopo (numite în onoarea reputatului cineașt român, al cărui faimos omuleț dă forma trofeelor evenimentului). Premiile Gopo reprezintă un eveniment anual de prestigiu, prin care se recompensează cele mai importante realizări cinematografice naționale din cursul anului precedent și se promovează adevăratele valori din domeniu în rândul unui public cât mai larg. Trofeele sunt decernate anual în urma votului a peste 400 de profesioniști din toate sectoarele industriei cinematografice autohtone. Aceștia aleg, prin vot individual și secret, cei mai buni dintre nominalizații, la fiecare categorie competitivă, desemnați de un juriu alcătuit din profesioniști ai cinematografiei autohtone. (<https://premiilegopo.ro>)

„All about Romanian Cinema (prescurtat AaRC) este un site care, așa cum lasă să înțeleagă titlatura sa, dorește să cuprindă o informație cât mai completă despre cinematograful românesc de ieri, de azi și, de ce nu?, de mâine. Structura lui cu doi poli de interes conține o revistă și o bază de date. Revista cuprinde știri, cronici de film, interviuri, reportaje de pe platouri, articole care ilustrează actualitatea, viața cinematografului românesc pe oriunde se manifestă el, adică în principal în țară, dar și în străinătate (participări la festivaluri, cineaști din România cu angajamente în alte țări, dar și cineaști români rezidenți în diferite părți pe glob care profesează acolo). Baza de date este compusă din fișe – filme, cineaști - plus o cronologie, menite să adune date cât mai multe și cât mai corecte despre producțiile de tot felul (lungi și scurte, ficțiune, documentar și animație) și realizatorii lor, de la începuturile cinematografului, în țara noastră.” – (Despre noi, <http://aarc.ro>)

CineMagia este un site web românesc de informații din lumea filmului, deținut de compania iMedia; este parțial construit în format wiki și conține prezentări de filme, recomandări, programul curent de televiziune, un forum și alte secțiuni informative, dar și de promovare a distribuitorilor români de film, a festivalurilor desfășurate pe teritoriul României. (<https://ro.wikipedia.org>)

Internet Movie Database (IMDb) este o bază de date online, cu informații despre filme, cineaști, jocuri video și programe de televiziune, cu pagini detaliate și structurate despre fiecare. Realizată la început de către pasionații de film, IMDb este acum deținută și operată de IMDb.com Inc., o divizie a companiei Amazon. În octombrie 2018, IMDb includea aproximativ 5,3 milioane de titluri de film (inclusiv episoade) și 9,3 milioane de fișe ale profesioniștilor din domeniul cinematografiei. (<https://ro.wikipedia.org>)

Box Office Mojo este o bază de date internațională care monitorizează distribuția de film în cinematografe. Din 2008, baza de date a fost achiziționată de IMDb și monitorizează toate noile titluri de pe site-ul de film, oferind rapoarte de audiență și încasări pentru acestea în toate cinematografele din țările în care informația este disponibilă. (<https://ro.wikipedia.org>)

Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală lansează, în fiecare an, o ediție a Barometrului de Consum Cultural, cel mai amplu studiu de acest gen la nivel național. Barometrul de Consum Cultural este un sondaj reprezentativ, scopul său fiind descrierea și analiza sectorului cultural din România în ceea ce privește nivelul consumului cultural. Studiul reprezintă, în primul rând, un instrument de lucru util pentru specialiștii din sectoarele culturale și creative. (www.culturadata.ro)

culturadata.ro / Interactiv Secțiuni

Filme de lung metraj distribuite în cinematografele din România după țara de origine [2010-2017]

Filme de lung metraj distribuite în cinematografele din România după țara de origine	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Românești	73	72	56	72	82	57	64	66
Europene	147	152	131	130	127	160	169	154
Americane	189	229	221	220	212	193	220	191
Alte țări	17	28	22	28	33	32	52	31
Total	426	481	430	450	454	442	505	442

Caietele Culturadata - Volumul 2 / 2017 (www.culturadata.ro)

Film, film românesc în România, film românesc premiat în România

Un studiu realizat în 2017 de Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală relevă o evoluție pozitivă a pieței naționale de film, prin creșterea anuală a încasărilor în cinematografe în perioada 2012-2015, corelat cu dezvoltarea acestor cinematografe. Potrivit cercetătorilor de la INCF, trendul ascendent a fost determinat și de creșterea veniturilor populației în această perioadă, dar și de o diversificare a consumului corelat cu opțiuni culturale încă destul de reduse, ceea ce ar constitui un factor favorabil tocmai pentru piața de film.

În ceea ce privește numărul de filme românești, același studiu vorbește despre anul 2013 ca despre un vârf al prezenței producțiilor românești, cu o pondere de 13,6% din totalul filmelor rulate. În cifre absolute, aceasta înseamnă 27 de premiere românești în decursul anului respectiv. Departe, totuși, de prezența filmului american a

căruia pondere rămâne aproape permanent în jurul a 50% din tot ceea ce înseamnă film consumat în România. Tot INCF mai dă o cifră care conturează comportamentele de consum: tehnologia din cadrul unei gospodării este folosită în proporție de 40% pentru „vizionarea de filme și ascultat muzică” și în proporție de 28% pentru „citit ziare, reviste, cărți și alte publicații online”.

În prezent, în România sunt două gale ale premiilor cinematografice orientate către întreaga cinematografie românească: Premiile Gopo și Gala UCIN. La acestea se adaugă mai multe festivaluri de film, dintre care cel mai important este, la Cluj-Napoca, Transilvania International Film Festival (TIFF), care acordă trofee din 2002, dar nu este dedicat exclusiv filmului românesc. De asemenea, Astra Film Festival, la Sibiu, acordă din 2006 premii pentru film documentar și antropologic. Structura de festivaluri care au și secțiuni competiționale este completată de Anonimul, DaKino, One World Romania, NexT, IPIFF ș.a.

De la înființarea lor în 2007, premiile Gopo au devenit cele mai importante trofee ale industriei cinematografice din România. Cu o structură și o gală preluate după modelul Oscarurilor, premiile Gopo au apărut în anul intrării României în Uniunea Europeană și au avut, încă de la prima ediție, în selecție filme ale Noului Val Românesc nominalizate sau premiate în importante competiții internaționale. De altfel, înființarea premiilor Gopo a corespuns cu o perioadă în care filmul românesc a obținut succese importante în festivalul de la Cannes, în selecția de la Berlin și în cadrul premiilor Academiei Filmului European. Inițiatorul premiilor Gopo este Asociația pentru Promovarea Filmului Românesc, înființată în 2001, care este și principalul organizator al festivalului TIFF. APFR a inițiat și alte proiecte de promovare a cinematografului autohton, precum un catalog anual, adresat industriei, sau Noaptea Albă a Filmului Românesc.

În 1972 fuseseră organizate primele premii românești ale industriei de film. Strict controlate de Partidul Comunist, care dicta tematica filmelor și exercita o cenzură strictă asupra producției, premiile erau acordate în numele Uniunii Cineaștilor. După 1990, premiile UCIN au trecut prin repetate schimbări organizatorice și de structură, iar după 2000, în selecția premiilor UCIN au intrat filmele noului val, încă de la primele realizări notabile: „Occident” și „Furia”. Totodată, UCIN a rămas deschisă și către generația de cineaști de dinainte de 1989, recompensând producții precum „15”, regizat de Sergiu Nicolaescu. În prezent, premiile UCIN sunt acordate în paralel cu premiile Gopo, existând și similitudini și diferențe între ele. Cel mai important premiu al Galelor UCIN este Trofeul Uniunii Cineaștilor, înființat în 2006 și acordat fără întrerupere din 2009.

Premiile Gopo - câștigătorii marelui premiu

An	Film	Regizor	Producător	Scearist
2007	A fost sau n-a fost?	Corneliu Porumboiu	Corneliu Porumboiu	Corneliu Porumboiu
2008	4 luni, 3 săptămâni și 2 zile	Cristian Mungiu	Oleg Mutu, Cristian Mungiu	Cristian Mungiu
2009	Restul e tăcere	Nae Caranfil	Cristian Comeagă	Nae Caranfil
2010	Polițist, adjectiv	Corneliu Porumboiu	Corneliu Porumboiu	Corneliu Porumboiu
2011	Eu când vreau să fluier, fluier	Florin Șerban	Cătălin Mitulescu, Daniel Mitulescu	Florin Șerban, Cătălin Mitulescu
2012	Aurora	Cristi Puiu	Bobby Păunescu, Anca Puiu	Cristi Puiu
2013	Toată lumea din familia noastră	Radu Jude	Ada Solomon	Radu Jude, Corina Sabău
2014	Poziția copilului	Călin Peter Netzer	Călin Peter Netzer, Ada Solomon	Călin Peter Netzer, Răzvan Rădulescu
2015	Closer to the Moon	Nae Caranfil	Bobby Păunescu	Nae Caranfil
2016	Aferim!	Radu Jude	Ada Solomon	Radu Jude, Florin Lăzărescu
2017	Sieranevada	Cristi Puiu	Anca Puiu	Cristi Puiu
2018	Un pas în urma serafimilor	Daniel Sandu	Ioana Drăghici, Ada Solomon	Daniel Sandu
2019	Moromeții 2	Stere Gulea	Tudor Giurgiu	Stere Gulea

Producători, regizori, scenariști

Filmul românesc utilizează, de regulă, un număr limitat de resurse. Adesea acțiunea se desfășoară în apartamente de bloc închiriate pe durata filmărilor, taxiurile folosite în film sunt taxiuri reale, în general se turnează mult în afara studiourilor, reducând la minim decorurile și costurile legate de producție. Printre excepțiile de la această regulă se numără filmele lui Nae Caranfil „Restul e tăcere” și „Closer to the Moon”, producții cu bugete impresionante, de milioane de dolari. În filmele recente, producătorul joacă un rol esențial atât în atragerea suplimentară de fonduri necesare pentru realizarea producției, cât și în optimizarea financiară a acesteia. Astfel, premiul pentru filmul anului, care, în practica internațională era văzut ca un al doilea premiu adresat regizorului, este oferit în ultimii ani echipei de producție și producătorului executiv. În România, regizorii generației 2005 (Cristi Puiu, Cristian Mungiu, Tudor Giurgiu, Dan Chișu, Corneliu Porumboiu) și-au făcut propriile companii de producție, care au lucrat ulterior și cu regizori mai tineri. Alături de acestea, producția de film românesc a fost susținută de companii precum HiFilm Production a Adei Solomon, cu o experiență căpătată în urma colaborării cu producțiile internaționale turnate în România.

Pe scena Gopo, Ada Solomon este producătorul care a urcat cel mai des, alături de regizori, pentru a primi premiul pentru cel mai bun film. Cu patru trofee câștigate și alte patru nominalizări în categoria filmelor de ficțiune, dar implicată și în producție de film documentar, Ada Solomon este în fruntea unui clasament de producători remarcabili, din care mai fac parte Anca Puiu, cu două premii din patru nominalizări, Tudor Giurgiu, cu un premiu ca producător și alte șase nominalizări, Bobby Păunescu, Cristian Mungiu, Marcela Ursu.

Foarte multe dintre filmele recente sunt filme de autor, în care regizorii semnează și scenariul sau participă

la realizarea acestuia. La prima ediție Gopo, Corneliu Porumboiu a luat marele premiu, premiul pentru regie și premiul pentru scenariu cu producția „A fost sau n-a fost”, învingându-l la fiecare secțiune pe Cătălin Mitulescu, regizor, scenarist și producător pentru „Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii”. În 2008, alte două filme de autor, „4 luni, 3 săptămâni și 2 zile” al lui Cristian Mungiu și „California Dreamin’ (Nesfârșit)” al lui Cristian Nemescu și-au împărțit premiile de regie și scenariu. Regizorul scenarist sau co-scenarist a rămas și în anii următori canon al filmelor de Gopo. Regizorii Radu Jude, Cristi Puiu, Dan Chișu, Daniel Sandu, Gabriel Afrim, Radu Mihăileanu, Călin Peter Netzer, Adrian Sitaru, Bogdan Mirică, Florin Șerban, Stere Gulea și alții au propus filme de autor pentru care au fost premiați sau au primit nominalizări la categoria scenariu. O categorie în sine este reprezentată de actorii care au realizat filme ca regizor și/ sau scenarist. Mimi Brănescu, cu scenariul filmului „Acasă la tata”, în care a avut rolul principal, a reamintit tuturor că și-a început cariera ca dramaturg și că are o intensă activitate de scenarist pentru producții de televiziune. Horațiu Mălăele, actor cunoscut mai ales pe scenele de teatru, este cel mai important nume de pe afișul de la „Moromeții 2”, dar a fost prezent la Gopo și cu scenariul „Nunta mută”, film în care a jucat și pe care l-a regizat.

Deși practica principală este cea a filmului de autor, câțiva scenariști au reușit să se impună fără a încerca și postura de regizor. Cel mai important este Răzvan Rădulescu. La Premiile Gopo, el a strâns șapte nominalizări și un premiu, dar are și o prezență în selecția Academiei Filmului European pentru „Moartea domnului Lăzărescu”. La doar 49 de ani, el este deja un personaj bine conturat în istoria Noului Val Românesc. Un alt scenarist cu mai multe nominalizări la premiile filmului românesc este Tudor Voican, cu două trofee – pentru „California Dreamin’ (Nesfârșit)” și „Medalia de onoare” și o nominalizare pentru „Schimb valutar”.

Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2007

Revoluție, emisiune tv, comunism, îndoctrinare, minciuni, datorii. 13.800 voturi în on-line

Recurența perioadei comuniste sau a momentului ieșirii din aceasta este dominantă filmelor din 2007. Selecția de la Gopo a propus un film a cărui acțiune se desfășoară în decembrie 1989, „Hârtia va fi albastră”, un altul ante, „Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii”, și un altul post, „A fost sau n-a fost”. A mai existat și o producție centrată pe relații sexuale, „Legături bolnăvicioase”. Cu trofeul Gopo și cu alte două premii la Cannes, filmul „A fost sau n-a fost” al lui Corneliu Porumboiu a strâns în cinematografele românești peste 12.000 de spectatori. Are pe imdb.com nota 7,4, constituită dintr-un număr semnificativ de voturi: peste 6.400. Cea mai mare notă – 7,8 – a cumulat-o „Hârtia va fi albastră” al regizorului Radu Muntean, iar cel mai mare număr de spectatori în cinematografe este înregistrat de „Legături bolnăvicioase”: peste 20.000.

Și aceste două filme și „Cum mi-am petrecut sfârșitul lumii” întrunesc, însă, o popularitate pe imdb.com sub o treime din cea a câștigătorului de la Gopo.

Lista de keywords pentru toate cele patru filme conturează pentru publicul on-line un univers dominat de: revoluție, comunism, anul 1989, profesor, datorie, emisiune tv, minciună, Ceaușescu, stat totalitar, boală, anticomunism, relații soț-soție, relații frate-soră, incest frate-soră, rural. În ceea ce privește încadrarea în genuri, fiind toate drame, există mențiunea suplimentară „comedie” pentru „A fost sau n-a fost” și „acțiune” pentru „Hârtia va fi albastră”.

Un bilanț al selecției: o notă de 7,8 pe imdb.com și un total de 56.000 de spectatori în cinematografe românești.

A fost sau n-a fost

California dreamin' (Nesfârșit)

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie
2008

Comunism, avort, vină, încredere, critică socială, birocrație. 58.900 voturi în on-line

Cristian Mungiu, cu „4, 3, 2”, menține universul de cuvinte cheie conotate perioadei comuniste, adăugându-i, însă, elemente ca: vină, frică, disperare, prietenie, încredere, relații părinți-copii. Pe imdb.com, interacțiunea utilizatorilor cu pagina filmului este relativ uriașă, ajungând la peste 51.000 de voturi. La fel se întâmplă și în cinematografe, unde sunt înregistrați peste 70.000 de spectatori. Pe lângă trofeul Gopo și alte opt premii în cadrul aceleiași gale, filmul „4 luni, 3 săptămâni și 2 zile” obține trei premii la Cannes, alte două la European Film Award, este nominalizat la Golden Globe pentru Best Foreign Language Film și primește Premiul pentru Cinema al Ministerului Francez al

Educației. Cel de-al doilea film din selecția pentru Premiile Gopo ale anului a fost „California dreamin’ (Nesfârșit)” al lui Cristian Nemescu. Cu premiul Un Certain Regard obținut la Cannes, producția aduce în cinematografe peste 20.000 de spectatori. Deși are în distribuție un actor american destul de notoriu, filmul nu atinge cota de popularitate pe imdb.com înregistrată de „4, 3, 2”, numărul de voturi fiind în jur de 7.000. Ce reușește, însă, este o notă similară: 7,9. Cuvintele cheie asociate filmului includ: birocrație, antiamericanism, relație tată-fiică.

4 luni, 3 săptămâni și 2 zile

Restul e tăcere

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2009

Istorie, istorie, istorie și babysitting wife. 4.700 de voturi în on-line

Selecția pentru această ediție a Premiilor Gopo a inclus trei filme care propun narațiuni din trei secole diferite: „Restul e tăcere”, plasat la finalul secolului 19, „Cocoșul decapitat”, plasat spre jumătatea secolului 20, și „Boogie”, plasat în secolul 21. Premiul pentru cel mai bun film a fost obținut de „Restul e tăcere” al lui Nae Caranfil. Filmul a adus în cinematografe 22.000 de spectatori. Feed-bak-ul în on-line, pe imdb.com, s-a rezumat la puțin peste 2.500 de voturi. Nota, totuși, a fost spectaculoasă: 8,2. Popularitatea lui a fost urmată de cea a producției „Boogie”, în regia lui Radu Muntean, care a înregistrat și ea 17.500 de spectatori în cinematografe, plus un număr de aproape 2.000 de voturi și o notă de 7,2 pe imdb.com. Al treilea nominalizat, „Cocoșul decapitat”, în regia lui Radu

Gabrea și Marijan D. Vajda, a avut un impact mai scăzut în on-line și a adus în cinematografe 3.500 de spectatori.

În ceea ce privește lista de keywords, aceasta este dominată de istorie: istorie, istoria României, istoria cinematografeiei, belle époque, anul 1890, anul 1940, al doilea război mondial, persecuțiile evreilor, sașii transilvăneni. Alături de ele, câteva din universul contemporan: relații între soți, colegi de facultate, neveste care au grijă de copii.

Un bilanț al celor trei nominalizări: o notă de 8,2 și un total de 43.200 de spectatori în cinematografele din țară.

Boogie

Concertul

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2010

Droguri, birocrație, dilemă etică, sfidarea autorității, orchestră, pașaport fals. 24.000 de voturi în on-line

Nominalizările ediției au fost: „Polițist, adjectiv” al lui Corneliu Porumboiu, film care a obținut două premii la Cannes, „Katalin Varga”, un film de Peter Strickland, distins cu Ursul de Argint la Berlin și cu un premiu la European Film Award, „Concertul” lui Radu Mihăileanu, distins la Premiile César și nominalizat la Golden Globe, și „Cea mai fericită fată din lume”, o producție în regia lui Radu Jude, cu un premiu obținut la Berlin. Pentru interacțiunea în on-line, cel mai bine s-a plasat „Concertul”, cu peste 16.000 de voturi pe imdb.com și cu o notă de 7,6. Tot el a adus și cel mai mare număr de spectatori în cinematografe: peste 20.000 în România. A fost urmat de „Polițist, adjectiv”, cu peste 4.000 de voturi, o notă de 7,0 și peste 4.000 de spectatori în cinematografe.

Filmul lui Porumboiu are o listă de cuvinte cheie circumscrisă zonei de film polițist: droguri, urmărire, sfidare a autorității, ofițer de poliție, conflict etic, birocrație, umor sec. La „Katalin Varga”, universul de keywords conotează filmul în zona misterului: legendă, oameni ai muntelui, pădure, răz bunare, mister, trecut întunecat. Filmul are, la gen, specificația „thriller”. În lista care descrie „Concertul” se află: orchestră, comunism, pașaport fals, trecut misterios, Ceaikovski. Pentru „Cea mai fericită fată din lume” universul narațiunii este conturat prin: publicitate, loterie, premiu, mașină, relația mamă-fiică, relația tată-fiică.

Un bilanț al selecției: o notă de 7,6 pe imdb.com și un total de 35.700 de spectatori în cinematografele românești.

Polițist, adjectiv

Medalia de onoare

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2011

Evadare din închisoare, luare de ostatici, infidelitate. 12.600 voturi în on-line

Filmul lui Florin Șerban „Eu, când vreau să fluier...”, cu un Urs de Argint la Berlin și cu o nominalizare la European Film Award, a obținut trofeul ediției pentru cel mai bun film. Alături de el, în selecție au mai fost incluse: „Marți, după Crăciun” de Radu Muntean, „Medalia de onoare”, un film de Peter Călin Netzer, cu un premiu la Torino Film Festival, „Morgen” al lui Marian Crișan și documentarul lui Andrei Ujică „Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu”. Numărul de spectatori din cinematografe înregistrat de „Eu, când vreau să fluier, fluier” – peste 50.000 – a depășit cu mult cotele de audiență specifice filmului românesc, tinzând să se apropie de recordul înregistrat de „4, 3, 2” cu trei ani înainte. Celelalte trei filme s-au menținut în jurul cifrei medii de 10.000. Popularitatea în on-line a întregului set de nominalizări a fost și ea la cote scăzute spre medii, cu aproape 6.000 de voturi pentru „Eu, când vreau să fluier...” și cu sub 1.000 pentru „Morgen”

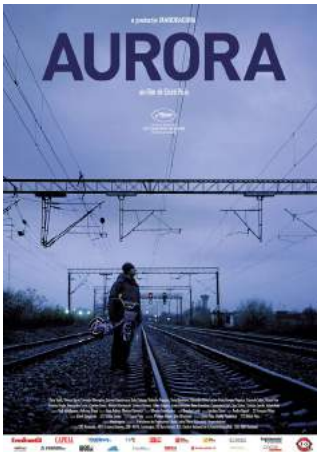
și „Medalia de onoare”. Acesta din urmă a obținut, însă, nota cea mai mare pe imdb.com – 7,7 –, ceea ce înseamnă că puținii lui votanți chiar l-au valorizat, cu atât mai mult cu cât fișa lui nici nu conține o listă de cuvinte cheie, rămânând un fel de... „pour les connaisseurs”.

Filmul lui Florin Șerban are în lista de keywords: tineri, închisoare, evadare, disperare, luare de ostatici, sociolog. De la „Marți, după Crăciun” se poate reține doar cuvântul infidelitate și, la gen, specificația „romance”. „Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu” conotează un univers sobru: lideri politici, stat totalitar, politica din România, revoluția din România, manipulare mass-media.

Un bilanț al filmelor nominalizate: o notă de 7,7 și un total de 92.000 de spectatori în cinematografele din România.

Eu, când vreau să fluier, fluier

Loverboy

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2012

Criză, violență domestică, confesiune, birocrăție, nedreptate, moarte. 4.800 de voturi în on-line

Câștigătorul ediției a fost „Aurora”, filmul lui Cristi Puiu, cu o nominalizare la Cannes. Alături de el, din selecție au mai făcut parte: „Din dragoste cu cele mai bune intenții” al lui Adrian Sitaru, „*Loverboy*”, în regia lui Cătălin Mitulescu, „*Periferic*”, semnat de Bogdan George Apetri, și filmul de animație al Ancăi Damian „*Crucic – drumul spre dincolo*”. Toate filmele selectate s-au menținut în cote joase în ceea ce privește numărul de spectatori în cinematografe și popularitatea în on-line. Singura mențiune poate fi făcută în cazul filmului semnat de Anca Damian, care are o notă de 7,7 pe imdb.com. Pe de altă parte, „*Loverboy*” s-a poziționat mai bine în ceea ce privește numărul de spectatori din

cinematografe: 12.000, de trei ori mai mult decât „Aurora”. În on-line, lista de keywords pentru „Aurora” are, în raport cu universurile conturate anterior pentru filmele românești, propuneri inedite: violență domestică, criză, răzbunare, foc de armă, mărturie. Cumva similar se întâmplă și în cazul producției „*Periferic*”, descrisă prin: închisoare pentru femei, eliberare din închisoare. La fel, mai puțin obișnuit, filmul are, în ceea ce privește genul, specificația „action”.

Un bilanț al selecției: o notă de 7,7 pe imdb.com și un total de 25.000 de spectatori în cinematografele naționale.

Aurora

Toată lumea din familia noastră

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2013.

Melci. Voturile nici nu contează. 65.000 de spectatori în cinematografe

Ediția a avut patru filme în selecție. „Visul lui Adalbert”, o comedie neagră semnată de regizorul Gabriel Achim, a trecut aproape neobservat: câteva sute de spectatori în cinematografe, câteva sute de voturi în on-line și o notă mică, de 6,8 pe imdb.com. „Undeva la Palilula”, o producție semnată de regizorul Silviu Purcărete, are 17.000 de spectatori în sălile de cinematograf, dar un slab feedback în voturile de pe imdb.com, chiar dacă aceste voturi duc la o notă de 7,2. Câștigătorul trofeului ediției, „Toată lumea din familia noastră”, un film semnat de Radu Jude, are 1.000 de voturi pe imdb.com, cumulează o notă de 7,5 și strânge în cinematografe 17.500 de spectatori, ceea nu e foarte rău. Totuși, cu adevărat spectaculoasă este

primirea de care s-a bucurat „Despre oameni și melci”, un film semnat de Tudor Giurgiu: aproape 65.000 de spectatori. Pentru film, la fel de spectaculos arată și lista de keywords: melci. Plasat sub specificația „comedie”, filmul are 1.800 de voturi și nota 7,3. În aceste condiții rămâne ca, pentru utilizatorul on-line, un univers cu sens să fie cel creat pentru „Toată lumea din familia noastră”, adică: relații de familie, violență, părinți divorțați, custodia asupra copilului, situație care degenerază.

Un bilanț al nominalizărilor: o notă de 7,5 și un total de 90.000 de spectatori în cinematografele din România.

Despre oameni și melci

Câinele japonez

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2014

Stereotipuri familiale, alienare, manipulare, lege, dreptate. 9.000 de voturi în on-line

Filmul lui Peter Călin Netzer, „Poziția copilului”, câștigător al premiului pentru cel mai bun film al ediției, și-a dominat competițiile la toate capitolele. A venit de la Berlin cu un Urs de Aur și a înregistrat un număr record de 118.000 de spectatori în cinematografe. La aproximativ șase ani de la premiera lui „4, 3, 2”, „Poziția copilului” a fost filmul care a răspuns unui public familiarizat, între timp, cu faptul că există o industrie autohtonă a cinematografeii. A stat cel mai bine, deși nu la fel de net departajat, și la popularitatea în on-line: peste 7.000 de voturi și nota 7,4 pe imdb.com. Fișa lui în baza de date respectivă are o listă complexă de cuvinte cheie care include: tragedie, moartea unui copil, relația mamă-fiu, manipulare, alienare, frică, lege, dreptate, iertare. Alături de filmul lui Netzer, selecția

de la Gopo a mai inclus producția „Câinele japonez” al lui Tudor Cristian Jurgiu, un film cu o popularitate slabă în on-line, dar care a înregistrat, totuși, un număr de peste 10.000 de spectatori în cinematografe. Celelalte nominalizări au fost: „Când se lasă seara peste București sau Metabolism” semnat de Corneliu Porumboiu, „La limita de jos a cerului” al lui Igor Cobileanski și „Rocker” al lui Marian Crișan. Toate trei au fost filme cu slabă adeziune a publicului: feed-back redus în online, note mici, prezență în cinematografe de 2.000-3.000 de spectatori.

Un bilanț al filmelor selectate: o notă de 7,4 și un total de 140.000 de spectatori în cinematografele românești.

Poziția copilului

Q.E.D.

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2015

Conspirație, teroare, șantaj, spargerii. 4.000 de voturi în on-line

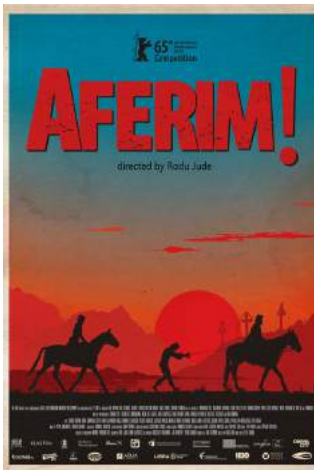
În selecția pentru Premiile Gopo au fost trei producții: două povești – în „Closer to the Moon” și în „Q.E.D.” – și un documentar – „Al doilea joc” –, toate referențiate în perioada ante 1989. „Closer to the Moon” al lui Nae Carafil a adus în cinematografe 20.000 de spectatori. Celelalte două filme, drama semnată de Andrei Gruzsniczki și documentarul lui Corneliu Porumboiu, rămân ne semnificative la capitolul audiență în cinematografe. La fel și la feed-back-ul on-line. „Closer to the Moon” are, însă, o fișă relativ bine construită, cu 3.500 de voturi,

o notă de 7,0 și o listă de cuvinte cheie care ajunge la 460 de itemi, aceștia conturând următorul univers: ocupația comunistă în România, lupta pentru libertate, mișcarea de rezistență anti-nazistă (!), jaf asupra băncii, șantaj, execuție, filmul crimei, partidul comunist, armata sovietică, anul 1950, criminali, arme, banca națională a României, conspirație, teroare, tribunal militar.

Un bilanț al nominalizărilor: o notă de 7,3 și un total de 25.000 de spectatori în cinematografele din țară.

Closer to the Moon

Aferim!

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie
2016

Sclavagism, rasism, țigani, comori. 11.000 de voturi în on-line

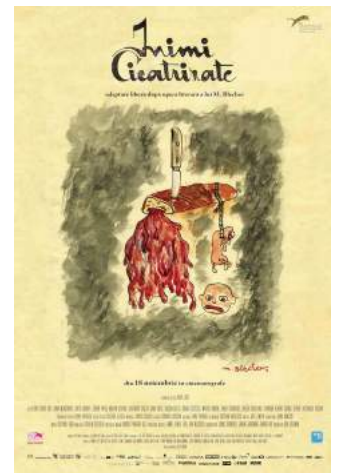
Într-o selecție de cinci producții, trofeul pentru cel mai bun film a fost câștigat de filmul „Aferim!” al lui Radu Jude. Producția a obținut un Urs de Aur la Berlin și o nominalizare la European Film Award. A înregistrat 77.000 de spectatori în cinematografe. În perspectiva audienței, a fost urmat îndeaproape de filmul lui Tudor Giurgiu „De ce eu?”, cu un număr de aproape 66.000 de spectatori. Celelalte trei filme – „Comoara” lui Corneliu Porumboiu, „București nonstop” al lui Dan Chișu și „Un etaj mai jos” al lui Radu Muntean – s-au situat în jurul a 10.000 de spectatori. În ceea ce privește prezența în bazele de date on-line, niciuna dintre producțiile nominalizate nu a dat o lovitură de imagine. „Aferim!” se poziționează ceva

mai bine și la acest capitol, cu valori în apropierea celor înregistrate cu 10 ani în urmă, la debutul ascensiunii cinematografilei românești cu filme ca „4, 3, 2”. Aceste înseamnă aproximativ 5.100 de voturi pe imdb.com și o notă de 7,6. „Comoara” și „De ce eu?” au avut și ele un feed-back în jurul a 2.000 de voturi pentru fiecare. Din perspectiva listelor de cuvinte cheie, se conturează un univers centrat pe relații sociale extreme: sclavagism, rasism, minorități, vecini, probleme financiare.

Un bilanț al setului de nominalizări: o notă de 7,6 și un total de 170.000 de spectatori în cinematografele autohtone.

De ce eu?

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2017

Relații de familie, crize etice, cupluri disfuncționale, plus o clarvăzătoare. 27.000 de voturi în on-line

Selecția include două filme care poziționează universul de cuvinte cheie în jurul familiei, al unei familii aflate în dificultate majoră: crize, tradiții, dileme etice, căderi nervoase, aventuri extraconjugale, relații părinți-copii. Sunt, aproape suprapuse, listele de keywords ale producțiilor „Sieranevada” și „Bacalaureat”, semnate de regizorii Cristi Puiu și, respectiv, Cristian Mungiu. În plus, în fișa pentru „Bacalaureat” există cuvinte care referențiază corupția și fiica adolescentă. Pe imdb.com, feed-back-ul on-line poziționează mai bine filmul „Bacalaureat” la numărul de voturi: 10.000 de voturi. Nota obținută este ușor mai mare pentru „Sieranevada”: 7,5 față de 7,4. Amândouă filmele au fost nominalizate pentru Palme d’Or, dar Cristian Mungiu a obținut la Cannes premiul pentru cel mai bun regizor. La Gopo, câștigătorul a fost Cristi Puiu. Împreună, cele două filme au adus în cinematografe peste 90.000 de spectatori. Recordul în sălile de cinema a fost, însă, adjudecat de un al treilea film din selecție, producția „Două

lozuri” semnată de Paul Negoescu. 135.000 de spectatori. Un nou record în universul nominalizărilor la Gopo. În on-line, filmul a atins 10.000 de voturi și a obținut nota 7,8. „Câini”, a patra producție selectată, un film de Bogdan Mirică, cu o nominalizare European Discovery la European Film Award, a înregistrat și el 30.000 de spectatori în cinematografe. În on-line are peste 2.000 de voturi și nota 7,2. Este printre puținele filme românești plasate sub specificația „thriller”. Cel de-al cincilea film al selecției, „Inimi cicatrizate”, mai ancorat în lumea literară (este o ecranizare după un autor recent redescoperit) decât în cea cineaștilă, a avut o audiență de sub 10.000 de spectatori în cinematografe și câteva sute de voturi în on-line.

Un bilanț al filmelor nominalizate: nota 7,8 și un total de 264.000 de spectatori în cinematografele din România.

Bacalaureat

Un pas în urma serafimilor

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2018

Căutarea de sine, societatea românească, preoți, jurnaliști. O notă de 8,4 pe imdb.com

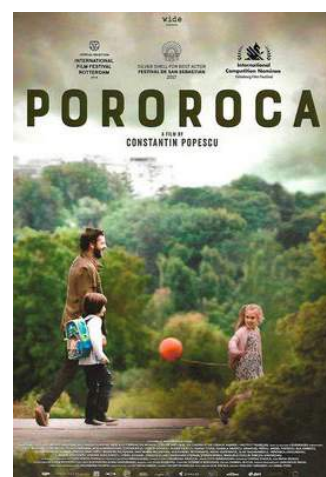
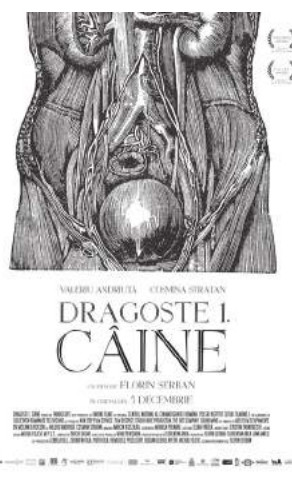
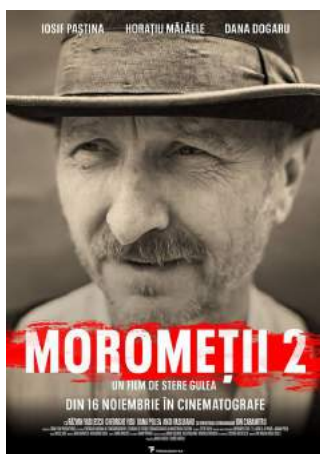
„Un pas în urma serafimilor”, filmul semnat de Daniel Sandu reînnoiește lista de cuvinte cheie prin conotarea formării și a căutării de sine, dar și prin adăugarea școlilor de preoți. Ele se adaugă celor deja existente, care referențiază societatea românească, instituții, birocrație. „Un pas în urma serafimilor” a adus în cinematografe 40.000 de spectatori și a înregistrat 1.500 de voturi în on-line. Recordul a fost cel al notei obținute pe imdb.com: 8,4. Este cea mai mare notă obținută până la acel moment de un film din selecția Gopo. În competiția ediției în care filmul lui Daniel Sandu a obținut marele premiu, a mai fost nominalizat „6,9 pe scara Richter” al lui Nae Caranfil. Numărul de spectatori din cinematografe – 33.000 – apropie cele două producții, dar feed-back-ul

în on-line este mult mai scăzut: câteva sute de voturi și nota 7,6. Celelalte trei filme din selecție au reușit să obțină, în cinematografe, valori de audiență sub 10.000 de spectatori. Este vorba despre „Fixeur” al lui Adrian Sitaru, despre „Breaking News” al regizoarei Iulia Rugină și despre „Meda sau partea nu prea fericită a lucrurilor”, semnat de Emanuel Pârvu. Listele de keywords includ referențieri ca: prostituție juvenilă, mass-media, reporter de știri, etică profesională, adolescenți, relații părinți-copii.

Un bilanț al selecției: 13.000 de voturi în on-line și un total de 85.000 de spectatori în rețeaua națională de cinematografe.

6,9 pe scara Richter

Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari

Universul narativ al filmului românesc în cuvinte cheie

2019

Țărani, sat, pământ. 192.000 de spectatori pentru „Moromeții 2”

Sequel-ul „Moromeții 2”, o producție semnată – ca și prima parte, care s-a impus în 1987 – de regizorul Stere Gulea, este un nou record al audienței în cinematografe pentru filmele selectate la Premiile Gopo: 192.000 de spectatori. Alte două filme nominalizate, „Îmi este indiferent dacă în istorie vom intra ca barbari”, un film de Radu Jude, și „Charleston”, un film de Andrei Crețulescu, au înregistrat fiecare un număr de spectatori situat în

jurul valorii de 10.000. Din selecția ediției, „Dragoste 1. Câine”, al lui Florin Șerban, și „Pororoca”, al regizorului Constantin Popescu, sunt producții cu audiențe situate sub 10.000 de spectatori. Pentru niciunul dintre filme feedback-ul în bazele de date on-line nu poate fi considerat relevant, în condițiile în care acesta este un proces de relativă durată, iar lansările filmelor sunt recente.

Moromeții 2

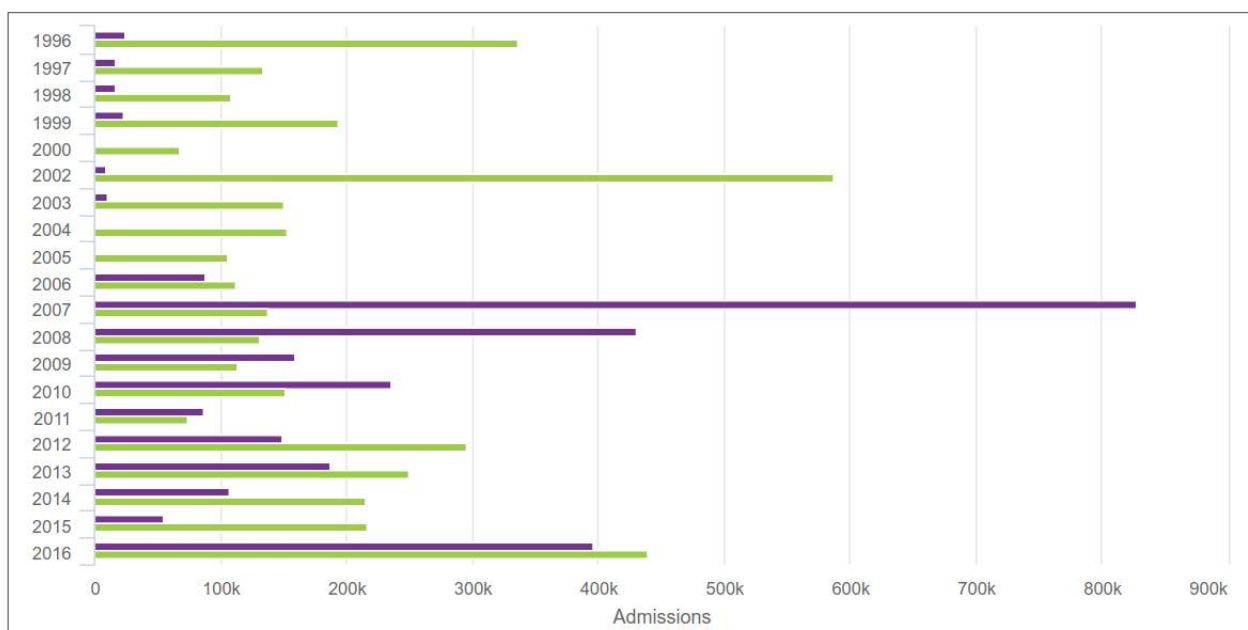

Audiența internațională a producțiilor românești

Borna 2007

Filmul din 2005 al lui Cristi Puiu, „Moartea domnului Lăzărescu”, constituie un moment de referință în istoria filmului românesc. Câștigător al unui premiu important la Cannes, „Un certain regard”, nominalizat la Academia Filmului European, câștigător al altor 28 de premii internaționale, „Moartea domnului Lăzărescu” a deschis sălile internaționale pentru proiecția de film românesc. Filmul a fost cumpărat de cinematografe din Marea Britanie, Argentina, Mexic, Portugalia și Coreea de Sud și a obținut în străinătate încasări duble față de cele din România. Alte producții românești cu palmares internațional au făcut ca 2007 să fie anul cu cele mai mari încasări internaționale pentru filmul românesc și au inversat trendul în care aceste producții aveau predominant sau exclusiv spectatori români. „Cum mi-am

petrecut sfârșitul lumii”, filmul semnat de Cătălin Mitulescu, a fost difuzat în rețele cinematografice din Franța, Spania, Brazilia și Argentina, spectatorii internaționali fiind de trei ori mai numeroși decât cei din România. Distribuit sub titlul „12:08 East of Bucharest”, filmul „A fost sau n-a fost” al lui Corneliu Porumboiu a avut 9 din 10 spectatori în afara țării, în săli din Italia, Austria, Argentina, Brazilia, Portugalia, Mexic, Spania, Peru și Coreea de Sud. În aceeași perioadă, „California Dreamin’ (Nesfârșit)” a obținut succese de public în Franța și în Belgia, fiind difuzat și în Marea Britanie, Olanda, Portugalia și Rusia. Ulterior, interesul caselor de distribuție internațională s-a menținut constant, favorite fiind producțiile cu premii importante. „4, 3, 2” al lui Cristian Mungiu a fost difuzat în 37 de țări, fiind un succes de box office în Franța, și a obținut încasări globale de aproape 10 milioane de dolari.

sursa: EDJNet - The European Data Journalism Network

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Total_admissions_to_Romanian_films_in_Romania_and_other_European_countries.png#/media/File:Total_admissions_to_Romanian_films_in_Romania_and_other_European_countries.png

Numărul de spectatori ai filmelor românești în cinematografe din România (cu verde) și din alte țări europene (cu mov)

Titlu	Numărul țărilor în care a rulat	Box office global (\$)
A fost sau n-a fost?	12	431.822
4 luni, 3 săptămâni și 2 zile	38	9.840.338
Restul e tăcere	4	103.921
Polițist, adjectiv	4	68.771
Eu când vreau să fluier, fluier	4	219.544
Aurora	7	10.775
Toată lumea din familia noastră	1	-
Poziția copilului	13	97.170
Closer to the Moon	2	5.396
Aferim!	5	350.110
Sieranevada	6	247.196
Un pas în urma serafimilor	1	105.176
Moromeții 2	1	904.513

PALMANOVA (ITALIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

Inegalitățile de clasă și inegalitățile din învățământ

AURELIAN GIUGĂL

Sistemul educațional de care se ocupă Sebastian Țoc în „Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc”, putea fi mijlocul prin intermediul căruia copiii României să li se ofere șansa mobilității sociale. Potrivit legii educației, sistemul de învățământ trebuia/trebuie să asigure egalitatea de șanse și incluziunea socială. În acest cadru, o importantă întrebare de cercetare propusă de Țoc este „În ce măsură sistemul de învățământ, așa cum este constituit în prezent, poate contribui la reducerea sărăciei/inegalităților sociale?”

Clasă și educație. Inegalitate și reproducere socială în învățământul românesc
de Sebastian Țoc

Editura Prouniversitaria, 2018

In fazele neoliberale ale României post-1989 s-a produs o „redistribuiție în sus” a veniturilor (Ban), clasele prospere devenind și mai prospere. În paralel, țărani au sărăcit, agricultura de subzistență a devenit norma, iar dezindustrializarea a amplificat șomajul și a vulnerabilizat economic o mare parte din populația urbană. Un fel de triumf al neoliberalismului economic implementat pe filieră politică. Despre dimensiunea inegalităților și sărăciei în România postcomunistă sunt sumedenie de referințe bibliografice, inclusiv datele de la Eurostat sau cele prezentate în subcapitolul „Tranziție și reformă în România postsocialistă” din volumul lui Sebastian Țoc. Anumite tradiții dau seama asupra rolului școlii în lumea capitalistă. Dimensiunea funcționalistă (Talcott Parsons) este optimistă, subliniind că prin intermediul școlii elevii vor primi un status social instituționalizat, distincțiile fiind făcute în funcție de criterii non-biologice (o egalitate fără bariere). Tradiția conflictualistă e mai... hard, conflictul dintre clasele sociale (Marx) primând, școala neputând avea un rol semnificativ în privința șanselor de reușită în viață, ea doar încastrând antagonismele de clasă (Bowles și Gintis). Teoria reproducerii culturale (Bourdieu și Passeron) ne spune cam aceeași poveste ca și paradigma conflictualistă: capitalul simbolic pe care îl posedă elitele – nu aș zice doar cele culturale, ci elite într-un sens larg – îi ajută pe copiii acestora să beneficieze de cele mai prestigioase școli și, mai apoi, ocupații.

Capitolul III, „Familia sau școala? Ce determină șansele de reușită școlară în România?”, spune o poveste similară. Folosind baza de date de la testele PISA din anul 2012 (5.074 de observații provenite de la elevii cu vârsta de 15 ani din 176 de școli), Țoc ajunge la concluzia că „cel mai important care explică performanța școlară este statutul ocupațional al părinților, urmat de capitalul cultural al familiei și de calitatea resurselor școlare educaționale”. Dar această variabilă ocupațional-culturală se subsumează, în definitiv, factorului economic. Selecția și ierarhizarea școlilor gimnaziale și liceale (capitolul IV – „Ierarhie școlară sau socială? Modalități de legitimare a selecției elevilor în sistemului de învățământ”) contribuie și ele la creșterea inegalităților dintre școli. Mai mult, școlile considerate eficiente sunt situate în zone prospere din punct de vedere socio-economic. Invers, cele ineficiente sunt localizate în zone sărace.

În acest clasament, țara noastră se află pe locul 4 în UE, după Italia, Cipru și Bulgaria. În aceste condiții, și dacă România ar fi o țară a meritocrației (nu este, rețelele de familie, networking-ul de tip clientelar funcționează la parametri optimali buni), în condițiile actualelor dezechilibre economice, mobilitatea socială ar fi oricum una mică.

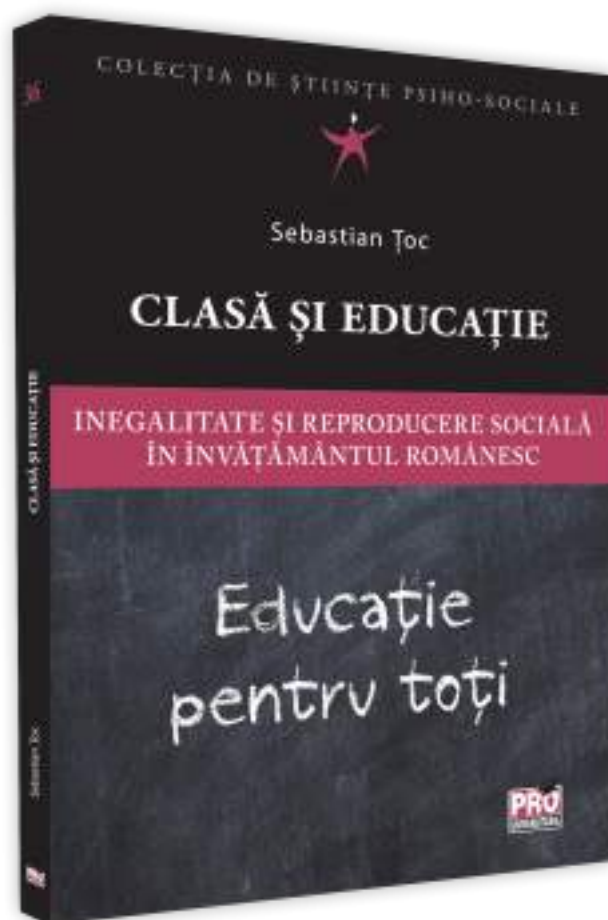
După cum observă și Țoc, la bază ne confruntăm tot cu probleme de natură economică. Din cauza sărăciei elevii abandonează școala. În prezent, aproape o cincime din elevii României părăsesc prematur sistemul de învățământ. Conform datelor Eurostat, în 2017, peste 15% din tinerii cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani nici nu

lucrează, nici nu urmează vreo formă de școlarizare. În acest clasament, țara noastră se află pe locul 4 în UE, după Italia, Cipru și Bulgaria. În aceste condiții, și dacă România ar fi o țară a meritocrației (nu este, rețelele de familie, networking-ul de tip clientelar funcționează la parametri ridicăți), în condițiile actualelor dezechilibre economice, mobilitatea socială ar fi oricum una mică. Ceea ce aflăm din analiza lui Sebastian Țoc este că performanțele școlare sunt strâns corelate cu veniturile cetățenilor și, subsecvent, cu capitalul simbolic al familiilor.

În „Strategia Națională în domeniul politicii de tineret 2015-2020”, la rezultate așteptate ca urmare a politicilor ce vor fi aplicate sunt inserate anumite sloganuri, folosindu-se un perfect limbaj de lemn:

«Îmbunătățirea participării tinerilor la educația non-formală, prea puțin dezvoltată în România după cum a arătat analiza situației, se va realiza concomitent cu performanțele sistemului școlar și creșterea relevanței școlii pentru piața muncii și pentru viața adultă independentă. Educația non-formală în România reprezintă atât o oportunitate de compensare a deficitelor acumulate în sectorul formal, privind calitatea învățământului și capitalul educațional, și de creștere a competențelor profesionale și a incluziunii sociale, cât și o modalitate de schimbare a percepției asupra educației, de la înțelegerea ei ca o etapă în dezvoltarea inițială a indivizilor la promovarea învățării pe tot parcursul vieții. Strategia își propune să conducă la îmbunătățirea și creșterea ofertei de educație non-formală, scăzută în prezent, dar și la creșterea interesului populației (și în mod special al tinerilor) pentru această arie a învățării.»

Strategia Națională e plină de astfel de construcții lingvistice. Este greu să identifici o măsură concretă, ceva clar măsurabil după ce perioada de implementare a strategiei expiră. Este una din multe hibe ale României postcomuniste. Se fac strategii doar pe hârtie. Cercetările făcute de scholars sunt simple analize, în general nefolositoare, o literatură științifică de sertar, bună doar de citit și citat în scopuri ce țin doar de contextul promovării academice. Politicile publice fac cu obstinție abstracție de ceea ce, pe ici pe acolo, se mai cercetează în zona socialului. Iată de ce, urmare a dezinteresului general, cele mai multe studii și cercetări din sfera științelor sociale sunt total lipsite de relevanță științifică. În acest cadru anost, când tot

identificăm aspectele negative ale societății noastre, sărăcie, excluziune socială, abandon școlar, performanțe școlare inegale, nu-i oare nimerit să încercăm, dacă nu să schimbăm, măcar să săpăm solid la cauza/cauzele ce influențează decisiv inegalitățile economice și sociale?

i <http://www.ziare.com/scoala/elevii/romania-trezeste-te-aproape-o-treime-dintre-copii-nu-merg-la-scoala-viitorul-e-sumbru-1423969>

ii Din documentul Strategia Națională în domeniul politicii de tineret 2015-2020, pp. 20-21.

Foto: Anca Coleașă

Dinamica politicii și identitatea artistului

Artists Talk

de Geanina Cărbunariu

ARCUB

GINA ȘERBĂNESCU

Natura artei este politică, acesta nu mai e un secret pentru niciun consumator de cultură. Dacă un demers artistic este adresat unui grup, unei comunități, unei cetăți, unui context, el se manifestă ca fiind politic, pentru că orice astfel de inițiativă conservă pârghiile primordiale ale funcționării polis-ului și integrează toate schimbările care se produc la nivelul valorilor care guvernează viața socială. În această lumină există o întregă istorie a dezbaterilor coagulate în jurul tensiunilor manifestate între abordările etice cu privire la artă și la dimensiunea estetică a creației. Produsele artistice contemporane sunt permanent integrate acestor dezbateri, prin prisma dinamicii manifestate în sfera politicii, care este marcată de o accentuare a relativității și relativizării valorilor.

***Arta socială este,
la nivel european,
o formă de
manifestare fără
de care contextul
cultural nu ar mai
putea fi reprezentat.***

Discursul artistic, prezentat în ambalajul empatiei față de grupul țintă al creatorilor față de cei care sunt, de fapt, instrumentalizați întru succesul financiar și de imagine al artiștilor este, în esență, o marcă a narcisismului societății contemporane în care s-au diluat puternic funcția ascultării și fondul empatic al comunicării interumane.

„Artists Talk” este un spectacol dialogal, semnat de Gianina Cărbunariu și având la bază un text propriu. El explorează relația artistului cu creația sa, în contextul schimbărilor politice la nivel național și european. Faptul că personajele (interpretate de Ruxandra Maniu, Ilinca Manolache, Alexandru Potocean și Bogdan Zamfir) sunt așezate sub o umbrelă a anonimatului ajută la identificarea multor altor stări de fapt similare petrecute în diferite contexte sociale.

În „Artists Talk”, situațiile din scenă se înscriu în sfera universalității, ceea ce conduce la oglindiri multiple ale unor fapte care vor rezona cu siguranță în memoria colectivă și individuală a spectatorilor. „Somewhere in Europe” (dominând scena sub forma unei reclame luminoase) este sintagma care localizează acțiunile scenice și care, prin absența unei specificități, configurează un topos flexibil detectabil la nivelul realității europene.

Un primar izolează o comunitate considerată etnie defavorizată, construind între aceasta și cetățenii ferțiți de eticheta marginalității ceea ce este cu siguranță un zid, dar pe care primarul (interpretat de Alexandru Potocean) îl numește gard, conștient fiind de impactul la nivelul mentalității colective a primului termen. Zidul

în cauză este prezentat ca o operă de artă, ceea ce face ca demersul – care poate părea astfel o manifestare generoasă a autorității –, să ridice probleme cu privire la funcția drepturilor de autor. Zidul nu va putea fi dărâmat, fiind protejat de drepturi de autor, transformându-se creația artistică într-o armă a politicianului și într-un sprijin al accentuării marginalității anumitor grupuri sociale. Tinerii artiști (interpretați de Ilinca Manolache și Bogdan Zamfir) sub coordonarea unei profesoare afiliate politic (Ruxandra Maniu) și susținuți de vocea unui cetățean (Gabriel Răuță) revoltat împotriva celor izolați prin intermediul „gardului”, constituie un cvartet ideologic care validează funcția politicii în deturnarea conceptului de drepturi de autor de la funcția lui primordială. Desigur, această scenă va trezi amintirea zidului de la Baia Mare, construit pentru a separa romii de români, dar rolul său cel mai relevant este acela de a pune în lumină o ciocnire puternică între un fapt de sorginte etică și o acțiune de tip artistic și de a semnaliza pericolul prin care încălcarea drepturilor omului se poate face prin falsificarea unui alt drept: acela de proprietate intelectuală.

Arta socială este, la nivel european, o formă de manifestare fără de care contextul cultural nu ar mai putea fi reprezentat. În centrul atenției multor festivaluri de arte performative stau astfel de producții care sunt construite într-un limbaj și printr-o formă de argumentare fără de care finanțarea necesară pentru a crea spectacolele respective nu ar fi obținută. O scenă din „Artists Talk” reprezintă o reflecție tocmai asupra acestui tip de context, dar mai atrage atenția asupra unor aspecte notabile. Cei patru protagoniști ai acestei scene pun în lumină, prin dialogul lor, faptul că între creatori și comunitățile discriminate nu există întotdeauna un flux comunicațional, o disponibilitate a celor care inițiază produsul artistic de a empatiza cu paradigmele culturale ale celor care devin subiecți ai spectacolului propus. Astfel, prin refuzul (sau eșecul) creatorilor de a se situa într-o relație de deschidere cu membrii grupului situat în centrul discursului artistic, aceștia se transformă în instrumente pentru atingerea, de către artiști, a vizibilității și câștigului material. Dialogul lor mai pune în lumină și faptul că vehicularea unor astfel de produse culturale riscă să fie prezentată printr-un limbaj pretins critic, construit pe clișee recognoscibile.

O altă scenă a spectacolului, având, în esență, același mesaj ca și cea menționată anterior, vizează demascarea modului în care cei care realizează filme bazate pe situația unor comunități care trăiesc pe limita pericolului

înțeleg să se raporteze la principiile deontologiei profesionale. Industria filmului contemporan (fie el documentar, lung sau scurt – metraj) a integrat ușor moda creației având în centrul său persoane aparținând unor comunități discriminate. Astfel de filme ajung în festivaluri, iar producătorii și regizorii ridică statuete prestigioase, în urma premiilor obținute. În spatele acestor momente de glorie stă, de fapt, transformarea unor grupuri marginale în masa de manevră pentru atingerea succesului de către anumite case de producție.

Inspirată de discursurile regizorului Alvis Hermanis care și-a exprimat deschis atitudinea sa împotriva fenomenului imigraționist, scena construită sub forma unui interviu realizat cu o jurnalistă (Ilinca Manolache) care nu împărtășește opiniile regizorului (Alexandru Potocean) indică modul în care este relativizată o anumită condiție – în cazul acesta, cea de imigrant – în lumina unor abordări extremiste formulate chiar de unii artiști și generează noi interogații despre etica artistului în relația sa cu realitățile sociale. Regizorul, imigrant el însuși neagă vreo similitudine cu condiția celor împotriva cărora își îndreaptă discursul, afirmându-se, prin prisma unei viziuni naționaliste, ca aparținător de drept al Europei, rang la care, susține acesta, nu pot accede cei cărora el consideră că trebuie să li se închidă porțile. Traducătorii interviului (interpretați cu umor și subtilitate de Ruxandra Maniu și Gabriel Răuță), care par a deturna pe alocuri

sensurile replicilor traduse, au funcția de a prezenta impactul pe care opiniile formulate pe marginea unei teme, precum cea în jurul căreia este construită această scenă, accentuează și generează ecouri în rândul opiniei publice.

Finalul spectacolului este rezervat unei scene care are la bază biografia scriitoarei evreice Irène Némirovsky, ucisă la Auschwitz. Discursul lui Bogdan Zamfir, rostit în limba franceză ne prezintă nu doar biografia scriitoarei, ci se instituie ca o formulă de problematizare a identității. Pe un palier interogativ, este pus sub lupă modul în care identitatea artistică, prin abandonarea unei comunități pentru o alta (din motive generate fie de atrocități istorice, fie de interese personale sau profesionale) primește un grad de relativitate comparabil cu cel al valorilor manifestate în plan socio-politic.

Spectacolul Gianinei Cărbunariu este de văzut și de revăzut întrucât publicul are nevoie să își păstreze resursele de luciditate cu privire la raporturile existente în planul relațiilor dintre valorile care ar trebui să solidifice structura comunităților și conexiunile dintre ele și creația artistică ce nu poate fi ruptă de realitatea politică. Interpretarea actricească este de o calitate ireproșabilă, toți cei patru protagoniști dovedind abilitatea de a schimba identități și situații și de a asimila discursuri care conțin interogații ce privesc orice individualitate sau comunitate artistică de azi. ■

Medeea suntem toți

Medea's Boys
regia: Andrei Măjeri
Teatrul Apollo 111

CRISTINA RUSIECKI

O nouă generație în teatru – este concluzia care se impune cel mai limpede după „Medea's Boys”, cu fragmente din Euripide și dramaturgie de Ionuț Sociu, în regia lui Andrei Măjeri, la Apollo 111. Ritm alert, acțiuni non-stop, accent pe spectaculosul corpurilor și pe capacitatea lor de a furniza sensuri și atitudini, eclecticism asumat, plus dispariția genurilor tradiționale, într-o distribuție exclusiv masculină. Nimic din cele enumerate nu constituie vreo noutate în sine. Ba chiar despre fiecare se poate spune că este contemporan cu nașterea teatrului. Singura achiziție de dată mai recentă este metoda devised, conform căreia criticul de teatru Ionuț Sociu a scris textele inspirate din jurul mitului, folosind improvizațiile, energiile și situațiile propuse de actori.

Ceea ce rezultă din combinarea tuturor elementelor străvechi este surprinzător de nou, atât prin dinamica excelent orchestrată de regizor, prin umorul de bună calitate, prin plăcerea de-a face harcea-parcea referințele livrești și, nu în ultimul rând, prin consistența pe care o oferă temele propuse de mit, înveșmântate în straiile noi, cool, ale zilei.

Barbara Medeea, cea care a comis atrocități pentru că loialitatea i-a fost înșelată – iată cel mai bun motiv pentru a pune în circulație atât teama bărbaților față de femeile puternice, de hachițele lor pe care nu le pot înțelege, cât și groaza de a nu se ridica la așteptările partenerei. A fost în stare eroina să pună la cale, cu sânge rece, infanticid și crime abominabile? Înaintașii găesc explicația în originea ei barbară, fără legătură cu civilizația atică. Iată un bun prilej de a aminti drama migranților de azi. Își citește unul dintre băieți jurnalul? Ocazie perfectă de a discuta despre ficțiune și non-ficțiune. Un copil abuzat de unchiul pedofil? Se găsește și asta printre „Medea's Boys”. Disfuncție erectilă? Bifat! Dar și o clinică de succes care o tratează în două săptămâni în condiții de lux, incluzând și servicii de wellness și mindfulness, deținută de cine altul decât de progenitura lui Esculap. Iar coperta, rama poveștii? Un party „anunțat pe grup” la care se întâlnesc argonauții să depene povești la cinci ani de la întoarcerea din călătoria după „lânița de aur”. Cea în care Iason, masculul alpha invidiat și urât de toți, a cucerit-o pe Medeea. Și, ca să-și mai stimuleze cheful de party, ajung high cu ce altceva decât cu MDA, numit și drogul dragostei?

În spațiul intim de la Apollo 111, Irina Chirilă imaginează un bar din Grecia, sub formă de corabie, cu hublouri în planul de jos, spectaculos folosite în anumite momente, și cu harta insulelor desenate cu creta pe tablă. Agățat de bouzoukiul său, „megasensibilul rac” Orpheu (Alex Chindris) îi înnebunește pe toți cu obsesia pentru ex-iubita de neînlocuit: „Am fost un căcănar cu Euridice. Noi, bărbații, nu ne asumăm nimic”.

Toate personajele se dovedesc băieți de zei sau semizeii din mitologia greacă, doar că angrenați într-un traseu invers, de la eroid la non-eroidul zilelor noastre. Cârțumarul Euphemus, fiul lui Poseidon, zeul ce îl înzestrăse cu puterea de a merge pe ape, își recunoaște frica de apă amintindu-și cum tatăl îl umilea de față cu ceilalți.

Tensiunea din raporturile parentale se insinuează în cazul fiecărui personaj, fie că e vorba de tatăl castrator, fie de figura maternă, la fel de castratoare, responsabilă de nesiguranțele din relațiile viitoare de cuplu. Mai ales când capul de serie este puternica și capricioasa Medeea, pentru că știm că „băieților le plac alea periculoase”. Și mai știm că „sexualitatea poate fi un coșmar dacă e asociată cu sentimentul de vinovăție”, cum va admite unul dintre frații gemeni, homosexualul sensibil și analitic, convins că Priapus era fratele lor vitreg (Alex Mirea într-un personaj reflexiv, nuanțat, care își etalează subtil slăbiciunea și sensibilitatea).

Fiecare își va defini identitatea prin contrast cu ancesorii. Distanța pe care o ia față de celebrul său tată ce „a salvat omenirea, dar a uitat de propria familie”, sub asaltul femeilor ahtiate după orgii mistice, va determina pesemne orientarea homosexuală a fiului lui Dionysos. Mai mult, îl va face să caute puritatea, izolându-se pe o insulă, pentru trei ani abstenență. Asta nu înseamnă că oricine îl întâlnește pe scriitorul Triphos, „puiul de zeu destrăbălat”, proaspăt întors din reclusiune, care a moștenit ceva din farmecul și din „energia aia nebună” a tatălui, nu va exclama „Ce bine arăți!”.

Lejeritatea cu care dramaturgul Ionuț Sociu se plimbă printre personajele și situațiile mitologice constituie un punct de atracție succulentă. Spectacolul păstrează temele solide ale teatrului antic, dar le învâluie într-un ritm demențial, în dialog cu replici scurte și spumoase, cu o atmosferă light, deloc tragică. Chiar așa, cine mai prizează tragismul în ziua de azi? Bine camuflat în limbajul nostru, urmele sale general-valabile răsar, totuși, chiar și de prin ploaia de organe de la gura băieților. Desprinși de aura mitului, departe de eroicii lor părinți, vor îmbrăca și ei soarta muritorilor, unde rutina și plictisul iau locul strălucirii. Asta după ce prospețimea faptului dintâi se sleiește. Finalul cu cei doi băieți, Euphemus și Orpheu, rămași după party în taverna mai mult pustie, este relevant: dar dacă expediția după „lânița de aur” de la douăzeci de ani va fi cea mai mare aventură a vieții lor? Dacă tot ce vor face de acum încolo nu va fi decât să o evoce ca moșii care tot trâncănesc despre tinerețe?

Diferența dintre cele două planuri, cel al poveștii actuale și cel din original, produce o tensiune particulară. Nu e vorba numai de muzica năucitoare, bine aleasă, cu tobe ritualice (sound design Adrian Picioarea), ce prefigurează intrarea în textul lui Euripide, ci de reușita regizorului Andrei Măjeri care orchestrează totul în așa fel încât cele două lumi par a se completa. În ciuda stilului suplu și lejer,

trama originală nu este „revizitată”, ci trăiește literalmente sub ochii noștri. Doar că lumea noastră integrează mitul în stilul ei. Aceiași actori-băieți-de-băieți, cu argoul lor spumos-vulgar, se vor replea în nobilele personaje din „Medeea”, cu toată gravitatea și febrilitatea necesare originalului. Articulațiile nevăzute ale spectacolului mustesc de tensiune inerentă la trecerea de la actualitate, cu milioanele ei de informații dispuse pe orizontală, înghițite dintr-o privire (și psihanaliză, și wellness, și știință, și mindfulness, chiar și genosociogramă!), la carnea mitului care, pătrunzând în adâncime, presupune cu totul alt tip de receptare.

Juxtapunerea celor două planuri naște o atmosferă electrică. Fraze din limbajul mundan ca „mergem pe băiețeală”, „e mai mult pe imagine”, „a fost pe haos până am venit aici”, „just grow up, bro!”, „vrei niște MDA? Ce trip a fost când am plecat de pe insula aia!” (își vor aduce aminte argonauții), „măcar te scoți cu muzica, știi ce zic?” (il încurajează unul dintre prieteni pe Orpheu) – și exemplele pot curge râuri –, amortizează disperarea și groaza țesute de originalul lui Euripide, căptușindu-le cu un aer light-amuzant. Contrastul dintre cele două tipuri de text, cel vechi, nobil, quasi-sacru și cel de azi, plus gesturile de staruri rock ale actorilor sau rappul inspirat de conflictul din „Medeea” generează comic (inclusiv de nume) și un entertainment intelectual de calitate. Nu lipsesc nici revizitarea ironică a școlii vechi de actorie, ca în declamația lui Creon (Florin Aioane mai bun în rolul clasic decât în cel contemporan), nici analiza profilului psihologic conform zodiei, inclusiv ascendentul.

Spiritul de echipă și personalitatea versatilă a regizorului dau naștere unui spectacol organic, dinamic și fluid, în care un rol decisiv îl ocupă mișcarea (coregrafia Attila Bordás) atât de bine sincronizată la copiii Medeei, atât de expresivă în posturile venusiene ale băieților împrumutate din sculptura clasică. Absolut toate momentele de mișcare sunt reușite, culminând cu dansul băieților nud ca formă a libertății, una dintre scenele cele mai puternice, sau cu dansul grațios al lui Myros la bară, până nu demult stâlpul cu armura modelată bărbătește, după pectoralii lui Iason (Alexandru Ion, cu accente de masculinitate strong). De altfel, montarea crește, de la o scenă la alta, în intensitate și spectaculos. În ciuda unor inegalități la nivel actoricesc, „Medea's Boys” are calitatea de a ține atenția și curiozitatea mereu treze. Echipa găsește soluții simple și elegante, ca aceea când, în loc de tunica otrăvită, gemenii o vor îmbrăca pe mireasa lui Iason în șiruri de mărgele. Secvențele de grup, cu șoapte la unison, uneori cu mișcări diferite ale actorilor, sunt excelent

**...și psihanaliză, și
wellness, și știință,
și mindfulness, chiar
și genosociogramă!**

realizate. Toate scenele corului constituie un spectacol în sine, fie că personajele își spun replica pe rând, pentru ca fiecare să o repete pe cea despre Medeea, inclusiv în greacă, fie că recită același text, ca în ultima intervenție, când ei, coreutele adică, în rochii de dantelă neagră, stând picior peste picior, în posturi de mici burgheze, anunță emanciparea femeilor. În fond, montarea pleacă de la primul text care se apleacă asupra psihologiei feminine. Dar, oricât de asumată ar fi convenția, când se spune „Femei corintiene...”, iar ele sunt numai bărbați, privirea ironică se presimte.

Trecând de la băiatul onest și decorativ, care încă nu a aflat bine cine e, la Medeea, Eduard Trifa este somptuos, elegant, lasciv când e cazul, disperat și sălbatic când bea la bar cu spatele la public, sigur pe el/ea și pe sexualitatea sa în relația cu celelalte personaje. Prezența lui pe scenă este magnetul de care se ancorează toate partiturile. Schimbându-și expresia de la un moment la altul, cu versatilitate și cu un histrionism remarcabil, Vlad Ionuț Popescu produce o surpriză extrem de plăcută.

Oricât ar străbate băieții din bar distanța de la machismul inițial la integrarea propriilor „trăsături” feminine care le ciopârțesc platoșa macho, ar fi păcat ca analiza spectacolului să se rezume doar la diferențele de gen. S-ar reduce, astfel, mult din anvergura unei propuneri ce trece în revistă, subtil și ironic, elementele care ne dau identitate, astăzi, când punctele masculine și feminine din societățile tradiționale tind, oricum, să se topească într-un al treilea gen. Spectacolul lui Andrei Măjeri ne arată că Medeea suntem toți. ■

O lecție de istorie recentă

Insulta (L'Insulte)

regia: Ziad Doueiri

scenariul: Ziad Doueiri, Joelle Touma

CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT

Un merit al filmului lui Doueiri este acela că, deși mi se pare a fi o adevărată lecție de istorie, el nu e deloc didactic, comentariile fiind ascunse sub fapte, iar personajele, lăsate să se dezvăluie singure, să-și arate părțile bune și rele, rănilor și slăbiciunilor, fără nici o îngroșare. Este un film care te bântuie cu întrebări după ce cade genericul.

O vorbă aruncată aiurea poate fi ca un chibrit aruncat lângă o pompă cu benzină. Există toate șansele ca pompa să ia foc, să explodeze întreaga stație, să existe daune și victime colaterale, agitație, nervi – o nebulie, pe scurt. Cam așa ne putem închipui că ar fi o vorbă nesocotită aruncată de un palestinian refugiat minoritar unui creștin aproape majoritar, într-un Beirut sfâșiat de conflicte politice și religioase. Tocmai așa o și arată a fi – printr-o imagine și un scenariu impecabile – Ziad Doueiri, regizorul și coscenaristul filmului „L'insulte/Insulta”, nominalizat la Oscar în 2018, la categoria „Cel mai bun film de limbă străină al anului”, și recompensat cu alte cincisprezece premii, potrivit site-ului IMDb.

Făcusem cunoștință cu regizorul încă de la filmul „The Attack” din 2012, o dramă alertă și densă despre relația de cuplu, atacuri teroriste și căutarea adevărului, cu o intrigă polițistă foarte bine construită, care te ține cu sufletul la gură de la început până la sfârșit. Aceeași pricepere în construirea situației apare și în producția recentă a lui Doueiri, „L'insulte”, în care o vorbă spusă la nervi stârnește un haos în viețile celor implicați, afectând, deopotrivă, comunitatea restrânsă și răspândindu-se ca focul în întreaga societate libaneză.

Unul dintre protagoniștii acestei explozii este Tonny Hanna – interpretat de Adel Karam –, proprietarul creștin al unui service auto, cu un temperament vulcanic, agresiv chiar, care se inflamează ușor dintr-o nimica toată. Dacă la acest amestec sufletesc adaugi o componentă religioasă și socio-politică, ai deja compoziția unei bombe gata să explodeze îndată ce e mișcată din loc. Iar cel care vine să agite această bombă este palestinianul Yasser Salameh (Kamel El Basha), un inginer constructor care lucrează la negru într-o societate preponderent musulmană și creștină, care cu greu îi acceptă pe palestinieni. Așadar, două firi diametral opuse, pe care numai o ironie a sortii îi poate aduce față în față, pentru a ilustra, în cele din urmă, că extremele se atrag.

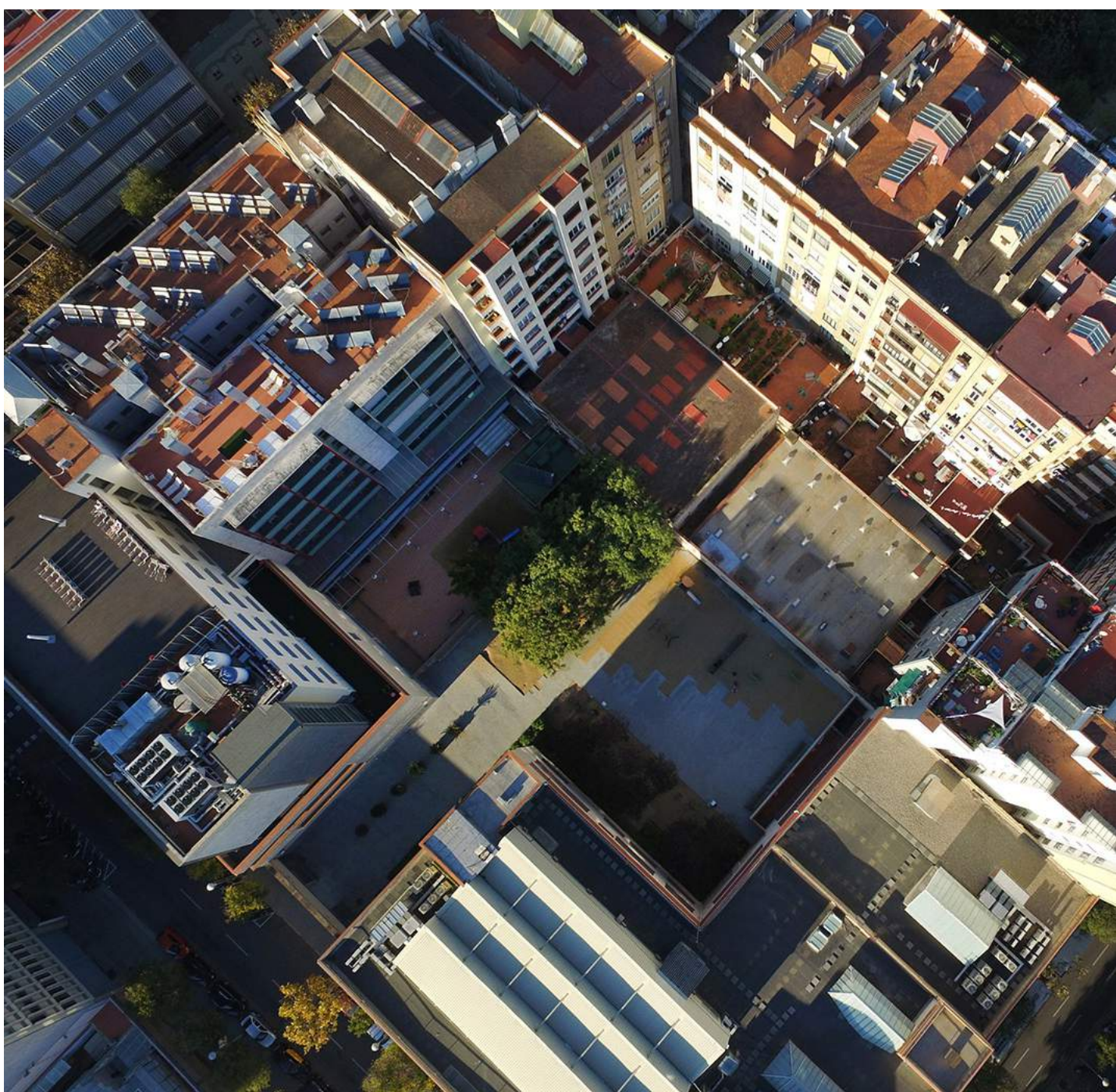
Conflictul izbucnește de la o simplă țevă de scurgere de la balconul lui Tonny, instalată necorespunzător, pe care Yasser o retează, pentru a o reface așa cum trebuie. O situație aparent fără miză, mai cu seamă că faptele sunt evidente și de bun-simț: țeava este prost plasată, împroșcând cu apă oamenii care trec pe sub balcon, și trebuie refăcută. Dar calmului și taciturnului Yasser îi

***Un profil general
valabil care
explică foarte bine
cauzele conflictelor
interumane la scară
mică și pe acelea
ale războaielor
interetnice sau
internaționale...***

scapă, la nervi, o vorbă jignitoare la adresa lui Tonny, care reacționează disproporționat față de situație. În mod normal, totul s-ar fi rezolvat printr-o discuție pașnică și prin scuzele de rigoare. Dar, pe de o parte, avem o fire irascibilă, iar pe de alta, un om principial – uneori, chiar rigid –, care se luptă să-și afle locul într-o lume care nu-l vede cu ochi buni. Și, cum nu ar fi îndeajuns, situația este condimentată de credințele religioase și politice ale celor doi, precum și de experiența lor de viață. Pe scurt, ca să n-o lungesc prea mult și să vă povestesc tot filmul, nici unul nu vrea să dea înapoi, ciocnirea degenerând într-un proces care afectează viața celor doi și duce la încăierări civile. Așa cum se întâmplă de obicei în cazurile în care mizele nu sunt atât individuale, ci mai degrabă politice, întreaga afacere care constituie intriga filmului este confiscată de forțe ce depășesc individul și fac din el o jucărie.

Calitatea majoră a filmului lui Doueiri stă în faptul că altercația personală devine una exemplară, putând fi foarte ușor scoasă din contextul ei socio-politic și mutată oriunde și oricând e vorba de conflicte etnice sau naționale, inflamate de ideologii politice. Așadar, nu avem de-a face aici cu o poveste redusă la un caz izolat, ci cu o structură umană, un profil general valabil, care explică foarte bine cauzele conflictelor interumane la scară mică și pe acelea ale războaielor interetnice sau internaționale. Filmul lui Doueiri este o lecție extraordinară de istorie și de psihologie, ce pune iscusit în lumină mecanismul uman individual și colectiv. ■

BARCELONA (PORTUGALIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

Către o teorie a pieței spații cu centru, spații fără centru

CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

În teorie, lucrurile stau foarte simplu. Există așezări spontane și așezări planificate. Așezări a căror hartă prezintă o structură regulată, gândită atent mai înainte ca localitatea să fie construită, și așezări unde harta nu e decât o rețea de trasee întortocheate, apărute de-a lungul timpului și dezvoltate la voia întâmplării. Există așezări cu centru și așezări fără centru sau, cel puțin, fără un centru formal marcat de o piață. Intersecția dintre aceste categorii ar trebui să dea o clasificare și o evoluție coerentă de-a lungul istoriei a piețelor în raport cu spațiul din jur. În realitate, lucrurile nu stau așa de simplu. Categoriile de mai sus se amestecă între ele tot timpul și oriunde în lume.

Chiar cele mai atent planificate orașe, ale căror străzi și clădiri s-au întins pe teren potrivit unor planuri urbanistice prestabilite, prezintă numeroase elemente de dezvoltare spontană. Și invers, chiar cele mai haotic dezvoltate așezări au elemente care trădează, la un moment dat, măcar o minimală încercare de sistematizare a planului, de adaptare deliberată a spațiului la nevoile comunității. De altminteri, structuri regulate și structuri neregulate pot coexista pașnic, ba chiar frumos, în cuprinsul aceleiași așezări, formând un continuum.

Barcelona, oraș care, urbanistic, ascunde mai multe orașe, e exemplul clasic care mă va ajuta, privindu-i harta de sus, să stabilesc două modele istorice complet antagonice de structură urbană. Străduțele înguste și întortocheate din Barrio Gótico, de lângă mare, cunoscute de toți turiștii, sunt o parte a vechii cetăți medievale, zonă numită Ciutat Vella. Eixample, cartierul întins la nord și nord-vest de orașul vechi, e, cum îi și spune numele în

catalană, o extensie modernistă, datorându-și înfățișarea planurilor revoluționare din a doua parte a secolului al XIX-lea realizate de Ildefons Cerdà, inginer constructor de drumuri și poduri care, după ce călătorește în Franța, unde vede funcționând un motor cu aburi, înțelege că viitorul va avea mijloace de transport care pretind altfel de structuri urbane. În continuarea cartierului construit după planurile lui Cerdà se întinde un oraș și mai nou, ridicat în parte imediat înaintea Olimpiadei din 1992, eveniment care a adus investiții masive în arhitectura capitalei catalane. Și în acest ultim oraș-din-oraș pot fi sesizate mai multe faze de dezvoltare. Îl las însă deoparte, contrastul cel mai mare, imediat vizibil la nivel de structură, fiind cel dintre cartierul gotic, foarte vizitat de turiști, și Eixample, atât de admirat pentru detaliile clădirilor de sfârșit de secol XIX și început de secol XX.

Fotografia alăturată, o imagine istorică, arată bombardarea orașului de către italieni în 1938. Construcția cartierului Eixample se încheiase în linii mari, clădirile pe care azi le socotim monumente moderniste de patrimoniu erau mai toate la locul lor. Dar nu momentul istoric mă interesează, pentru că orașul a scăpat din Al Doilea Război Mondial cu mult mai teafăr decât altele, ci felul în care arată cele două zone văzute de sus. În fotografie, doar o parte

din Eixample e vizibilă, dar e suficient pentru a sesiza contrastul. Eixample e o structură regulată, cu bulevarde și străzi lungi care urmează un plan clar. Sunt paralele sau perpendiculare una pe alta, au aceeași lărgime, iar clădirile, urmând aliniamentul străzilor, se așază, toate, pe sol, la fel sau aproape la fel, în grupuri ce formează pătrate cu colțuri teșite și mijloc gol, marcând curțile interioare. Un caroiaj.

Prin contrast, Ciutat Vella dezvăluie o structură ce sugerează întâmplarea, dezvoltarea nu tocmai gândită. Străzile sunt înghesuie, multe, scurte, traseul lor e sinuos. Cele câteva spații libere cu formă rectangulară clară, ce se văd în interiorul orașului vechi, sunt piețe. Către ele duc toată rețeaua întortocheată de străzi ale orașului vechi. Trei sunt chiar piețe medievale: Piața Sant Jaume, unde se află și în prezent cele mai importante clădiri administrative ale Barcelonei și ale Cataloniei, piața catedralei și, mult mai mică, greu sesizabilă în fotografie, Piața del Pi, amplasată lângă altă biserică gotică a Barcelonei. Spre port, lângă Rambla, Plaça Reial nu e medievală, ci o intervenție de secol XIX. E o piață închisă de clădiri simetrice, cu fațade identice, de tipul celor de la Madrid și Salamanca, al căror strămoș a fost piața din Valladolid. Tot lângă Rambla, dar mai spre nord, mai aproape de Eixample, e vizibil alt patruleter. La data la care era făcută fotografia era doar un loc gol, rămas așa în urma demolării unei mănăstiri carmelite în timpul războiului civil spaniol, dar care avea să fie amenajat și să devină Piața Madrid în anii '50 ai secolului trecut, ocazie cu care iese la iveală necropola orașului roman de dedesubt. Rambla e strada lungă și bine-cunoscută ce leagă Eixample cu portul, tăind în două orașul vechi. Privită de sus, din Piața Catalunya către port, pare un râu șerpuitor de verdeață într-o mare de clădiri. E locul preferat de plimbare al localnicilor și al turiștilor și de aceea e mărginită de pomi care să ofere umbră, primii plantați în 1703. Dar chiar o albie de apă e originea ei. În zorii Evului Mediu, pe aici trecea cursul unui torent, sec în cea mai mare parte a anului, dar care primăvara și toamna deversa în mare apele ploilor adunate din munții de la nord de Barcelona, Serra de Collserola. Rambla nu e o singură stradă, deși pe hartă așa pare, ci o succesiune de străzi mai mici, motiv pentru care numele corect și oficial e, de fapt, un plural, Las Ramblas, fiecare secțiune fiind individualizată

de un nume propriu. Traseul străzii urmează fidel cursul vechiului torent care, în 1440, e dirijat în așa fel încât să ocolească Raval, cartierul de dincolo de Rambla, inițial în afara zidurilor cetății care se ridică în zona unde astăzi se află Rambla, dar inclus în cetate după mijlocul secolului al XIV-lea. Harta alăturată arată cetatea în 1806 – sunt marcate și zidurile vechi, de-a lungul Ramblei, încă existente, și zidurile de după extinderea din secolul al XIV-lea. Teritoriul cetății rămâne același din perioada medievală până la mijloc de secol XIX, în ciuda populației care tot crește.

Istoria alăturării celor două structuri urbane diferite pe harta Barcelonei e foarte cunoscută.¹

Secolul al XIX-lea înseamnă pentru Barcelona, cum înseamnă pentru multe orașe din Europa, dezvoltare economică și expansiune. Închis între vechile ziduri, orașul pur și simplu se sufocă, nu mai are loc. Printr-o decizie a guvernului local, zidurile cetății medievale sunt dărâmate pe parcursul a doi ani, începând din 1854, și sunt făcute planuri pentru extinderea orașului. Toată dezbateră din jurul noilor planuri durează ceva vreme și are relevanță pentru lupta dintre ce își dorește comunitatea, destul de conservatoare, și ce decid, în cele din urmă, autoritățile. Mă interesează rezultatul final. El urmează planul elaborat de Ildefons Cerdà în 1859 și impus prin decret, de la Madrid, după unele modificări, în ideea că geometria proiectată de Cerdà pentru Barcelona va deveni baza modernizării tuturor orașelor din Spania.

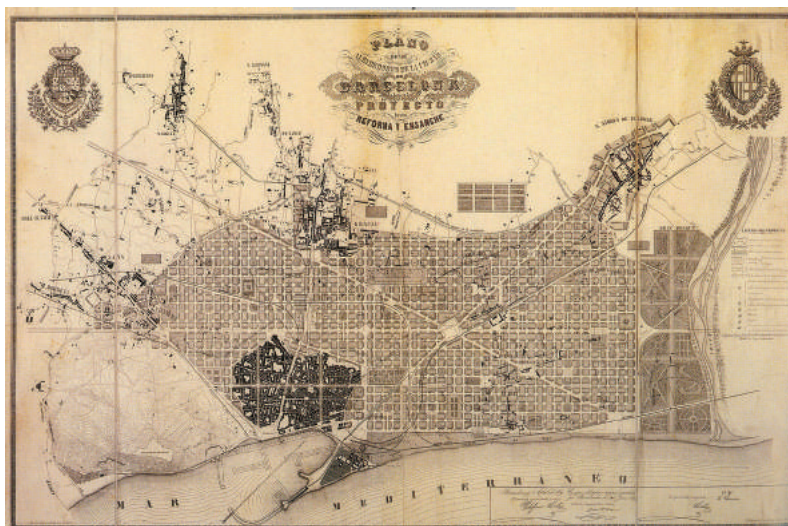
Cerdà lasă intact orașul vechi și, pe o zonă plată, întinsă pe 26 km² între poalele munților și mare, desenează un caroiaj. Intenționează să ridice un oraș-grădina, iar planul său ține cont de toate nevoile posibile ale viitorilor locuitori. Spitalele, școlile și piețele comerciale sunt egal distribuite pe toată suprafața viitorului oraș, nu grupate într-o zonă anume. O atenție specială e acordată ventilației naturale a aerului, căci Cerdà e preocupat de sănătatea viitorilor locuitori și consideră esențial aerul curat. Lumina e iarăși importantă, așa că direcția străzilor și amplasarea clădirilor e gândită și calculată atent în funcție de traseul soarelui pe parcursul întregului an. Străzile urmau să aibă toate aceeași lățime, 20 de metri. Astăzi, 10 metri sunt dedicați traficului, iar o porțiune de 5 metri de fiecare parte e rezervată pietonilor. Clădirile trebuiau să aibă toate maximum patru nivele și aceeași înălțime, inițial 16 metri, modificată apoi la 20 de metri, pentru a coincide cu lățimea străzii. Distanța dintre străzile paralele e cu rigoare

identică, 133,3 metri. Cerdà proiectează și câteva străzi mai largi, de 30 și 40 de metri, dar are grijă ca acestea să se încadreze în geometria carioajului. Intersecția dintre străzi generează pătrate cu laturile de această dimensiune. Imobilele urmau să fie dispuse pe două sau trei laturi ale pătratului, acesta având colțurile teșite, cu teșitura de o lungime de 16 metri, exact cât înălțimea proiectată inițial a clădirilor. O parte dintre străzi au fost desenate paralele cu linia țărmului, celelalte perpendiculare pe această direcție. În felul acesta, absolut toate încăperile din imobile beneficiau pe parcursul unei zile de lumina directă a soarelui și de ventilație suficientă, inclusiv cele de pe teșitura pătratului. Pe laturile rămase libere urmau să fie plantați arbori și tot pe aici să se poată intra în grădinile interioare. Cerdà gândește un Eixample „infini”, care putea fi oricând extins în oricare parte a sa prin multiplicarea acestui principiu. Așa se va și întâmpla mai bine de un secol mai târziu. Când, în 1986, Barcelona primește confirmarea că va găzdui Olimpiada din 1992, orașul se extinde urmând în principiu schema după care fusese construit Eixample la fine de secol XIX și început de secol XX.

În planul inițial al inginerului catalan, schema geometrică perfectă a viitorului oraș era tăiată de două diagonale ce urmau să se intersecteze într-un punct care trebuia să fie o piață, inima orașului. Doar una din cele două diagonale va fi construită, așa că orașul rămâne, pe moment, fără inima proiectată. Plața Catalunya, aflată exact la granița dintre Eixample și Ciutat Vella, va deveni piața centrală a orașului. E însă o piață apărută spontan, oamenii o aleg ca loc de întâlnire după dărâmarea zidurilor medievale. Autoritățile inițial nu îi recunosc acest rol și abia după ezitări îi conferă, cu ocazia unei expoziții internaționale, statutul de piață. Rămâne până astăzi centrul Barcelonei. E, în fotografia din 1938, locul unde cad majoritatea bombelor italiene... Centrul e întotdeauna, la vreme de război, cel vizat.

În structura carioată și perfect geometrică a orașului pe care îl desenează, Cerdà vede „expresia pură a egalității matematice care se traduce în egalitatea de drepturi și de interese, adică dreptatea în sine”². Eixample urma să fie, în viziunea creatorului său, un cartier uniform locuit de toate clasele sociale. Nici o zonă anume nu era rezervată celor bogați, nici o zonă anume claselor fără bani.

Gândirea aceasta va fi dusă la apogeul teoretic la începutul secolului următor. „Strada curbă este calea măgarilor, strada dreaptă, calea oamenilor”, scrie Le Corbusier, fără îndoială, cel mai influent dintre arhitecții secolului al XX-lea. „Omul merge drept pentru că are un scop: el știe unde se duce, el a hotărât să se ducă undeva și merge drept.”³ Rolul geometriei de aici rezultă. Crezul lui Le Corbusier e exprimat mai ales în două cărți, „Orașul de mâine și planificarea sa” (1925) și „Orașul iradiant” (1933), deși afirmațiile de mai sus fac parte dintr-o a treia, „Urbanismul” (1925). Le Corbusier dorește o ruptură totală cu trecutul și declară război artei decorative. Nu are mărinimia lui Cerdà de a lăsa intact centrul istoric, construind în afara lui, pentru că urăște moștenirea istorică pe care secolele au lăsat-o în orașe. Nu mai avem bani să înălțăm monumente istorice, spune Le Corbusier. Roma e pentru el un „bazar” care înghesuie la un loc toate ororile și tot prostul gust al Renașterii. Orașul etern a fost construit împotriva principiilor funcționalității, împopoțonat inutil cu prea multe statui și picturi murale⁴. Le Corbusier vrea pur și simplu ca vechile centre ale orașelor să fie dărâmate. E cunoscut planul imaginat de el pentru Paris. Jumătate din centrul capitalei franceze trebuia să dispară, cu monumente cu tot, și un oraș-mașină să-i ia locul. „Le Plan Voisin” urma să ducă la apariția unui oraș-grădină, dezvoltat pe verticală, absolut logic, perfect funcțional. Spațiul de producție trebuia să fie complet separat de cel dedicat vieții cotidiene, circulația mașinilor și cea a pietonilor avea să urmeze

Planul pentru dezvoltarea Barcelonei elaborat de Ildefons Cerdà în 1859: „Expresia pură a egalității matematice care se traduce în egalitatea de drepturi și de interese, adică dreptatea în sine.”

trasee diferite, iar clădirile, suficient de distanțate, făceau ca circulația aerului și lumina să nu fie stânjenite, astfel că sănătatea oamenilor nu mai era pusă în pericol.

Ce rol revine pieței într-un oraș funcțional? Le Corbusier nu are în cărțile sale un capitol dedicat pieței, și acesta e răspunsul. Pur și simplu el abolește piața, o vrea scoasă în afara existenței urbane. În 1922, când teoretizează și proiectează „La Ville Contemporaine”, Le Corbusier plasează în centru zgârie-nori cruciformi de 60 de etaje, cu o înălțime de 200 de metri, aflați în mijlocul unor spații verzi largi, un fel de parcuri, cu distanțe de 400 de metri între ei, pentru a evita înghesuiala din Manhattan, oraș care nu-i plăcuse, deși avea zgârie-nori. În inima orașului se găsește principalul nod de transport, un hub uriaș, cuprinzând depouri pentru autobuze și trenuri, o intersecție de autostrăzi, precum și, pe acoperiș, un aeroport. Nici urmă de piață în centru. Ar fi fost, cum sunt clădirile cu statui de la Roma, o oroare, un cancer.

Cât de veche este gândirea teoretică asupra unui oraș funcțional? Probabil antecedente pot fi găsite chiar în Antichitate, așa cum pentru aproape orice idee pot fi găsite antecedente în Antichitate. Dar secolul al XIX-lea, începutul erei industriale, e perioada în care

se naște cu adevărat gândirea spațială și arhitectonică ajunsă la apogeu prin scrierile lui Le Corbusier, rupând total cu ce se întâmplase până atunci.

Ce se vede pe harta de astăzi a Barcelonei nu e doar povestea unui oraș medieval care, sufocându-se, renunță la zidurile de împrejmuire pentru a beneficia de o extensie modernistă, ci un model teoretic mai general. Două extreme, două moduri total diferite de a așeza orașele în spațiu sunt vecine pe harta Barcelonei contemporane. De fapt, două modele antagonice pe harta Europei și a lumii, cu rădăcini istorice diferite.

Pe de o parte, orașul medieval. Teritoriul lui a fost delimitat de ziduri, așa cum s-a întâmplat cu nenumărate alte orașe medievale din cuprinsul Europei. În inima lui a fost și e Sant Jaume, piața unde până astăzi se află administrația orașului și guvernământul Cataloniei. Interconectată de aceasta, a fost și e piața Catedralei. Cele două formează împreună un sistem și e o caracteristică a Spaniei medievale ca orașele să aibă două piețe centrale, una a catedralei, alta a instituțiilor de conducere. În centru, spațiul e organizat. În rest, nimic planificat, nimic gândit. Ce poate fi planificat și gândit într-un oraș în care o stradă, viitoarea stradă principală, urmează cursul unui torent?

Barcelona, fotografii din satelit, Google 2014. Eixample, Ciutat Vella și zona de contact dintre cele două, Piața Catalunya, astăzi inima orașului

Pe scurt, o lume închisă, puternic centrată, urmând modele naturale. Naturale, adică divine. Căci Sacrul e valoarea supremă în Evul Mediu, iar lumea e automat definită ca o succesiune de centre, având drept model Ierusalimul Ceresc. Toate lumile tradiționale sunt puternic ancorate în imaginea centrului. Gândirea aceasta pare să fie foarte veche, indatabil de veche, și universală. Ea îi leagă pe locuitorii Barcelonei medievale și ai oricărui oraș medieval european de locuitorii așezărilor antice, îi leagă, în egală măsură, de „primitivii” din triburi, care, chiar dacă nu au orașe, dovedesc, atunci când își instalează așezările, permanente sau temporare, aceeași logică sacră a centrului. Piața din interiorul așezărilor vechi se naște din nevoia omului tradițional de a se situa în centrul lumii. Într-o schemă simbolică, nu doar geografică, pieței i se opune perimetrul clar delimitat de ziduri al orașului. Desigur, nu poți înțelege rolul centrului fără a te raporta la margine.

Portretul stereotip al oricărui oraș medieval: o lume în sine, adunată în jurul unei piețe ce grupează cele mai importante clădiri, așezarea fiind mărginită de ziduri care se extind concentric pe măsură ce comunitatea își împinge locuirea mai departe. Ce se întinde între centru și margine? Dacă în Italia și, în general, în sud, moștenirea romană încă are drept consecință o relativă orientare a străzilor din orașele medievale, în spațiul german burgul se apropie de forma perfectă a haosului. Paul Zucker descrie astfel orașul medieval stereotip: „Prin contrast cu imaginea fictivă a Ierusalimului Ceresc și a celui pământesc, orașul medieval concret e o lume haotică și hazardată. Cineva care se strecoară astăzi prin orașele medievale păstrate încă aproape de forma lor originală, precum Cahors, în Franța, sau Dinkelsbühl, în Germania – spre deosebire de atracții turistice suprarestaurate precum Carcassonne, în Franța, sau Rothenburg, în Germania –, se poate întreba pe bună dreptate cum de supraviețuiau oamenii acelei perioade, căci după fiecare colț putea sta oricând la pândă un criminal. Străzile șerpuitoare și cărările (*ruelles* și *Gaesschen*) erau strâmbe de tot, având colțuri ascuțite și cotituri adesea blocate de case izolate și maghernițe, încât surprizele vizuale erau regulă permanentă. Orașele medievale timpurii, rezultatul a veacuri de creștere, se defineau nu doar prin iregularitatea străzilor, ci și printr-o incredibilă îngustime a străzilor și a piețelor.”

Deși geografic în continuarea cetății medievale de la Barcelona, Eixample se află, ca model urban, la polul

teoretic opus. E un oraș atent planificat, unde natura are calități ce trebuie exploatate spre binele oamenilor. Spațiul e uniform, și-a pierdut proprietatea de a concentra totul în centru, căci egalitatea de acces la binefacerea orașului e, trebuie să fie, maximă. Nu are ziduri, nu are margine, se poate extinde oricând și în orice direcție după acest model geometric și uniform. Eixample e un spațiu gândit și structurat nu după natură, ci conform unor criterii logice, perfect raționale. Natura doar suportă ceea ce gândește omul-inginer. De aceea, spațiul ideal al oricărui oraș de acest tip e o suprafață plană, cât mai neutră din punct de vedere natural. Piața își pierde importanța. E drept, la intersecția celor două bulevarde diagonale, Cerdà proiectase inițial o piață. Dar rolul ei nu e major, dovadă că nu de acolo a început construcția, căci Plaça de les Glòries Catalanes va fi construită abia după 1990, la mai bine de un secol după ce caroiul fusese așternut pe sol. Probabil că Cerdà nici nu avea cum să gândească un oraș fără piață, piața e un mod de viață în Peninsula Iberică, poți nega trecutul, dar nu cu totul. Însă, la modul ideal, orașul de acest tip nu are piață. De partea acestui model teoretic, exemplele nu sunt neapărat foarte puține, dar nu sunt întotdeauna la fel de clare. Orașele noi se așază peste orașele vechi. Capitala Braziliei, Brasília, e adesea citată drept cel mai convingător ecou concret al gândirii lui Le Corbusier. Ridicată de la zero pe un teren gol, prin decizie politică, potrivit unor planuri elaborate în 1956 de Lúcio Costa și Oscar Niemeyer, e și ea înscrisă astăzi pe lista patrimoniului UNESCO. Dar și harta Manhattanului, pe care Le Corbusier îl dorea demolat, rămâne un bun exemplu pentru acest mod de gândire, așa cum exemple bune sunt mai multe orașe din Lumea Nouă, pentru că au avut ocazia să fie ridicate de la zero.

Prin urmare, două extreme teoretice. La un capăt: orașul lumii vechi, având centru și ziduri. O lume finită, calitativ diferită în interior. Centrul înseamnă putere, în centru se află o piață. Centrul e organizat, restul se dezvoltă la voia întâmplării și se supune direcției impuse de natură. Modelul acesta își pierde rădăcinile în cea mai îndepărtată istorie și are la bază o înțelegere sacră a lumii. La celălalt capăt: un oraș uniform și geometric, deloc închis, apt să se dezvolte potrivit unei scheme repetitive în orice direcție. Geometria e, ca atare, un triumf asupra naturii. Spațiul acesta e uniform, nu există centru, clădirile administrative, clădirile importante se pot găsi oriunde pe suprafața sa. E rodul unei gândiri logice, iar menirea lui esențială e să fie funcțional. Într-un

asemenea oraș, piața își pierde importanța și statutul de centru, până la abolirea ei ca formă urbană. E un model de locuire antiplăcut, pentru că e un model egalitar.

Opoziția aceasta e însă doar un model teoretic, rezultat al abstractizării și absolutizării unor forme urbane. Realitatea concretă a negociat serios cu acest model și a rotunjit extremele. Afirmăția e mai ales valabilă în ce privește orașul modernist egalitar. Să aruncăm, din nou, o privire asupra Barcelonei. Planul lui Cerdà e construit pe teren, dar ce nu a luat Cerdà în calcul a fost forța speculativă a pieței imobiliare. El limitase numărul de etaje la patru și suprafața construită, la 28% din întregul areal al viitorului cartier, imaginând o locuire uniformă a claselor sociale. În anii care vor urma, în Eixample vor dori să locuiască tot mai mulți reprezentanți ai burgheziei înstărite. Dintr-un cartier egalitar, Eixample devine un oraș al oamenilor bogați, un loc scump și râvnit, așa că, în scurt timp, toate laturile patruleterelor vor fi construite, etajele clădirilor

se vor multiplica generos, suprafața acoperită de clădiri va depăși de patru ori procentul gândit de Cerdà. Cât din planul original a mai rămas? Probabil, destul de mult, dar ce se vede e departe de intențiile inițiale, desigur, utopice. Oricum, rezultatul e cât se poate de mulțumitor din punct de vedere arhitectural. Pentru că aici locuiesc oameni cu bani și reprezentanți ai burgheziei, în Eixample se ridică unele dintre cele mai frumoase clădiri moderniste ale Europei, iar detaliile, atent lucrate în spiritul acelor ani, fac până astăzi faima cartierului. Cât despre planurile lui Le Corbusier legate de demolarea a jumătate din centrul Parisului, din fericire, nimic nu s-a întâmplat. Și, oricum, carioajul, ca manieră de a așeza orașele pe pământ, e departe de a fi o invenție a modernității. E o modalitate universală, atât din punct de vedere istoric, cât și din punct de vedere spațial, atestată peste tot în lume din cele mai vechi timpuri. E drept, nu continuu. Dar e modalitatea cea mai frecventă de a construi orașe, caracterizând unele dintre cele mai vechi așezări ale lumii.

Eixample

Eixample devine un cartier al burgheziei înstărite, aici se ridică unele dintre cele mai frumoase clădiri moderniste ale Europei. Ca urmare, toate laturile patruleterelor proiectate de Cerdà vor fi construite, iar înălțimea inițială a clădirilor e mult depășită.

Nici de cealaltă parte a extremei modelul nu e atât de absolut pe cât pare. Lumile tradiționale sunt întotdeauna puternic centrate și închise, lucru perfect adevărat, dar nu mereu acest tipar mental și religios se traduce în existența unui centru geografic concret. Exemplu concludent sunt numeroasele sate – sate, deci lumi tradiționale prin definiție – din Europa Centrală, care nu au piață și se înșiră, cumiști, de o parte și de alta a drumului, într-o schemă simplă, dar geometrică și uniformă. Preotul sau primarul pot locui la capete opuse ale satului, biserica poate fi la margine sau aproape de jumătatea drumului ce înșiră casele pe ambele părți. Nu e un model izolat, ci recurent, născut din nevoia de utilizare rațională a parcelelor de pământ din spatele caselor. Și nici organizării centrului în cetatea medievală nu i se opune cu rigoare întâmplarea absolută în trasarea planului restului așezării cuprinse între ziduri. Revin la exemplul Barcelonei. Străzile din Ciutat Vella sunt poate haotice față de cele perfect aliniate din Eixample. O privire atentă descoperă că sunt totuși direcționate, urmează o anume linie, dezordinea nu e absolută, cum pare la prima vedere. Faptul se datorează ridicării cetății medievale peste ruinele orașului roman anterior. Între romani și cetatea catalană medievală se interpune orașul maur, dar acesta nu șterge urmele romane. Or, romanii, se știe, construiau orașe așezând străzile în caroiaj. Piața centrală a orașului medieval de la Barcelona se ridică exact pe locul fostului for roman, și multe străzi, urmând traseele străzilor romane, duc către aceasta. Nu e un caz izolat. Verona, în Italia, cu celebrele ei piețe, Piazza delle Erbe și Piazza dei Signori, văzută de sus, are o structură destul de regulată, tocmai pentru că urmează planurile vechiului oraș roman. Iar orașe medievale construite de la zero, începând cu secolul al XIII-lea, urmează un plan în caroiaj, cu străzi drepte. E drept, cu piață centrală.

Chiar străzile curbe pot fi urmarea unui plan. Siena medievală are o structură cu străzi curbe, intact conservată. Spiro Kostof, în „The City Shaped”, analizând exemplul Sienei, arată că nu trebuie să ne lăsăm înșelați de aparenta neplanificare a structurii orașelor medievale, citând o decizie a consiliului orașului din 1346 care insistă ca, „de dragul frumuseții orașului Siena și spre bucuria locuitorilor ei, noile edificii care vor fi înălțate de-a lungul drumurilor publice să meargă în linie cu clădirile existente și nici o clădire să nu treacă în fața alteia, ci toate să fie aranjate egal.”⁵ Siena, constată Spiro Kostof, reflectă o estetică gotică a curbilor. Cele trei străzi importante care duc către Campo au fost

pavate cu cărămizi, cum a fost pavată și piața, pentru a le sublinia traseul sinuos și convergența în piață.

Când, în prima jumătate a secolului al XIII-lea, e refăcută convergența dintre Via dei Banchi di Sopra și Via dei Banchi di Sotto, linia urmează o geometrie sinuoasă, o curbă domoală ce își găsește ecou în preferința pentru curbe din desenul hainelor unor personaje înfățișate în pictura epocii.

E greu de știut dacă a fost o intenție sau o preferință subconștientă, dar, oricum, aceasta ne îndeamnă să credem că orașul nu a fost atât de neplanificat pe cât ar sugera abundența de cotituri ale traseelor străzilor din incinta medievală. Pitorescul planificat mult mai târziu de arhitecții secolului al XX-lea în design-ul urban, când goana după perfecțiunea caroiajelor și a modelelor geometrice trece, își găsește un reper în orașele medievale și traseele sinuoase ale străzilor lor⁶.

Modelul antagonic construit mai sus nu se supune, așadar, drumului istoric. Structura geometrică a orașelor nu e exclusiv o invenție a romanilor, e mult mai veche, nu e nici doar obsesia Renașterii și nici doar teoria arhitecților moderniști. Spiro Kostof atrage atenția că, dacă toate planurile caroiate din lume au în comun nevoia de ortogonalitate, de unghiuri drepte și uniformitate geometrică, gândirea din spatele lor e departe de a fi unitară. Arhitecții de la Suzhou, oraș din China antică a cărui hartă caroiată și atent calculată s-a păstrat gravată pe o piatră din 1229, și Cerdà sau Le Corbusier nu împărtășesc aceeași viziune asupra lumii. În schimb, oricât de mare ar fi diferența dintre sistemele religioase ale lumii întregi, gândirea centrului în oricare dintre lumile tradiționale – un burg german, un sat oarecare din Europa, o așezare din Asia Mică – e ancorată în aceeași definiție opoziție sacru-profan și în nevoia întemeiată mitologic de a fi în centrul lumii, idee reflectată atât de frecvent, dar nu obligatoriu, în existența pieței centrale, care adună cam tot ce înseamnă putere laică și ecleziastică la nivel de clădire.

Kevin Lynch, încercând, în 1981, în „The Good City Form”⁷, o clasificare a orașelor de-a lungul timpului, ajunge la trei modele. Orașul cosmic, care își propune să fie o reinterpretare a Universului înțeles drept creație a zeilor. Din timpurile cele mai vechi până inclusiv în Renaștere, lumea nu cunoaște decât acest tip de oraș. Orașul practic sau orașul-mașină, de felul celui gândit de Le Corbusier, cu o istorie recentă. În fine, un fel de sinteză teoretică a celor două, foarte aproape de zilele noastre, orașul

organic, gândit mai degrabă ca organism viu decât ca mașină, având un comportament dictat de propriul ritm interior, ce nu e decât răspunsul la inevitabilele modificări aduse de timp și încercarea de a menține un echilibru într-o perpetuă mișcare. Mai degrabă decât un tip de oraș, orașul organic e o perspectivă asupra orașului.

Prin urmare, în perioada de început a modernității, între lumea veche a orașului închis, ierarhizat și

orientat către centru, și lumea propusă de arhitecții moderniști, a orașului deschis, egalitar și neierarhizat, s-a dus o luptă. Evident, dinspre prezent înspre trecut. O luptă împotriva ierarhizării accentuate a vechii lumii și, implicit, o luptă cu ideea de centralitate. Cine a câștigat? Cu siguranță, nu proiectul modernist.

Cel mai mare și mai costisitor șantier arhitectural al Europei e, de peste două decenii, o piață. Rasă total de

Óbidos, Portugalia

Portretul stereotip al oricărui oraș medieval: o lume închisă, o lume în sine, ierarhică, adunată în jurul unui centru, așezarea fiind mărginită de ziduri.

bombardamentele ce au pus capăt celui de-al Doilea Război Mondial, lăsată apoi pradă ruinelor și unei totale dezolări în timpul Războiului Rece, Potsdamer Platz face gloria Berlinului contemporan. Calitatea arhitecturală a clădirilor a fost lăudată sau criticată, dar, dincolo de aceasta, amploarea dezvoltării pieței e impresionantă, cum impresionante sunt și sumele cheltuite pentru construirea ei. Desigur, Potsdamer Platz e o declarație de identitate și de forță economică, dar și dovada unui succes urbanistic. Temerile inițiale că locul va fi ocolit de trecători și lipsit de viață au fost contrazise uluitor de statistici, 70 000 de oameni trec zilnic prin piață, cifră care urcă până la 100 000 la sfârșit de săptămână. Piața contemporană rămâne un spațiu al puterii și al exprimării ei simbolice, uneori ostentativ simbolice. Din acest punct de vedere, proiectul modernist al orașului egalitarist a eșuat. A fost mai degrabă un model teoretic decât un model concret. Chiar piața principală a capitalei braziliene, în practică, cea mai apropiată de această idee, poartă numele Praça dos Três Poderes, trimitere la cele trei instituții ale statului care își au sediul acolo, dovadă că puterea rămâne un apanaj simbolic al centrului – deci, al pieței. Piață în care flutură

cel mai mare și mai greu drapel din lume, mărturie că simbolicul are nevoie de recorduri absolute în centrul său.

Cine a pierdut? A pierdut orașul vechi, al opoziției dintre spațiul sacru și spațiul profan, pentru că această geografie se topește în uitare. Orașul modern, al Europei contemporane cel puțin, e în continuare o lume puternic ierarhizată, dar e departe mult de gândirea magică a orașelor medievale. Nici la Valladolid, oraș cu o poveste ritualică și religioasă, religiozitatea nu mai e cea medievală, în ciuda continuității ritualului și a recuzitei de statui vechi și valoroase purtate în procesiunile din timpul Săptămânii Mari. Orașul modern s-a redefinit ca spațiu al unei gândiri preponderent laice. Modernitatea a reinventat piața, dar aceasta păstrează resturi importante, redefinite, refuncționalizate, din imaginarul mai vechi al centrului. Ceremoniile preponderent laice care se desfășoară astăzi în piețe compun o nouă mitologie, desacralizată, care preamărește nevoile și bucuriile omului contemporan. Orașul cosmic e istorie. Orașul mașină, mai degrabă utopic, a fost scos în afara istoriei. Orașul organic are în continuare piață. ■

Berlin, Potsdamer Platz , Centrul Sony

Două modele de locuire tradițională

1. Krásnohorské Podhradie, un sat din sudul Slovaciei, nu are centru geografic, iar casele se înșiră de-a lungul drumului, liniar. Se află pe o veche rută comercială care lega Transilvania de Polonia, trecând prin Košice, și e atestat prima dată în 1322. De aceea, dezvoltarea satului e liniară, de-a lungul vechiului drum comercial, la poalele castelului Krásna Hôrka, care domină așezarea.

2. Holašovice, Cehia. Satul se dezvoltă în jurul unei uriașe piețe centrale, care vorbește despre o comunitate strâns unită. E atestat prima dată în istorie puțin mai devreme decât Krásnohorské Podhradie, în 1263. Doar doi locuitori supraviețuiesc ciumei bubonice, în secolul al XVI-lea. După Al Doilea Război Mondial e depopulat complet, prin expulzarea populației germane. Restaurat și repopulat în 1990, conservă perfect vechea structură centrată.

Krásnohorské Podhradie

Note:

1. Montserrat Pallares-Barbera, Anna Badia, Jordi Duch, Cerdà and Barcelona: „The need for a new city and service provision”, <http://urbani-izziv.uirs.si/Portals/uizziv/papers/urbani-izziv-en-2011-22-02-005.pdf>; Lluís Permanyer, „L'Eixample: 150 anys d'història. Barcelona”, Viena Edicions, Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 2008.

2. apud Spiro Kostof, „The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History”, Bulfinch Press, London, New York, Boston, pp. 152–153.

3. Afirmarea apare în Le Corbusier, „Urbanisme”, 1924.

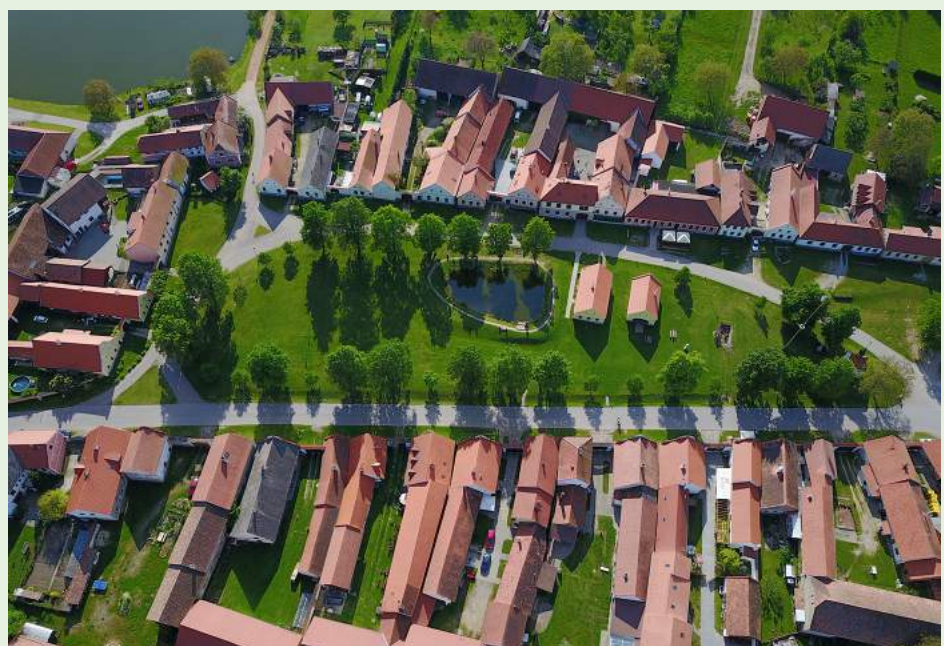
4. Le Corbusier, „Vers une architecture”, Editions G. Cres, Paris, 1925, p. 139 – 140.

5. apud Spiro Kostof, „The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History”, pp. 70 –71.

6. Ibidem.

7. Kevin Lynch, „The Good City Form”, Massachusetts Institute of Technology, 1981.

Holašovice

LUJBLJANA (SLOVENIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

O scrisoare

DAN SHAFRAN

Intro zi de martie, acum exact 35 de ani, m-am întâlnit pe culoarele Bibliotecii Regale din Stockholm, unde lucram pe vremea aceea, cu poetul Kjell Espmark. De fapt, mă căuta. Cu zâmbetul lui cald, cu jovialitatea caracteristică, îmi arată o pagină pe care scrisese o poezie dedicată lui Nichita Stănescu. Poetul român murise cu câteva luni în urmă, în decembrie 1983, la spitalul de urgență din București.

Cei doi poeți se întâlniseră în 1982, la Struga, la Festivalul Internațional „Serile de Poezie”, unde în acel an Nichita Stănescu cucerise Premiul „Cununa de Aur”. Semnele bolii se citeau deja pe fața și pe trupul lui Nichita. Dar dată fiind capacitatea lui formidabilă de a-i cuceri pe cei din jur, capacitate pe care nu și-a pierdut-o niciodată, e ușor de înțeles că poetul român l-a subjugat și pe Kjell Espmark. Proaspăt devenit membru al Academiei Suedeze, excelent profesor de literatură universală la Universitatea din Stockholm și scriitor de excepție, Kjell este un om de o căldură impresionantă, plin de curiozitate și dornic să vorbească cu oamenii și să lege noi prietenii. Probabil că asta l-a făcut să se apropie și de Nichita Stănescu. Și mai era ceva.

La venirea mea în Suedia, la începutul anilor 1980, trei erau scriitorii români despre care se vorbea aici cu admirație: Zaharia Stancu, Marin Sorescu și Nichita Stănescu. Toți trei erau, bineînțeles, traduși în suedeză, iar numele lui Sorescu și Stănescu apăreau deseori în contextul Premiului Nobel. Nichita Stănescu avusese pe deasupra norocul să fie apreciat chiar de către Secretarul General al Academiei

Suedeze, celebrul poet, romancier, eseist și critic literar Artur Lundqvist, care scrisese prefața la primul volum de poezie a lui Nichita Stănescu apărut în suedeză. Se poate afirma că acesta îl introdusese pe Nichita cititorilor suedezi. Kjell Espmark avusese deci prilejul să se familiarizeze cu poezia lui Nichita și era desigur curios să-l întâlnească în carne și oase. Kjell mi-a vorbit mult despre această întâlnire și mi-a mărturisit cât de mult îl aprecia pe Nichita.

Dar să revin la poemul dedicat de acesta lui Nichita Stănescu. Odată poemul ajuns în mâna mea, l-am tradus imediat în românește. L-am mai publicat. Întâmplarea face, însă, să scriu aceste rânduri tocmai în preajma zilei în care în întreaga lume se celebrează Poezia. Ce este mai nimerit decât ca, în acest moment, să reproduc poemul dedicat de un mare poet suedez unui mare poet român, la moartea acestuia:

Scrisoare

*I-am scris lui Nichita Stănescu,
neștiind că el tocmai murise.
Am simțit un frig străin urcându-se
din cele scrise prin mâna mea.
Cum au dispărut toate senzațiile din cameră!
I-am forțat imaginea să apară din tapet:
trăsăturile lui pufoase sortite să învețe prea multe,
zâmbetul din care a dispărut poemul,
picioarele care au renunțat la încălțări.
Dar promoroaca s-a ridicat prin brațul meu.
Cuvintele înghețate pe pagină
s-au lepădat de înțeleș.
Scrisă doar pe jumătate, scrisoarea s-a încheiat aici.*

Teatru românesc în Grecia

Studioul de Teatru Profesionist din Diaspora, cu sediul la Atena, al cărui promotor este sociologul Monica Săvulescu Voudouri, are multe producții și mulți ani de experiență în spate.

Producția din 2018 a Studioului de Teatru Profesionist din Diaspora, „Dezertorul”, a obținut numeroase premii la cea de-a treia ediție a Festivalului Internațional de Teatru Interbalkanic, competiție la care au participat 24 de teatre din Grecia și din afara ei. Premiul de regie: Monica Săvulescu Voudouri, Premiul de interpretare într-un rol principal: Cristina Crețu, Premiul pentru traducere: Vangelis Doukoutselis și Flaviu Neagu. Premiile s-au decernat pe 31 martie la Uniunea Scriitorilor din Atena. Cu prilejul acestei manifestări, Studioul a mai primit trei diplome de participare, din partea UNESCO, pentru Monica Săvulescu Voudouri, Vangelis Doukoutselis și Flaviu Neagu.

Producția sa din 2019, care va avea premiera oficială pe 23 aprilie, va fi „Titanic Vals”, o adaptare liberă după Tudor Mușatescu, în regia aceleiași Monica Săvulescu Voudouri. Jucat la Teatrul Elyze, spectacolul este un proiect ICR. Distribuția va fi compusă din Vangelis Doukoutselis, Mariana Ioniță, Zoi Bartziota, Alina Bartha, Marcela Tănase, Costas Polinakis, Ioannis Makroupoulos și copiii Constantin și Gabriela Pleșea. Scenografia este semnată de Costas Polinakis, iar imaginile filmate de Ioannis Makroupoulos.

Așa cum este obiceiul Studioului de Teatru Profesionist din Diaspora, se vor juca zece spectacole în limba română și zece spectacole în limba greacă. Artiștii garantează publicului că va asista la o savuroasă comedie din dramaturgia românească. **(C.R.)**

Lecturi publice la Washington și la New York

Dennis Deletant despre istoria disidenței românești

TEODOR STAN

In cadrul unei serii de evenimente publice găzduite, la Washington, de către Universitatea Georgetown, lecturi ce marchează cei aproape 30 de ani de la căderea cortinei de fier, profesorul Dennis Deletant a prezentat recent ultimul său studiu, intitulat „România sub Comunism – paradox și degenerare”. Cartea, publicată în limba engleză, în toamna anului trecut, a fost relansată acum printr-o serie de lecturi publice susținute de autor la Washington și la New York. Marcantul cercetător istoric de origine britanică este actualmente profesor delegat la catedra Ion Rațiu, din cadrul Școlii de Relații Internaționale a Universității Georgetown, așadar un formator activ al unei noi

generații de specialiști ce studiază vasta zonă a Eurasiei.

Adresându-se unui cititor pasionat de înțelegerea misterelor trecutului, unele care alimentează paradoxurile prezentului, studiul ne oferă o sondare aprofundată a dilemelor personale ce au stat la baza deciziilor și transformărilor istorice în acest tumultuos ultim secol. Studiul îmbină o serie de cercetări de arhivă cu interpretarea personală a autorului, o interpretare bazată pe experiența sa de a fi trăit și a fi studiat în țară, atât în timpul comunismului, cât și ulterior. Imaginea de ansamblu pictată de autor este îmbogățită de multiple perspective obținute din interviuri cu personalități din elita politică și culturală a țării și întregită prin interacțiuni cu oameni de rând de-a lungul a câteva decenii. Aspectul cel mai valoros al studiului este procesul meticolos de validare a faptelor relatate, confirmate prin apelul la surse de arhivă.

Recent trecuți prin spectacolul public al marcării unui centenar de la formarea statului modern unificat, aceste carte ne provoacă la o incursiune mai profundă într-un trecut dominat de acomodarea cu mai multe regimuri autoritare. Ne provoacă la confruntarea și asumarea unor aspecte neplăcute ce par a ne marca cultura și socializarea politică. Cartea poate fi privită ca o critică ce vizează anumite sensibilități legate de „valorile naționale”, aparent contestate constant în ultimul secol. Sau poate fi percepută ca un drum necesar printr-o sală lungă de oglinzi puternic distorsionate, istoriografii puternic redactate, care au servit pentru a legitima diferite ideologii și regimuri totalitare impuse de conjuncturi internaționale dificile. La capătul acestei incursiuni istorice avem șansa de a ne calibra propria reflecție, posibil mai realistă, asupra istoriei noastre recente, de a ne identifica anumite reflexe politice structurate de-a lungul mai multor generații.

Studiul conturează profilul unei națiuni în care primează suspiciunea, ambivalența, re poziționări oportuniste și preeminența acțiunii în interes personal. Acest profil, posibil incomod, axat pe non-valori, este creionat cu sensibilitate de cineva care înțelege și are experiența de a se fi confruntat cu compromisurile cotidiene personale trăite sub comunismul autohton.

Foarte probabil cea mai mare atenție va fi acordată de cititori capitolului în care Deletant prezintă pas cu pas evenimentele Revoluției din 1989, discuția legată de teorii ale conspirației și perspectiva sa asupra scindării reale în continuitatea puterii, dar nu și a desprinderii de o anumită mentalitate. Întrebându-se de ce căderea regimului a fost în cazul nostru necesar violentă, Deletant pare a sugera că răspunsul are la rădăcini tocmai cinismul fatalist al „capului plecat” și izolarea individului într-o societate marcată de disimulare.

Deletant însă nu pune aceste aspecte pe seama unei presupuse culturi bizantine, ci demontează explicațiile cultural defetiste, plasate în timpuri imemorabile, cărora le opune inutilitatea rezistenței în conjuncturi istorice specifice. El evidențiază eliminarea reperelor identitare și morale prin politici implementate pentru a descuraja solidaritatea și posibilitatea formării unor piloni identitari care să permită opoziția față de structurile regimului autocratic. Aceste politici – de încarcerare în masă a unei întregi clase politice, de eliminare violentă a fracțiunilor disonante din partid, de colectivizare și urbanizare forțată au avut un impact negativ asupra sentimentului de solidaritate națională și au avut ca rezultat legitimarea prin intimidare a unui regim represiv.

Autorul este reținut în acceptarea argumentelor culturale menite să explice de ce românii ar avea o predilecție înnăscută pentru o guvernare autoritară. Unul dintre cele patru argumente propuse în mod obișnuit pentru a explica lipsa unei mișcări cunoscute de disidență românească este că nu a existat niciun punct focal al opoziției. Pe acest subiect, Deletant oferă o vastă relatare a eviscerării prin încarcerare (gulagul românesc), a suferinței elitelor politice care au condus România în perioada interbelică, precum și eliminarea clasei rurale care s-a opus colectivizării forțate. Implementarea modelului sovietic de terorizare a populației prin interpretarea luptei de clasă a dus la suprapopularea a 75 de închisori, la încarcerări estimate la 282 000, după 1947. Dintre cei arestați, circa 190 000 ar fi murit în detenție, deși există încă prea puține dovezi pentru a sprijini aceste cifre. De asemenea, nu există cifre cu privire la zecile de mii de persoane strămutate forțat, astfel încât contabilizarea traumei sociale rămâne vagă.

Autorul acordă spațiu argumentului că această cultură teoretic pasivă ar fi precedentă perioadei comuniste și plasează întreaga discuție într-un context istoric nuanțat. Reamintește astfel practicile de guvernare din perioada interbelică, caracterizate de intimidare și măsurile electorale dubioase, dar și moștenirea unei corupții instituționalizate. Notează și o înțelegere locală a naturii guvernării, formată în perioada domnitorilor fanarioți, antrenată în exploatarea vulnerabilităților administrative ale Imperiului Otoman. Ca urmare a acestor practici, rapacitatea și viclenia au fost transformate în virtuți, fiind privite ca abilități personale. Deletant notează și lipsa unei clase mijlocii, care să contracareze excesele discreționare ale elitei. Este consemnată absența din spectrul politic autohton a vreunui partid cu orientare socială de stânga, care să capteze aspirațiile progresiste ale unei noi pături sociale urbane, tineri educați în occident și reîntorși în țară. Această lacună a spectrului politic interbelic explică în parte atracția ideologiei de extremă dreapta. Deletant punctează și eșecul Partidului Național Țărănesc, care s-a dovedit refractar în a oferi alternative viabile pentru a contracara tendințele autocratice ale birocrăției centralizate. Reforma agrară implementată după Primul Război Mondial nu a fost susținută de împrumuturi accesibile care să permită achiziționarea de mașini agricole și crearea unei pături sociale agrare stabile. Anii 1930 au adus o instabilitate bancară, sărăcind țărani și ducând la exploatarea populistă a sentimentului xenofob. Orientarea întregii elite politice spre ideologii de dreapta a fost, explică Deletant, de asemenea o reacție de contracarare a „bolșevismului evreiesc”,

bazată pe percepția potențialului pericol adus integrității statului de către minorități sprijinite din străinătate.

Istoria primilor ani ai Partidului Comunist Român (1921-1944), este marcată de incompatibilitatea ideologică cu o populație care, potrivit recensământului din 1930, era 80% rurală și agrară. Percepția cetățenilor că PCR este aservit intereselor sovietice și un instrument al minorităților pentru a obține autonomie sau chiar divizarea teritorială a fost una corectă, chiar dacă formulată nefericit în termenii xenofobi ai perioadei. Printre documentele descoperite de Deletant se numără și listele originale ale membrilor partidului comunist. Acestea indică o pondere crescută a minorităților: 30% maghiari, 26% evrei, 18% ruși și ucrainieni, 10% bulgari și doar 23% etnici români, în condițiile în care românii reprezentau 72% din populație. Eforturile membrilor partidului de românizare a numelor pare a fi o tematică marginală, dar Deletant accentuează acest aspect pentru a evidenția lipsa acută de legitimitate a partidului și necesitatea eventualei consolidări a facțiunii etno-naționaliste, reprezentată inițial de Gheorghe-Gheorghiu Dej și apoi de Ceaușescu.

Referitor la degenerarea regimului naționalist al lui Ceaușescu, Deletant găsește rădăcinile acesteia în caracteristicile trasate de dictatura lui Dej și acoperă în detaliu această perioadă. Structura puterii și mecanismul de represiune stabilit de regimul lui Dej, în special legitimarea acestuia în termeni naționaliști, au făcut posibilă nu doar ascensiunea lui Ceaușescu, ci au determinat modul în care acesta a evoluat, permițând ca în final întreaga viață publică să degereze într-un cult al personalității. Experimentul lui Dej de a explora limitele autonomiei politice, economice și militare a rezonat cu sentimentul anti-rusesc al populației, a atras o susținere reală a regimului și a creat nivelul de așteptare pentru poziționarea lui Ceaușescu. Aparatul politic și cel represiv au experimentat în repetate rânduri utilizarea unor teme naționale, populare, independentiste, anti-ruse pentru a menține obediența populației. Pe de altă parte, acapararea discursului naționalist și discreditarea elitei intelectuale, din cauza asocierii ei cu mișcări extremiste de dreapta, au subminat posibilitatea formării unui nucleu al opoziției.

Cea de-a doua ipoteză culturală prezentată este aceea că românii ar fi dezvoltat în cursul veacurilor o natură pasivă și timidă ca mecanism de supraviețuire, un mijloc de a face față fluctuațiilor de la granița marilor imperii rivale: Otoman, Habsburgic și Țarist. Și în această ipostază, Deletant pare a refuza mitologia fatalismului românesc și

***Înlocuind sintagma
„capului plecat” cu
cea a „rezistenței
în Munții Carpați”,
Deletant forțează
o recalibrare
a discursului
valorilor naționale.***

evidențiază impactul spiritual nociv pe care îl are supunerea necondiționată de tipul „capul plecat sabia nu-l taie”. De-a lungul cărții, Deletant demitizează acest defetism, argumentând că el este bazat în principal pe ignoranță și pe lipsa de informații legate de rezistența armată împotriva sovietizării în primele decenii ale instaurării regimului comunist. Cartea oferă mărturie de arhivă despre rezistența coordonată inițial de generalul Aurel Aldea, retragerea defensivă în munți a partizanilor conduși de Gheorghe Arsenescu, Toma Arnăuțoiu și Ion Gavrilă-Ogoreanu și rolul generalului Cornel Dragalina în a adăposti și a aproviziona până la 20 000 de civili care au rezistat colectivizării forțate. Persistența acestor mișcări ani buni, fără resurse și sprijin extern, este în general ignorată. Înlocuind sintagma „capului plecat” cu cea a „rezistenței în Munții Carpați”, Deletant forțează o recalibrare a discursului valorilor naționale.

Aici intervine o discuție despre lipsa unei rezistențe în rândul elitei intelectuale și rolul jucat de mulți intelectuali chemați să participe la validarea regimului prin proslăvirea marelui conducător. Și în această discuție Deletant adoptă o poziție nuanțată, calibrând înțelegerea fenomenului printr-o comparație cu alte state ale blocului comunist. Punctează vulnerabilitatea unei întregi generații de intelectuali din perioada interbelică, atrași în tinerețe de aspectul aparent progresiv al mișcărilor de dreapta și, prin urmare, discreditarea multora ca repere morale. Menționează activitatea literară a lui Paul Goma și actele de disidență

ale exilului său, în special remarcă romanul „Bonifacia”, cu descrierea autentică a unei societăți în care individul trebuie să găsească un echilibru între viața oficială și cea privată, în care duplicitatea este omniprezentă. Reamintește de eficacitatea aparatului represiv în instaurarea autocenzurii, în monitorizarea incisivă a oricărei publicații, și, nu în ultimul rând, în manipularea sentimentului naționalist sau anti-rusec pentru a legitima monopolul asupra discursului public. Teama de cenzură, ca mecanism de sufocare a oricărei încercări de rezistență prin cultură, este caracteristică pentru activitatea tuturor scriitorilor din aceasta perioadă, excepțiile notabile fiind Miron Radu Paraschivescu, Dumitru Țepeneag, romancierii Augustin Buzura și Marin Preda sau poezii Ana Blandiana, Mircea Dinescu și Marin Sorescu.

Deletant abordează aici diferența conceptuală între disidența politică și înțelegerea autohtonă a nonconformismului și a rezistenței prin cultură. Disidența politică implică, prin definiție, o persoană care operează în afara sistemului, opunându-i-se prin activități publice, în timp ce nonconformistul funcționează în cadrul sistemului. Disidența implică un act public, un protest, în timp ce nonconformismul este o poziție discretă, înțeleasă poate doar în cercuri restrânse. „Rezistența prin cultură”, adoptând o linie de disonanță cu orientările regimului, nu se ridică așadar, la nivelul unor acte de disidență politică față de regim, tocmai pentru că aceste activități literare au intrat în domeniul public prin acceptul tacit sau greșeala aparatului de cenzură. Deletant nu acceptă premiza lozinci „corupția este disidența noastră”, dar propune disculparea intelectualilor prin argumentul real al eficacității aparatului represiv. Această distincție nu umbrește aprecierea autorului față de eforturile intelectualilor de a elabora o literatură originală. Pentru a putea spera să fie publicați, autorii nonconformiști trebuiau să folosească arta subtilă a evitării prescripțiilor oficiale, a sfidării temelor stereotipe și a eliminării limbajului de lemn, căutând în același timp să fie autentici și să aducă perspective noi asupra realităților din societate. Poezia a recurs cu o mai mare ușurință la symbolism, ca o strategie pentru a evita detectarea. Însă nonconformismul literar a fost practicat doar de un mic grup de intelectuali care a ales să-și asume astfel riscuri personale imense. Ce a lipsit în genere acestor intelectuali a fost faptul că nu se situau în avangarda unui grup social ce ar fi putut să se opună regimului. O notabilă excepție, remarcă Deletant, este efortul lui Augustin Buzura, în special în romanul „Refugii”, de a relata cititorilor ceva din revolta și reprimarea minerilor din Valea Jiului, în

1977, o rară încercare de a relaționa cu un grup social ce ar fi putut în mod real provoca reforma regimului.

Cea de-a treia ipoteză asupra lipsei de rezistență este aceea că românii au adoptat o pasivitate bizantină, teoretic provocată de specificul ortodoxiei. Aici, din nou, Deletant oferă o privire mai amplă, centrându-se pe istoria modernă instituțională a Bisericii Ortodoxe Române și nu pe argumentele legate de teologia și presupusele valori expuse de ortodoxie în genere. Conformarea instituției la linia ideologică a partidului, slujirea regimului, și nu a enoriașilor, atragerea și promovarea ierarhică a cadrelor serviciului secret infiltrate fără îndoială la toate nivelurile au poziționat la modul oportunist această instituție ca direct beneficiar al suprimării tuturor celorlalte biserici minoritare sau a altor confesiuni. Intrată în statul de plată al regimului, instituția bisericească a cooperat cu regimul comunist, efectul scontat fiind, probabil, distrugerea capacității instituției de a deveni un pilon al solidarității sau un amvon independent al unei disidențe morale. Denaturarea și manipularea acestei instituții sociale, considerată de populația predominant rurală ca întruchipare conservatoare a coloanei vertebrale a națiunii, arestarea elitelor clericale și intelectuale de la sate au fost metode premeditate de izolare a individului și de reprimare a oricărei încercări de rezistență. Rămâne dificil de confirmat numărul exact al clericilor și liderilor spirituali care au suferit agonia anilor în închisori sau au sfârșit în gropi comune, dar ar fi greșit să minimalizăm suferința lor doar pentru că nu au găsit în biserică un refugiu instituțional, capabil să sprijine organizarea unei rezistențe, sau pentru că nu au beneficiat de aceeași vizibilitate în presa occidentală pe care au avut-o revoltele urbane și publicațiile sprijinite de biserică catolică în alte țări ale blocului comunist.

A patra ipoteză expusă, cea însușită de autor, este cea a eficacității Securității în manipularea și sterilizarea informațiilor diseminate public, în suprimarea oricărui tip de rezistență prin izolarea protestatarilor. În viziunea lui Deletant, lipsa informației la nivel național și ignoranța inoculată până și în mediul internațional constituie pur și simplu încă o dovadă a eficienței cu care a lucrat Securitatea în restricționarea și manipularea oricăror informații legate de orice tip de rezistență. Lipsa de informații inițiale și decalajul de ani în care au apărut frânturi de informații legate de revolta minerilor din 1977 sau de diferite proteste urbane din anii 1980 fac parte dintr-o politică extinsă a manipulării informației, a inoculării unei gândiri defetiste. Și în acest caz, Deletant se concentrează pe istoria instituțională a

Securității, pe nevoia sporită a aparatului local represiv de a-și afirma autonomia față de „consilierii sovietici” de care fuseseră pregătiți și pe lipsa inițială de legitimitate a partidului comunist. Acestea au dus la necesitatea consolidării instituționale a Securității ca instrument crucial al puterii politice. Perioada de apropiere a lui Ceaușescu față de Occident ca lider independent, util în interiorul blocului comunist, a dus, în mod paradoxal, la castrarea oricărei opoziții față de regim și a facilitat reprimarea neîngrădită a oricărei voci disonante, atât timp cât liderul a rămas perceput ca fiind un „ghimpe” pentru Moscova. Cercetarea arhivelor indică o consolidare instituțională tratată a Securității, a capacității ei de a penetra și de a controla toate aspectele vieții sociale. Indică, în același timp, și propagarea intenționat exacerbată a mitului omniprezenței informatorilor și inocularea acestui mit ca metodă de răspândire a fricii, de izolare socială și alienare a disidenților. Prin promovarea mitului acestei omniprezențe în toate aspectele vieții sociale, regimul a obținut cooperarea maselor chiar și atunci când a declanșat umilitoarea punere în aplicare a politicii de stimulare a natalității.

Concentrându-se pe istoria instituțională și multi-generațională a Securității, cât și pe metodele de succes implementate de aceasta instituție în înregimentarea comportamentului individual, Deletant caută o explicație rațională pentru acest comportament aparent pasiv al românilor. Implicit, succesul aparatului represiv într-o conjunctură internațională favorabilă explică lipsa unor mișcări de amploare sau a disidenților recunoscuți ca lideri morali cu impact național. În parte, argumentul său pare să disculpe responsabilitatea individuală în acceptarea colectivă a regimului represiv naționalist care avea să degenereze într-un cult al personalității patologic. Conturează așadar profilul unei națiuni cu o elită intelectuală anihilată, o biserică „națională” infiltrată de cadre ale aparatului de reprimare și povestea unei societăți rurale dezrădăcinate și redusă la tăcere prin colectivizare și prin urbanizarea forțată. Relatează istoria prea puțin cunoscută a rezistenței împotriva regimului comunist și istoria ascensiunii unei clase tehnocrate rapid semi-urbanizată, complet docilă și dependentă de resursele centralizate acordate discreționar. Deletant concluzionează în studiul său că atitudinea pasivă de acceptare a regimului nu s-a datorat unei moșteniri culturale inexplicabile sau unui presupus specific național atemporal care ar persista în orice context, ci a fost rezultatul unui experiment social specific de reprimare a populației, un experiment de manipulare a sentimentului național. Experimentul social

***Fatalismul
românesc nu este
real decât în măsura
în care el este
afirmat și propagat
ca realitate de către
cei care beneficiază
de pe urma lui.***

descrie a distruge busola etică a individului și, prin extensie, a țării, înlocuind-o cu promovarea unor răspunsuri primare conformiste, tributare puterii paternaliste, stimularea unor reacții care să urmărească exclusiv interese materiale personale, tangibile prin lingușiri, minciună și nepotism, prin cultivarea duplicității, prin instituționalizarea auto-promovării ca premise pentru supraviețuire. Deletant sfârșește prin a ne reaminti vocea și convingerea celei care a întruchipat destinul disidentului în România. În inima mesajului celei ce a fost printre noi până de curând, Doinea Cornea, găsim apelul la moralitate și responsabilitate personală ca resurse prin care poate fi combătută criza spirituală a societății și dezorientarea care se manifestă prin urmărirea furibundă a intereselor personale materialiste. Ecolul acelui mesaj al goliciunii spirituale, cultivată deliberat de regimul comunist, rămâne un spectru care încă ne bântuie.

În centrul acestui portret național realizat de Deletant putem găsi totuși o licărire de speranță că această țară va absorbi trauma unui nefast experiment și își va regăsi valorile și reperatele morale necesare reclădirii unei noi solidarități sociale. Fatalismul românesc nu este real decât în măsura în care el este afirmat și propagat ca realitate de către cei ce beneficiază de pe urma lui. Asumarea istoriei reale este un act de reziliență ce poate oferi șansa de a ne retrasa narațiunea politicii naționale, propunând, în locul degenerării, reperatele morale ale disidenților reali. ■

ZAMORA (SPANIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

Limba noastră-i limbă sfântă ...

IOAN-AUREL POP

Substantivul sfințenie (cu derivatele sale) presupune harul dumnezeirii, pogorât, din mila Celui Preaînalt, peste unii oameni și chiar peste alte realități care ne înconjoară. Faptul că noi, oamenii, abuzăm uneori de adjectivul „sfânt” și-l plasăm alături de noțiuni, ființe și lucruri care nu-l merită reprezintă o altă problemă. Sfinte devin pentru noi, românii, și proprietatea, și justiția, și adevărul, deși în fapt nu se întâmplă așa și nu facem decât să ne jucăm cu vorbe mari. Dar „sfințenia” limbii vine la români din vremuri imemorabile și rezidă în rolul identitar al felului nostru de a exprima în cuvinte lumea. Acest fel de raportare la lume

ne-a păstrat vii ca popor, încât observația – făcută de umanistul Antonio Bonfini, spre finele secolului al XV-lea – că românii au dăinuit la spațiul lor pentru că și-au apărât mai mult limba decât viața devine mai mult decât relevantă.

Limbile popoarelor s-au născut în mod organic din nevoia de comunicare, fără planuri elaborate de elitele savante, grupate sau nu în academii și institute de specialitate. Limbile au trăit de la sine sute de mii de ani, fără reguli fonetice (de pronunțare) și ortografice (de scriere). Primele astfel de reguli au fost stabilite, în preajma noastră, de către vechii greci și apoi de către vechii romani. Noile limbi, născute și afirmate la finele Antichității și în prima parte a Evului Mediu, au existat și ele, secole la rând, fără normări speciale, fără gramatici elaborate, fără instanțe speciale

care să le stabilească pronunția, grafia, să le apere de degradări și aberații. Primele gramatici ale limbii române au apărut abia în secolul al XVIII-lea – fapt petrecut tot atunci, de altfel, la mai toate popoarele din preajma românilor – și au fost scrise în limba română cu litere chirilice și în limba latină, în Transilvania. Prima strategie românească privind limba română s-a alcătuit la 1866, când s-a creat Academia Română (cu numele inițial de „Societatea Literară”). Scopul ei principal era stabilirea ortografiei limbii române, redactarea unei gramatici și a unui dicționar-tezaur. Regulamentul prevedea formarea acestei societăți savante la București și numirea membrilor ei de către Ministerul Instrucțiunii și Cultelor. Membrii Academiei urmau să reprezinte toate regiunile (provinciile) istorice românești, inclusiv pe românii de la sud de Dunăre. De-atunci încolo, limba română a fost apărată de multe dintre atentatele îndreptate împotriva sa, astfel încât ea să se poată afirma și dezvolta în mod armonios. Prima provocare gravă din istoria foneticii și ortografiei limbii române a fost etimologismul. Limbile europene sunt împărțite, în funcție de baza grafiei lor, în limbi etimologice (scrierea cuvintelor în funcție de formele lor istorice, în limbile-matcă) și limbi fonetice (scrierea cuvintelor exact așa cum se pronunță, fără semne grafice în plus). Urmașii Școlii Ardelene din secolul al XIX-lea au dus obsesia latinității noastre până la astfel de limite încât au pretins ca termenii limbii noastre să nu fie scriși așa cum se rosteau în mod curent, ci așa cum se scriau cuvintele respective în latina clasică. De exemplu, în românește, substantivul care denumește acțiunea de a se ruga se poate scrie fonetic în forma „rugăciune” sau etimologic în forma „rogacione”/ „rogatione”. Limbile romanice nu sunt unitare din acest punct de vedere, întrucât unele sunt fonetice (de exemplu, italiana), iar altele etimologice (de exemplu, franceza). Până la urmă a învins bunul simț și spiritul practic, româna rămânând o limbă fonetică, ca și italiana. O altă provocare se referă la scrierea cu â (vocală similară grafic cu vocala a) sau cu î (vocală similară grafic cu vocala i). Până în 1904, ortografia în speță nu a fost clar reglementată, iar scrierea cu â și cu î a rămas inconsecventă. În 1904, Titu Maiorescu elabora un „Raport înfățișat Academiei Române în numele Secțiunii Literare în sesiunea generală de la 1904”, referindu-se la revizuirea ortografiei. În preambul, se arăta că revizuirea anterioară, începută în 1869, printr-o comisie formată din Vasile Alecsandri, Gheorghe Barițiu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Quintescu și Titu Maiorescu, nu ajunsese la un stadiu final. Această comisie reușise în 1880 să aducă aprobarea în plen asupra unor reguli întemeiate pe un

„fonetism temperat prin anumite necesități etimologice”. În urma reformării comisiei, de data aceasta compusă și din Iacob Negruzzi și Ioan Bianu (în locul lui Alecsandri și Barițiu, decedați între timp), se formulează o serie de reguli noi. Conform acestora, sunetul „î” se scrie, de regulă, cu î, dar acolo unde este imediat precedat de consoanele c sau g se scrie cu â. Motivul acestei din urmă modificări este analogia cu uzul general, introdus la noi ca și la italieni de a citi literele c și g înainte de i drept ce și ge, iar înainte de a drept c și g (în formele che, chi, ghe, ghi). Astfel, am avea formele împăcare, înger, îndoit, însă etc., dar gândire, când, cântec, pântec etc. Tot atunci, s-a propus și aprobat o excepție întrucipată de cuvântul român și de derivațiile sale, inclusiv România, care trebuiau scrise invariabil cu â. După Al Doilea Război Mondial, în prezența tancurilor, consilierilor și politrucilor din URSS, romanitatea poporului și latinitatea limbii trebuiau aproape șterse, iar moștenirea slavă trebuia să domine peste tot. Or, în cuvintele scrise cu â, originea lor latinească era prea evidentă (român din *Romanus*, mână din *manus*, a rămâne din *remaneo*, lână din *lana* etc.). În urma dezbaterilor Academiei R.P.R., desfășurate în 1953, s-a elaborat o nouă ortografie, intrată în vigoare de la data de 1 aprilie 1954. Una dintre cele mai importante schimbări consta în dispariția literei â din alfabetul limbii române, scriindu-se cu î peste tot, inclusiv în substantivul și adjectivul român, România și derivatele lor. În anul 1964, s-a revenit la â pentru cuvântul român, România și derivatele lor. „Dicționarul enciclopedic român”, elaborat în acei ani, are scris pe copertă, la primele două volume (literele A-C și respectiv, D-J), „romîn”. Mărcile poștale au primit din nou inscripționarea POSTA ROMANA sau POȘTA ROMÂNĂ. În 1993, Academia Română a decis prin vot revenirea la grafia cu litera â în loc de î în anumite poziții ale cuvintelor și la scrierea formelor sunt, suntem, sunteți (forme ale verbului a fi) în loc de sînt, sîntem, sînteți. Au urmat o serie de controverse, firești, până la un punct, fiind vorba despre un domeniu umanist. La scurtă vreme, decizia Academiei Române a fost consfințită prin lege. Dar, ca și în alte sectoare ale democrației noastre originale, legea respectivă nu este nici astăzi respectată de către toate publicațiile, editurile și persoanele individuale, deși școlile de toate gradele folosesc grafia stabilită în 1993. În gramaticile oricăror limbi de pe lumea asta, logica este valabilă numai până la un punct. De acolo încolo intervine regula, care odată stabilită, se cuvine să fie respectată. În ciuda acestei lipse de precizie și de corectitudine, limba română trăiește și rodește, dându-și clipă de clipă măsura valorii sale perene. ■

TBILISI (GEORGIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

The Decent People

MONICA SĂVULESCU VOUDOURI

Mi-a reținut atenția acest concept într-un comentariu recent și întâmplător al unui sociolog care-și prezenta o carte la BBC. Și m-am gândit că merită o discuție. Că, de fapt, s-ar putea ca tocmai acest concept să stea la baza oricărei discuții despre societate.

Tot recent am citit în presa internațională o știre despre o fătucă de vreo douăzeci și ceva de ani din

Anglia, care și-a tăiat o mână, pentru a obține o asigurare fabuloasă. Ceea ce m-a derminat și mai mult să pun în discuție termenul de decență socială.

Noi, românii, cred că am traduce *the decent people* prin „oameni de bine”. Cine sunt aceștia? Unde sunt aceștia? Ce fac (sau nu fac) aceștia? Ce știm despre ei?

Cu tristețe trebuie să spun că, în actualul context (național și internațional), despre ei știm puține lucruri. Oamenii de bine nu mai ies în față. Ei stau retrași. Într-o lume în care banul e totul, omul de bine vrea să rămână „de bine”, deci nu va face orice pentru bani. În viața de zi cu zi își va vedea anonim de treabă, respectând o disciplină socială

fără de care orice societate intră în colaps. Omul de bine nu-și taie mâinile (gândurile, normele de comportament) pentru o sumă, oricât ar fi ea de mare. Omul de bine nu ajunge la „știri”. Unde aflăm cum copiii sunt violați în toaletele școlilor, cum unii se taie prin metrouri, alții fură tablouri de prin muzee sau își cuțitează părinții și... tot astfel de lucruri, de ți se face părul măciucă.

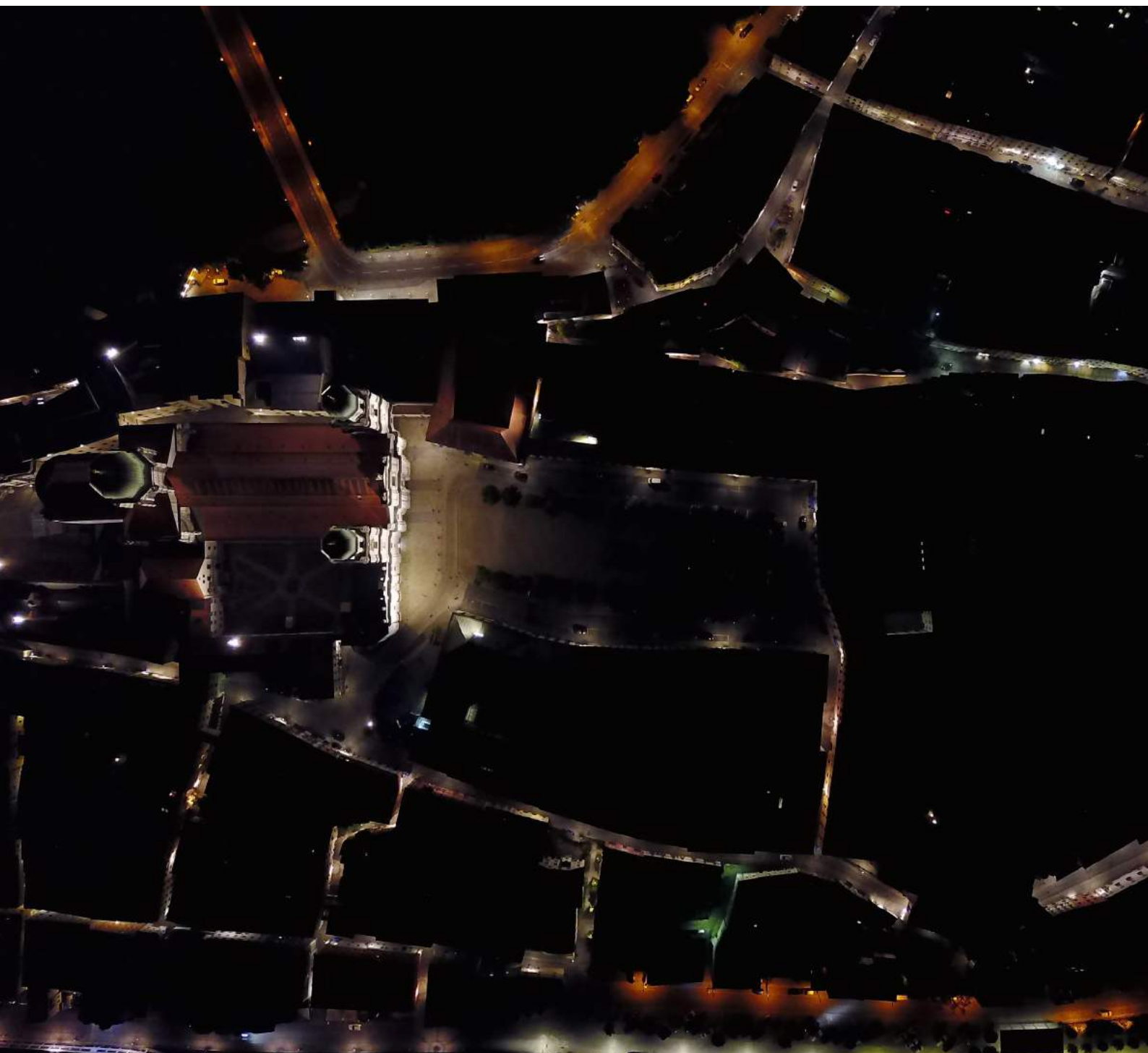
Cred că omul de bine ajunge „de bine” prin educație. Or, educația începe de la doi ani, când înveți cum să-ți sufli nasul. El se perfecționează în școli, unde învață că o diplomă nu poate fi falsificată, așa încât, dacă n-ai nici bacalaureat, nu poți să practici medicina, dacă ești zidar, să îți deschizi cabinet de stomatologie sau, dacă nu ți-a trecut niciodată prin fața ochilor un act juridic, să te faci avocat. Omul de bine înțelege că, de fapt, în groapă se intră sărac, așa că nu va aduna milioanele, ca un bezmetic, într-o viață în care programul genetic al speciei umane nu atinge mai mult de 80-100 de ani. Profesional, omul de bine se perfecționează, nu falsifică doctorate, nu plagiază, știe că în cultură nu ești piețar și că nici o meserie nu se face cu poze pe facebook. Despre oamenii de bine nu se realizează sondaje. Nu știm câți sunt, unde sunt. Dar trăim cu speranța că sunt, fiindcă alfel societatea s-ar duce de-a berbeleacul. Omul de bine se duce la lucru, nu-și consumă toate zilele săptămânii în demonstrații pentru te miri ce. Și nici nu demonstrează, oricât ar fi intențiile lui de justificate, alături de unii care strigă măscări sau stau sub lozinci pe care scriu obscenități. El nu lasă să-i urle muzica în mașină când trece noaptea prin cartier și nu umple strada cu rahați de câine, oricât de pompos ar fi pedigree-ul bietului animal. De asemenea, omul de bine nu răspunde interpelărilor cu gesturi obscene în întâlniri publice, nu plătește intermediari pentru ștergerea amenziilor, știe că există o disciplină socială în care trebuie să te integrezi, pe care trebuie s-o respecti. Chiar și în epoca noastră ieșită din țâțâni în care, uite, s-a inventat, pentru a se apăra chipurile niște valori, bomba atomică, dar în care copiii noștri ne atacă cu cuțitul și cu furculița.

Fără omul de bine orice gest social este compromis. Nu se pot pune în circulație trenuri de mare viteză dacă nu învățăm că nu se scuipe pe jos, nu se pot cumpăra din partea statelor și guvernelor, de orice orientare ar fi acestea, mijloace de transport în care vrem să călătorim fără să ne plătim biletul, nu se pot împodobi bulevardele cu jardiniere și cu bănci elegante, dacă nu știi că pe băncile acelea nu e cazul să-ți scrii numele sau... și mai rău, tot ce-ți coc ție mintea și trupul bolnav.

Omul de bine nu apare ca Afrodita, din spuma mării. El se formează, se persuadează, se... amendează. Cine nu știe de vorba bună trebuie pedepsit. Pedepsa este o școală a vieții. Rostul ei cred că trebuie înțeles. Parentalismul familial și social dus dincolo de orice limite este o greșală a zilelor noastre. Așa s-a ajuns la violența din școli, așa s-a ajuns la anularea pedepselor penale în justiție. Nici o societate n-a funcționat cu libertăți nelimitate până acum în istorie, de ce ar funcționa lumea contemporană, în sine atât de multiplicată, de mondializată, de plurifocustă, de complexificată?

Și, pentru a mă întoarce în grădina mea: nepoatele mele primesc de la școală lista de lecturi pentru vacanță. Mă trezesc în casă în lunile de vară cu patru cărți despre... roboți. Roboții din cărțile copilelor sunt drăguți, sunt deștepți, merg la școală, stau cu ele în bancă, dau profesorilor răspunsuri corecte. Păi atunci, le întreb pe nepoate, ce deosebire există între voi și roboții aceștia, dacă ei sunt în măsură să facă orice faceți voi? Aaa, nici una, spun ele, doar că ei nu au părinți. Tresar la acest răspuns. Deci înseamnă că rolul nostru e zero, că afectiv și funcțional lumea va putea să evolueze și fără noi. Numai că... robotul este programat să facă anumite lucruri, numai acelea. El nu mai poate, din pornire, să facă greșeli. În cazul lor, sancționarea indisciplinei iese din discuție, el... Doamne, ferește-mă, mă gândesc, să ajungem să trăim într-o zi și într-o lume fără păcate. Parcă nici așa n-ar fi bine. Dar atunci cum? ■

PASSAU (GERMANIA). „PIEȚE DIN EUROPA ȘI ISTORIILE LOR”, UN PROIECT DE CĂTĂLIN D. CONSTANTIN

Elasticitatea capitalului

Punctul nevralgic al politicilor românești

NICU ILIE

A fost numită de guvern Ordonanța Lăcomiei. A apărut de sărbători, peste noapte, pe neștiute, și afectează largi domenii din afacerile românești. Dincolo de argumentele punctuale prin care este susținută sau combătută, dincolo de eventualele posibile ajustări, Ordonanța 114 este expresia unor decalaje structurale între capital și societate.

Participant la stabilirea strategiei economice a guvernării PSD, Cristian Socol a încercat să argumenteze unele atribute macroeconomice ale strategiei #wageledgrowth (creștere economică forțată prin creșteri salariale), care este constanta programelor de guvernare din ultimii doi ani. În pagina sa personală de pe Blogurile Adevărul, Cristian Socol a publicat recent o analiză privind creșterea deficitului extern. Oarecum cu surpriză, autorul constată că politica de stimulente salariale a dus la creșterea decalajului dintre importuri și exporturi, un

capitol care a reprezentat o problemă permanentă a economiei românești. Premisa lui Cristian Socol este că deficitul nu se datorează creșterii importurilor, ci faptului că oferta internă nu a putut face față ritmului de creștere a cererii, iar asta pentru că băncile nu finanțează economia românească.

Argumentele sunt cele care au fost folosite și în susținerea Ordonanței 114, atât în ce privește măsurile contra companiilor bancare, cât și pe cele contra fondurilor de pensii: că nu investesc în economia românească și că dobânzile sunt prea mari pentru a fi atractive pentru antreprenoriat. Situația este una reală, dar pentru a o putea ajusta este nevoie ca ea să fie analizată și înțeleasă în mecanica fluxurilor economice și în logica piețelor financiare.

Capitalul este o problemă cronică a României. Deschiderea către modernitate s-a petrecut cu o întârziere de 200 de ani față de Occident. Sistemul de relații din interiorul Imperiului Otoman, dar și ortodoxia, au fost agenții care au întârziat dezvoltarea capitalului autohton. De la bun început, primele bănci și primele companii au apărut și s-au dezvoltat prin investiții străine. Ulterior, acumulările de capital au fost lente, piețele imperfecte, autohtonizarea greoaie, penetrarea în hinterland foarte slabă. Naționalizarea de la începutul comunismului a rezolvat problema localizării capitalului deja investit, dar a blocat timp de două decenii orice alt aport de capital. Dezvoltarea industrială a fost posibilă doar în anii 1970, prin împrumuturile de la FMI și Banca Mondială, dar proasta gestiune a producției industriale, lipsa unei mentenanțe proprii a echipamentelor (și a unor fluxuri constante, pragmatice, de capital) a dus la ruina în mai puțin de un deceniu a întregului eșafodaj economic. Suprapusă cu eliminarea forțată a datoriei externe (care a dus la diminuarea sub orice cote a capitalului real), slaba performanță economică a industriilor (ascunsă prin mecanisme de consum forțat și consum restricționat) a generat un faliment treptat și pe termen lung. Izolarea internațională, care a continuat și în anii 1990, a cronicizat penuria de capital, iar soluțiile artisanale de asigurare a unui minimum pentru dezvoltare au fost instituții de tip Caritas și FNI sau bancruta unor bănci ca Bancorex, Columna, Bankcoop. O altă măsură, tot informală, a fost generalizarea corupției, care a funcționat ca substitut ieftin al capitalului. Abia ieșirea din izolare, prin aderarea la NATO și apoi la Uniunea

Europeană, a dus la o injecție de capitaluri în economia românească, fapt ce s-a resimțit în deceniul următor printr-o creștere economică accelerată și o recuperare a nivelului de trai. Însă penetrarea capitalului este restrânsă geografic la câteva orașe mari și la câteva sate unde s-au dezvoltat serviciile și este concentrată în activitățile cu cel mai mare randament și cele mai solide garanții: consumul, imobiliarele și împrumuturile de stat. Sursa capitalurilor care au dus la dezvoltarea de după 2007 este în întregime externă și s-a manifestat prin cumpărarea băncilor românești de către unele străine (și intensa lor capitalizare), prin investiții directe ale companiilor și prin implicarea unor fonduri de investiții.

O sursă de capital extrem de ieftin, având programatic costuri negative, a fost reprezentată de fondurile europene. Însă proasta prenegociere a condițiilor de acordare a acestora (fără a se ține cont că mediul de afaceri românesc era atât de decapitalizat încât, în primii ani, nu a putut nici măcar să asigure cofinanțarea a 10-20% dintr-un proiect minimal), proasta construcție instituțională pentru acordarea fondurilor sau fenomene precum lipsa culturii manageriale și lipsa unui know-how specific, toate acestea au întârziat și au diminuat impactul fondurilor europene în economie și în nivelul de trai. Singurul program european cu rezultate bune, direct resimțit în teritoriul profund, a fost cel al subvențiilor pentru agricultură, unde mecanismul este simplist, iar investițiile neglijabile.

Dincolo de forma de ajutor pe care o reprezintă fondurile europene, problema finanțării economiei românești pare că a ajuns la o întrebare cheie: cum putem forța băncile și fondurile internaționale să participe la finanțarea dezvoltării întreprinderilor? Răspunsul logic este: prin stimularea cu randamente și garanții. Însă nu acesta este spiritul Ordonanței 114.

În dezbateră despre finanțarea întreprinderilor românești nu este implicat doar guvernul, ci și Banca Națională. Primele discuții despre disfuncțiile din creditarea de acest tip au fost inițiate de BNR, care, prin sondajele pe care le face, prin seturile de indicatori și prin analizele pe care le oferă a relevat că există două situații radical diferite în economia românească, ambele nebancale: marile companii cu capital străin își asigură investițiile, dar și celelalte fluxuri de capital, prin sprijinul pe care li-l acordă companiile-mamă.

Dimpotrivă, conform lui Daniel Dăianu, membru în CA al BNR, întreprinderile românești au acces redus pe piața creditelor și se pot dezvolta prin scheme de ajutor guvernamental sau prin reinvestirea propriului profit. IMM-urile sunt cele care au cel mai redus scor de acces la capital. Conform Consiliului Național al IMM-urilor, citat de Cristian Socol, 79% dintre IMM-uri se autofinanțează, 28% se finanțează prin credite furnizor (avansuri primite de la cumpărători), 15% prin credite bancare, 7,5% prin leasing, 4% din credite nerambursabile și 0,5% pe piața de capital. (Cifrele au fost rotunjite și schema simplificată). Situația este astfel recunoscută de către toți cei implicați, dar soluțiile (și cauzele) diferă de la o analiză la alta.

Conform declarațiilor lui Darius Vâlcov și conform analizei lui Cristian Socol, băncile din România nu finanțează economia românească pentru că deciziile de finanțare se iau în străinătate, nu în subsidiarele din România. Dimpotrivă, sondajele BNR indică o reticiență majoră a mediului de business românesc față de împrumuturile bancare (mai mult de 60% dintre oamenii de afaceri declară că nu ar lua credite indiferent de condiții). Iarăși, cauzele acestui fenomen în care unii nu dau bani pentru că nu au încredere, iar ceilalți nu iau bani pentru că nu au încredere, sunt unele structurale.

O treime din firmele românești dau faliment în primul an de la înființare. Este un efect complex al lipsei de cunoaștere economică, al capitalurilor extrem de reduse (care nu permit provizioane de risc și o elasticitate în raport cu piața) și al instabilității legislative și fiscale la care sunt supuse companiile. Cât privește capitalizarea companiilor, circa 150.000 de societăți comerciale au o capitalizare de circa 1000 de euro, iar 120.000 au un indice de risc între 90 și 100%; 80% din companiile din țară sunt IMM-uri (date combinate, strict în scop ilustrativ, din studii realizate de Risco, Keyfin și Sierra Quadrant). În schimb, blocajul economic continuă să afecteze părți mari din economie, și nu doar companiile mici. 400.000 de firme (64% dintre agenții economici) au datorii comerciale, suma acestora fiind în 2016 de 307 miliarde de lei. Capitalul bancar ar duce la scăderea acestor vulnerabilități, dar companiile sunt deja în incapacitatea de a asigura o minimă bonitate: au istoric de neplată și nu dețin garanții.

Frecvența schimbărilor legislației financiare vulnerabilizează și mai mult situația acestor întreprinderi. Este drept, impozitarea capitalului în România este mică la nivel european și este de natură să stimuleze

investițiile. Totuși, schimbările legislative intempestive, neanunțate (și realizate prin încălcarea tehnicii legislative), ruinează predictibilitatea investițiilor și chiar a operațiunilor curente. Starea de provizorat este cea dominantă în mediul de business și ea s-a accentuat grav în ultimii doi ani: Codul Fiscal este încă pe Ordonanță de Urgență, corectat prin alte zeci de Ordonanțe de Urgență și pasibil de a fi invalidat, parțial sau total, la trecerea prin Parlament sau, ulterior, la Curtea Constituțională. De asemenea, modificările salariului minim, modificări de taxe, modificări de proceduri au loc de pe o zi pe alta și intră în vigoare în același exercițiu fiscal. Presiunea la care sunt supuse companiile face ca activitatea lor, oricât de bine ar fi planificată și organizată, să devină una impredictibilă. Asemenea fluctuații se constituie, evident, într-un factor de risc și cresc costul creditării sau o fac neatractivă.

Dincolo de declarațiile politice, Ordonanța 114, în capitolele care reglementează activități financiare, nu produce o schimbare a modelului și nu are, intrinsec, capacitatea de a provoca o creștere a creditelor acordate întreprinderilor. Dimpotrivă, pe mecanismul direct stipulat, orice formă de creditare ar fi fost impozitată suplimentar în cazul creșterii ROBOR. Creditele acordate populației (consum și ipotecare) sunt, alături de creditele de investiții sau cele de cash flow, active bancare și devin susceptibile de supraimpozitare. La fel și împrumuturile acordate guvernului. Era astfel confuz cum guvernul ar fi realizat obiectivul propus – creșterea creditării economiei – punând impozite pe creditele acordate. (În fapt, dacă aceste prevederi din OUG 114 rămâneau în vigoare, statul făcea parte în parte cu băncile orice creștere a dobânzilor apărea în piață).

Modificările OUG 114/2018 prin OUG 19/2019 au dus la abandonarea celor mai controversate aspecte și schițează începuturile unei politici în acest domeniu. Se instituie un model de taxă plauzibil, legat de cote ale pieței, și un mecanism de stimulente pentru creșterea creditării. Dacă acest model nu ar avea el însuși caracterul de improvizatie, dat de nevoia de reșapare urgentă a unor prevederi ce puteau duce la colaps, putea reieși o reală politică de stimulare a capitalului. Ce lipsește acum este tocmai direcționarea acestuia spre economia reală. Pretinzând că rezolvă o problemă structurală a economiei, creditarea firmelor, 114, modificată prin OUG 19, va avea drept cel mai plauzibil rezultat creșterea creditelor pe cash-flow, pentru consum, și, cel mult,

menținerea nivelului inflammat al pieței imobiliare. Pentru ca banii băncilor să devină investiții (chiar și în condițiile în care ar funcționa politica de stimulare a creditării și de reducere a dobânzilor) mai e nevoie ca firmele să aibă apetență pentru asemenea credite, să aibă bonitate și garanții. Fără a face niciun pas pentru soluționarea acestor probleme, OUG 114/ OUG 19 nu va face decât să crească presiunea pe importuri și să greveze, astfel, chiar acumularea internă de capital.

Dacă ceea ce s-a dorit de fapt a fost penalizarea băncilor pentru optimizările fiscale pe care le fac și pentru că exportă profit către entitățile internaționale de care aparțin, măsurile nu transpun o asemenea penalitate, ci afectează un cu totul alt capitol, necesarul de capital, unul care este deja deficitar, un punct nevralgic al economiei românești. Singurul debușeu real pe care îl au băncile la dispoziție și pe care ezită să îl folosească este reprezentat de depozitele atrase. Indicatorii macroeconomici arată un potențial redus al acestora, totuși ecartul dintre dobânzile atrase și dobânzile oferite este de până la 9%, iar dobânzile la depozite sunt mult sub inflație.

Dezvoltarea capitalului românesc este imposibilă prin măsuri de forță, mai ales când sunt neadecvate scopului. Ea poate fi făcută doar prin creșterea competitivității (cu o necesară îmbunătățire a achizițiilor publice, dar și a combaterii operațiunilor de tip cartel), a transparenței (finanțarea prin bursă, nu prin investiții directe), prin stabilitate legislativă, prin politici fiscale și prin simplificarea administrării afacerilor (începând cu regulile contabile, complet neadaptate granulației actuale a agenților economici). Adicional, prin reducerea drastică a fenomenelor evazioniste, care nu doar că degradează mediul economic, ci reduc în mod fals indicatori precum randamentul afacerii și, implicit, bonitatea.

În fapt, indicatorul formării brute a capitalului urmează un trend ascendent în România, similar cu cel din alte state europene, inclusiv Germania (evident, valorile atașate trendului sunt altele). Ceea ce face diferența este amploarea unor sinusoide (precum cea de la sfârșitul lui 2016 și începutul lui 2017, dar nu este singulară) care reflectă măsuri politice și fiscale care pot fi cu ușurință legendate. Sunt șocuri care afectează întreaga economie, resimțite cu fidelitate de către acest indicator, iar pantele abrupte, fie crescătoare, fie descrescătoare, se traduc în limbaj financiar doar prin expresii de tipul: risc, instabilitate, bulă, oportunitate speculativă.

Concluzia este că #wageledgrowth duce într-adevăr la creșteri, dar unele care nu fac decât să evidențieze și mai clar decalajele structurale ale unei economii. Intervențiile asupra economiei fiind numeroase și rapide în ultimii ani, adesea contradictorii, un calcul al pierderilor și beneficiilor este greu de făcut. Asta cu atât mai mult cu cât fenomenele economice și sociale nu au toate aceeași viteză, iar efectul unora va fi vizibil mult după dispariția cauzelor. Salariile au stimulat creșterea importurilor și creșterea deficitului balanței comerciale. Parte din presiune s-a resorbit în inflație, parte în deficitul comercial. Datoria publică a crescut în cifră netă și a scăzut procentual pentru că PIB-ul a crescut mai mult decât deficitul plăților. Grosul creșterii economice este preluat de servicii. Comerțul și industria, propulsorii creșterii în 2017, au diminuat ritmul de creștere. Salariile au crescut cu 12% în 2018. Vor crește cu peste 10% și în acest an, deși plusul anticipat pentru PIB este de 3% (sau 5,5% conform Legii Bugetului). Însă oferta internă, din nou, va avea un ritm de creștere mai mic decât cererea, iar creșterea PIB se va muta în importuri și va duce la înstrăinare de capital. Investițiile străine s-au plafonat, iar cele românești cunosc șocuri pozitive și negative. Se va vedea și mai bine la sfârșitul acestui an, când rezultatele pariului pe salarii vor fi și mai clare, dar se poate deja afirma că teoria economică se reconfirmă și că elasticitatea capitalului, la fel ca elasticitatea pieței muncii, nu poate fi activată prin politici de tip „burst”, ci doar prin măsuri structurale, bine planificate și urmărite pe termen lung.

Referințe:

<https://tradingeconomics.com/romania/>
<https://adevarul.ro/blogs/cristian.socol>
BNR, Seriile de date „Contextul economic și financiar intern și internațional”
BCR, „Focus lunar februarie 2019

Căderea cortinei de fier și entropia valorilor

GHEORGHÎĂ GEANĂ

Prăbușirea spectaculoasă a sistemului comunist din Europa de Est și, corelat, schimbarea regimului instituțional în această arie geopolitică, a însemnat căderea cortinei de fier, adică desființarea principalei bariere dintre două sisteme geopolitice complet diferite, apărute pe scena istoriei după cel de Al Doilea Război Mondial. Dacă privim lucrurile prin prisma legilor termodinamicii (așa cum chiar ne propunem să procedăm), atunci efectul demografic imediat al căderii cortinei de fier nu este deloc surprinzător. El s-a manifestat prin apariția unor fluxuri de deplasare a populațiilor dinspre Europa Răsăriteană spre Europa Occidentală. Toate vechile cortine (care nu au lipsit în istoria Europei) nu au împiedicat circulația indivizilor dintr-o parte în alta a „bătrânului continent” și – după Marile Descoperiri Geografice – chiar dincolo de marginile lui, spre teritoriile nou descoperite și colonizate. Se migra și în epocile anterioare, dar mobilitățile erau altele. Cercetările de istorie

și de antropologie au relevat că, în vechime, oamenii migrau fie pentru că regiunea în care locuiau își epuizase resursele de hrană, fie pentru că voiau să scape de vreo epidemie, de vreun război sau de vreun conflict local (de ordin politic sau religios). Ce-i mână astăzi pe atâția indivizi umani (în număr de mii, sute de mii, milioane) să-și părăsească pe timp nedeterminat vatra și familia și să plece în necunoscut?

În epoca modernă migrațiile nu mai sunt determinate de cauzele tocmai enumerate. În general, migrații se deplasează în căutarea unui trai mai bun, a unei mai bune remunerări sau fiindcă instituțiile (de pildă justiția, sau mecanismul democrației) în țara de baștină nu le satisfac așteptările. Nu în puține cazuri factorul care îi stimulează pe indivizi să migreze este nevoia de libertate. Să remarcăm că liberă (sau, dimpotrivă, legată) poate fi și energia, în termodinamică (*free energy* și *bound energy*). Antropomorfism? Mai degrabă niște însușiri universale ale elementelor existenței. Pe de altă parte, referindu-se în mod concret la procesul economic, Nicholas Georgescu-Roegen atrăgea atenția că „plăcerea de a trăi” (*enjoyment of life*) este (= se urmărește a fi) adevăratul rezultat al acestuia. „Dacă

nu îl recunoaștem și nu introducem conceptul de «plăcere de a trăi» în arsenalul nostru analitic, atunci nu ne aflăm în lumea economică” (Georgescu-Roegen 1999 [1971]: 282). Dar *toate motivele pentru care oamenii migrează sunt guvernate de aspirații și opțiuni*; altfel spus, acele motive sunt forme de manifestare a unor *valori*. Aici apare cu claritate specificitatea pe care o căutăm: dacă în sistemele termodinamice clasice, naturale, parametrii operaționali sunt de ordin *fizic* (temperatura, presiunea), în sistemele sociale de tip termodinamic locul acestui parametru îl ia *standardul valoric*. Prin analogie, putem afirma că sistemele sociale sunt *sisteme axiodinamice*. Așadar, ne vom lăsa în voia următoarei întrebări, inevitabilă în virtutea argumentării de până aici: cum caracterizăm această stare de lucruri dacă o privim din perspectiva teoriei termodinamice? Răspunsul vine de la sine: ca un proces entropic; mai precis: ca o stare ce urmează un proces de *entropie valorică*.

În demersul de față, nu trebuie să pierdem din vedere nici o clipă că *indivizii umani sunt purtători de valori*. Pe unele dintre ele ei le moștenesc sau le învață în mediul originar; acestea sunt valori *native*. Cu altele se întâlnesc atunci când – fie temporar, fie definitiv – trec din cultura lor originară într-o altă cultură, fiind astfel puși în situația de a se adapta la ele; acestea sunt valori *adaptive*. Facilitând migrațiile, globalizarea și (în cadrele continentului nostru) integrarea europeană au făcut să prolifereze cazurile de impact dintre valorile native și valorile adaptative. Secole la rând astfel de cazuri (mult mai rare decât în prezent, dar, oricum, frecvente) erau reglementate de principiul comportamental: „La Roma să te porți ca Romanii”². Acest principiu (să-l numim *principiul priorității locului*) a contribuit discret, dar eficient, la stabilitatea societăților în care a fost aplicat. În epoca noastră, însă, mobilitatea cvasi-nelimitată a indivizilor umani generează un potențial de provocare la adresa aceluiași principiu. Provocarea vine dinspre etica drepturilor omului: ajunsă în prim planul vieții sociale transnaționale, această etică nouă este orientată de astă dată de *principiul priorității rezidentului* și lasă loc unor manifestări (religioase, de exemplu, dar nu numai) ce cad alături de principiul anterior (al priorității locului). În asemenea împrejurări, Umberto Eco se întreba, între altele: ce se întâmplă dacă un ins dintr-o țară unde persistă canibalismul emigrează într-o țară europeană și are chef să mănânce la prânzul de duminică un om al locului, gătit la proțap – trebuie să i se satisfacă această dorință (Eco 2001: 34)? De unde se vede că multiculturalitatea nu este de la sine o stare paradisiacă. E de așteptat ca neconcordanța

despre care vorbim să lucreze ca un stimul pentru înțelepciunea umană, astfel încât aceasta să găsească soluții de evitare a conflictelor dintre cele două principii.

Pe scurt, integrarea europeană este un fenomen comparabil din punct de vedere structural cu un proces termodinamic, ce se manifestă ca entropie a valorilor. Însă, așa cum afirmam la început, entropia naturală presupune o deplasare a energiei în sens unic, de la un nivel înalt la un nivel scăzut. Așa ceva este de neacceptat când avem de-a face cu o mișcare în lumea valorilor; ar însemna, în cazul aici discutat, ca standardele de civilizație (inclusiv aici și civilitatea³) ale lumii occidentale să coboare, spre a se întâlni undeva, într-un punct median, cu standardele (urnite într-o mișcare ascendentă) ale lumii răsăritene. Menirea Uniunii Europene este, dimpotrivă, aceea de a realiza o entropie a valorilor la nivel înalt! Aceasta înseamnă că entropia își pierde conotația de măsură a dezordinii, pe care o deținea în fizică. Depășind granițele fizicii, Erwin Schrödinger observa odinioară că organismul viu pare de-a dreptul enigmatic prin faptul că izbutește să întârzie decăderea în acel echilibru inert echivalent cu moartea. Cum realizează el această performanță? Hrănindu-se cu „entropie negativă”: „Ceea ce hrănește puternic un organism este entropia negativă. Sau, spus mai puțin paradoxal, lucrul esențial în metabolism e faptul că organismul izbutește să se elibereze de toată entropia pe care nu poate să nu o producă în timp ce este viu” (Schrödinger 2012 [1944]: 71).

Entropia negativă se bazează pe o selecție a energiei asimilate, în cadrul procesului de metabolism. Revenind, acum, la cazul societății, este oare posibilă o *entropie controlată a valorilor*, astfel încât să fie împiedicată entropia joasă și să fie stimulată entropia înaltă (mai adecvat spus: la nivel înalt)? „Demonul lui Maxwell” ne-ar putea răspunde la această întrebare. În 1871, fizicianul britanic James Clerk Maxwell a imaginat două recipiente egale – A și B – pline cu gaz la aceeași temperatură și despărțite de un perete prevăzut cu o mică ușă. Plasat la ușă, un demon minuscul îndeplinește rolul de dispecer; acest rol i-a fost încredințat cu o dispoziție precisă: să dea voie să treacă din A în B numai moleculelor ce se mișcă repede, iar din B în A numai moleculelor ce se mișcă lent. Procedând așa, micul demon face ca gazul din recipientul B să devină mai cald decât cel din recipientul A. Nu ne rămâne acum decât să vedem, la rândul nostru, în Comisia Uniunii Europene un asemenea demon Maxwell; ba întrucât acea Comisie operează printr-un ansamblu de departamente specializate pe

domenii (agricultură, justiție, drepturile cetățenești etc.), avem de-a face, în fond, cu o trupă de demoni Maxwell, puși câte unul la ușa fiecăruia dintre departamentele respective.

Generațiile „noi” din istoria modernă a României

Din perspectiva înfățișată aici, libertatea, ca drept cucerit de cetățenii țărilor din Est în 1989, are în spectrul manifestărilor sale o componentă specială. Ea decurge din caracterul de sistem închis al blocului comunist european, precum și al fiecărui stat din ansamblul acestuia. Cel puțin în spațiul de autoritate al statului român, asprul control asupra acelei (altminteri normale) componente a fost resimțită ca o frustrare persistentă. E vorba de dreptul de a trece granița propriei țări, de a călători în afara ei – în interes profesional, sau ca turist sau sub impulsul oricărei alte motivații oneste. Firește, nu există sistem perfect închis, nici în natură, nici în societatea umană; nici România nu a fost o țară cu un regim de izolare absolută; totuși, intrările și ieșirile din teritoriul său erau strict controlate prin pârgii politice⁴. În consecință, un cetățean putea să depășească starea de frustrare și să plece din țară numai asumându-și condiția exilului.

Cum era și normal, tinerii au reacționat prompt față de schimbarea regimului politic în decembrie 1989, o schimbare la care, de altfel, generația lor contribuise decisiv ridicând participarea la stadiul cel mai înalt: acela al sacrificiului de vieți omenești. „Vom muri și vom fi liberi!” a fost strigătul eroic cu care revoluționarii (în mare majoritate tineri și foarte tineri) au stat înaintea tancurilor. Acest sacrificiu asumat părea să fie semnul unei conștiințe (sau măcar al unei intuiții) istorice de o maximă acuitate. Ce s-a întâmplat ulterior ne îndeamnă să adăugăm unei astfel de aprecieri un bemol de scepticism.

În orice caz, deschiderea spre Vest a fost providențială pentru generația tânără. Componentii ei au beneficiat din plin de facilități pentru a lucra în străinătate, de burse de studii (Socrates, Erasmus, Comenius), de școli de vară, de granturi de cercetare științifică etc. Cu elanul caracteristic vârstei, foarte mulți tineri români au luat calea Occidentului. Nu era, totuși, o tendință total nouă. În relația sa cu Europa modernă, România pune în joc o tradiție de aproape două secole; eforturile ei de integrare în Uniunea Europeană nu pot fi înțelese pe deplin în afara acestei tradiții. În această privință, două sunt generațiile înnoitoare, de reper (înaintea celei actuale).

Refluxul mișcării revoluționare de la 1848 din Europa Occidentală a găsit în spațiul românesc o primă generație – *generația post-pășoptistă* – foarte sensibilă la idealurile modernității și la împlinirea lor prin intermediul *cunoașterii*. În fruntea acestei generații s-a aflat Titu Maiorescu – critic literar, filosof și om politic, întemeietorul spiritului critic în cultura română. Iată, de pildă, una dintre reflecțiile sale memorabile: „Critica, fie și amară, numai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii și propășirii noastre și, cu orice jertfe și în mijlocul oricâtor ruine, trebuie împlântat semnul adevărului” (Maiorescu 1973 [1872]: 241). După un doctorat în filosofie la Universitatea din Gießen (Germania) și licența în drept la Sorbona (Paris, Franța), Maiorescu se întoarce în patrie și devine, la 24 ani, rector al Universității din Iași – prima universitate din România, înființată în 1860, după modelul universităților occidentale. În 1866 a înființat „Junimea”, asociație culturală în dezbaterile căreia s-au format primii mari clasici ai literaturii române moderne: poetul romantic Mihai Eminescu, povestitorul Ion Creangă, dramaturgul Ion Luca Caragiale și prozatorul Ioan Slavici. Numit în 1874 profesor de filosofie la Universitatea din București (înființată și ea tot după modelul european, la 1864), Maiorescu instruește pe lângă el o pleiadă de străluciți tineri intelectuali, care, la rândul lor, vor urma traseul magistrului: își vor desăvârși studiile la universitățile din Occident (mai ales din Germania), apoi vor reveni acasă, în patrie, și vor întemeia în România disciplinele moderne ale cunoașterii științifice și culturale: geografia, istoria, filologia, filosofia, estetica, psihologia.

A doua generație semnificativă pentru discuția de față este *generația interbelică*. Autointitulată cu nerv „generația nouă”, ea și-a fixat drept ideal *creația*, înțeleasă ca o formă de afirmare a spiritului național în ansamblul popoarelor și al culturilor ce alcătuiesc umanitatea. Să nu oitem că în 1918, la sfârșitul Primului Război Mondial, România se împlinise ca stat național; faptul acesta a declanșat un veritabil entuziasm creator în rândurile tinerei generații de intelectuali. Unii dintre reprezentanții acestei generații au ajuns, ulterior, să fie cunoscuți în largi cercuri internaționale: Mircea Eliade ca istoric al religiilor, Emil Cioran ca filosof al paradoxurilor civilizației contemporane, Eugen Ionescu ca promotor în teatrul absurdului; alții – precum filosofii Mircea Vulcănescu, sau Constantin Noica – au devenit modele de creatori „naționali cu fața spre universal” (expresia aparține unei alte figuri ilustre care și-a început cariera în acea perioadă: criticului literar G. Călinescu). Strategia tinerilor români în relația lor cu Occidentul a fost formulată cu maximum de claritate de Mircea Vulcănescu, astfel: „Formații

la vatra mai multor culturi, regăsisem cu toții ce-i al nostru. Și această regăsire ne dădea puteri să gândim liber și să privim pe alții drept în față, fără teama de a ne altera..." (Vulcănescu 2005 [1938]: 911); o strategie modelată, după cum se vede, în termenii echilibrului desăvârșit între patetism și realism, aspirație și acțiune, noi și ceilalți, național și universal. Din nefericire, în scurt timp, la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, aspirațiile și disponibilitățile creatoare ale acestei generații excepționale aveau să fie frânte brutal de „terorea istoriei”⁵, în ipostaza invaziei sovietice. Mulți tineri români (și nu numai umaniști, ci și matematicieni, ingineri, economiști, medici) aveau să-și împlinească destinul creator în Occident, dar au rămas legați prin fire nevăzute de vatra lor originară.

Cele două generații tocmai menționate se asemănau între ele prin aceea că au avut – fiecare în felul său – *conștiința unei misiuni istorice*, așezată sub semnul unei valori dominante: cunoașterea într-un caz, creația în celălalt; amândouă aceste valori se întâlneau pe terenul comun al iubirii de patrie, al propășirii acesteia alături de patriile moderne din Europa și din lume. Din acest punct de vedere, generația tânără de după 1989 marchează o ruptură: ea nu și-a asumat nici o misiune. Mai accentuat ca niciodată până acum, societatea românească apare împărțită în *centripetii* și *centrifugi*. Primii sunt oamenii care se simt legați până la capătul vieții lor de glia acestei țări ca de *terra mater*; ceilalți sunt indivizi care, în mod conștient sau nu, mențin în stare viabilă principiul *ubi bene ibi patria*. În cea mai mare parte această tendință centrifugă este reprezentată de tineri. Așa stând lucrurile, e o întrebare dacă, în absența unui scop comun, tinerii de astăzi mai alcătuiesc o generație sau sunt o mulțime statistică de indivizi ce-și urmăresc, fiecare pentru sine, scopurile. Dar ar fi avut ei ce să-și asume în comun? Fără doar și poate. După o epocă în care organizarea socială de tip comunist a alterat concepția despre muncă și, implicit, caracterul oamenilor⁶, imperativul societății românești era *regenerarea morală*. În absența asumării, acest imperativ rămâne un simplu deziderat, o necesitate suspendată. O mulțime de tineri au ales să-și părăsească țara; conform unei aproximări încă recente (vezi Ivan 2010, dar și alte surse), în universitățile din Europa de Vest și din America de Nord studiază aproximativ 50.000 de studenți români. O energie excepțională! După finalizarea studiilor, probabil că unii se vor întoarce acasă, dar cei mai mulți nu vor reveni. Pentru aceștia din urmă motivația curentă este aceea că în România nu au condiții să se realizeze. În primă instanță, această motivație este reală, dar ea atrage îndată o întrebare: de ce tinerii aceștia nu-și pun

în acțiune înzestrarea esențial-umană spre a schimba (nu spre a părăsi!) un mediu în care activitățile nu funcționează normal?! „Omul sfințește locul”, sună un proverb românesc. A ajuns această lume românească să nu mai aibă în ea nimic sfânt? Presupunând că așa este, de ce nu încearcă tinerii cei nemulțumiți să o resacralizeze?!... Acum mai mulți ani, aflându-mă într-o cercetare de teren în Banat, un țăran mi-a livrat această cugetare memorabilă, care deține prin ea însăși menirea de soluție optimă, perenă:

„Un om ia în mână un bulgăre de aur și face din el un bulgăre de pământ, iar altul ia în mână un bulgăre de pământ și face din el un bulgăre de aur”. Ei, bine, mi-l imaginez pe acel om simplu (dar întruchipând o înțelepciune ancestrală, de apartenență originară, freatică⁸) adresându-se, peste timp, tinerilor săi compatrioți de astăzi: „Dacă unii au făcut din această țară un bulgăre de pământ, faceți-o voi să fie din nou un bulgăre de aur!”

Desigur, Occidentul (centrul său european îndeosebi) reprezintă *summa civilitatis humani generis*, reperul normativ al unei civilizații construite pe valori umane absolute, precum: demnitatea umană, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept, drepturile omului. De aceea, în toată situația descrisă, nu deplasarea spre Occident este regretabilă, ci tendința de a acompania acea orientare cu neîncrederea (uneori chiar cu disprețul) față de valorile românești. Identificăm aci o formă de *xenotropism* – termen prin care se poate surprinde afinitatea pentru valorile străine în detrimentul valorilor autohtone. Această atitudine este, fără îndoială, una dintre consecințele aspectului de seism social pe care, prin violența ei, l-a manifestat revoluția română din decembrie 1989 (cf. Geană 2000a: 197–201 și Geană 2000b: 151–154). Înfruptarea abuzivă din oferta generoasă a libertății a produs multă confuzie, mai ales în zona valorilor. Țară „fostă comunistă” (membră, deci, a blocului estic), România a intrat în Uniunea Europeană fără să aibă instituțiile bine restructurate. Vectorială (unidirecționată), deplasarea spre Vest a tinerilor întârzie și mai mult încheierea tranziției de la totalitarism la democrație, de la corupție la legalitate, de la anormalitate la normalitate. Uneori în psihicul colectiv românesc își face loc îndoiala că neomodernizarea (i.e. modernizarea postcomunistă) ar putea fi cu adevărat o țintă reală, tangibilă, de vreme ce această țintă se află mereu înaintea noastră, ca o „fata morgana”, sau, cu o expresie a unui remarcabil sociolog român, ca o „modernitate tendențială” (Schifirneț 2012).

Încheiere

În primăvara anului 2010, incinta unui hotel de lux din București a găzduit o întâlnire (prima după câte știm) a unui lot de studenți români ce se instruiu în universități din Occident (cf. Ivan 2010). Acest fapt a aprins speranța că mulți dintre ei se vor întoarce, după pilda biblică a „fiului risipitor”, spre binele personalității proprii, al țării lor și, implicit, al Europei. De altfel, din punctul de vedere termodinamic (pe care l-am adoptat și adaptat ca perspectivă pentru expozeul de față), aceasta este chiar calea optimă către o generalizare la nivel înalt a valorilor (a se citi: către forma bună a entropiei valorice) în spațiul european unit. Cu o ultimă observație, totuși: această bună entropie nu trebuie să fie completă – ea vizează doar un cadru comun, în care diversitatea culturală să se bucure de o liberă manifestare!... ■

REFERIRI BIBLIOGRAFICE

Eco, Umberto. 2001. „Holy wars, passion and reason. Scattered thoughts on cultural superiority”. *La Repubblica*, 5 October.

Eliade, Mircea. 1970. *De Zalmoxis à Gengis-Khan. Études comparatives sur les religions et le folklore de la Dacie et de l'Europe Orientale*. Paris, Payot, 1970.

Geană, Gheorghîță. 2000a. „Nichtorganische Entwicklung, Eigentumsform und die moralische Krise in Rumänien nach 1989”, în: Anneli Ute Gabanyi and Anton Sterbling (Hgg.), *Sozialstruktureller Wandel, soziale Probleme und soziale Sicherung in Südosteuropa*, pp. 191–204. München, Südosteuropa Gesellschaft.

Geană, Gheorghîță. 2000b. „Ce se întâmplă acolo? Contradicție și confuzie în România post-1989”, în: Elena Zamfir, Ilie Bădescu, Cătălin Zamfir (coord.), *Starea societății românești după 10 ani de tranziție*, pp. 142–158. București: Editura Expert.

Geană, Gheorghîță. 2012. „Ipostaze ale genialității freactice”, în: *Caietele de la Putna*, 5, V: 56–72.

Georgescu-Roegen, Nicholas. 1999 (1971). *The Entropy Law and the Economic Process*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.

Ivan, Sorin. 2010. „Țara care își alungă valorile”, în: *Tribuna învățământului*, anul LXI, nr. 1039 (2920): 2.

Maiorescu, Titu. 1973 (1872). *Critice*, vol. I, ed. îngrij. de Domnica Filimon. București, Editura Minerva, col. B.p.t.

Schifirneț, Constantin. 2012. „Tendential Modernity”, în: *Social Science Information*, 51 (1): 22–51.

Schrödinger, Erwin. 2012. *What is Life? [1944], with Mind and Matter, and Autobiographical Sketches*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vulcănescu, Mircea. 1938. „XIII Gemina”, în: Mircea Vulcănescu (2005) *Opere*, ed. îngrij. de Marin Diaconu. București: Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă & Editura Univers Enciclopedic.

NOTE

1. Alte asemenea veritabile cortine interioare ale Europei au produs: împărțirea Imperiului Roman în *pars Orientis* și *pars Occidentis*, marea schismă religioasă între ortodoxie și catolicism etc.

2. În întregime, principiul suna astfel: „*Si fueris Romae, Romano vivito more; si fueris alibi, vivito sicut ibi*” (în trad. din lat.: „Dacă te vei afla la Roma, trăiește după obiceiul roman; dacă te vei afla în altă parte, trăiește după obiceiul de-acolo”).

3. Înțelegem prin „civilitate” civilizația asimilată: respectul pentru bunul public, principialitate în relațiile sociale, cultivarea valorilor autentice.

4. Din acest motiv, participarea specialiștilor români la manifestări profesionale internaționale era oficial boicotată în fel și chip – frecvent, informația și invitațiile erau blocate la înaltele instituții administrative, sau, de multe ori, cel invitat putea primi aprobarea oficială internă când conferința respectivă era deja încheiată. Însuși autorul textului de față (ajuns în 1967 cercetător științific la un institut al Academiei Române, așadar îndreptățit prin statutul său social să participe la viața științifică internațională) nu s-a putut bucura, înainte de 1989, de dreptul de a participa la conferințe și colocvii, sau de a publica în reviste din străinătate. După căderea cortinei de fier, el a putut trăi asemenea experiențe profesionale, argumentându-și obiectiv: „*Sublata causa, tollitur effectus*”, și consolându-se subiectiv: „*Later is better than never*”.

5. Expresia aparține lui Mircea Eliade (1970: 243–244) și desemnează primejdii care au survenit frecvent în existența istorică a românilor și a strămoșilor lor, primejdii disproporționate de mari în raport cu resursele de apărare ale băștinașilor.

6. A se vedea, descris, mecanismul acestei alterări în Geană 2000a și Geană 2000b.

7. Informație de teren, septembrie 1974: Simion Unguru, 73 ani, satul Hitiaș, județul Timiș (arhiva personală – G. G.).

8. Despre semnificația culturală a acestui termen – „freatic” – am glosat într-un articol aparte. În esență, este vorba de un substrat original, de adâncime, încărcat de infinite puteri creatoare, din care se nutresc geniile personalizate (în toate domeniile), dar care subzistă prin sine însuși, contribuind discret și firesc la mai mult decât bunul mers al lucrurilor în viața socială (Geană 2012).

Migrarea tineretului este binefăcătoare pentru Europa, dar distructivă pentru România

JEAN ASKENASY

România secolului al XIX-lea reprezintă, din punct de vedere demografic, o masivă imigrare. Populațiile din Balcani, Rusia, Ucraina, Grecia, Austria, Ungaria și evreii imigrând în România contribuie la formarea Marii României. La începutul secolului XX și câțiva ani după anul 1918 persistă încă o imigrare a aromânilor din Balcani, dar în perioadele care urmează monarhiei – dictatura legionară, antonesciană și comunistă –, demografia intră pe panta ei descendentă, ca urmare a deportărilor, a războiului, purificării etnice, genocidului, a transformării forțate a țăranimii în proletariat și dispariției acestei pături sociale, poate cea mai sănătoasă a României seculare. Migrarea internă de la sat la oraș, repartiția impusă a intelectualilor la sat și sistemul dictatorial al jocului dublu partid/ securitate au un rol negativ asupra României, atât pe plan social, cât și demografic. Comunismul, ajuns în stadiul său final în Europa de Est, își trăiește ultimele pâlăiri în România, pentru a sucomba la 22 Decembrie 1989. Însă democrația în România aduce, odată cu vântul de libertate prevestitor al progresului economic și social, și instalarea exodului, un exod care persistă de 30 de ani și a început, de fapt, acum 49 de ani, prin vânzarea de germani-sași și evrei, de către guvernul comunist, continuând sub regimul democrat cu emigrarea românilor neaoși, autohtoni.

Conform statisticilor ONU, România este a doua țară din lume, după Siria, care trăiește exodul unei emigrări continue de proporții. Exodul sirian are ca motor salvarea vieții, exodul român are ca motor asigurarea existenței. Cele două migrări paralele, desfășurate la răspântia dintre mileniul doi și trei, sunt analizate mai mult de ONU, decât de guvernul român.

Între 2007 și 2017 au părăsit România 3,4 milioane de cetățeni, aproximativ 17% din populație. Nu au fost luați în considerare cei care au plecat între 1989 și 2007. Arhetipul emigrantului român este cel al tânărului inteligent, ambițios, doritor să-și realizeze un standard economic plauzibil pentru el și pentru familia sa. Dintre toate națiunile Europei, România a înregistrat cel mai mare număr de cereri de cetățenie europeană. Conform sociologului Mircea Kivu proporția emigranților populației active reprezintă dublul populației inactive (cu deficiențe de sănătate).

Vaccin de sănătate pentru Europa

Masiva emigrare musulmană afro-asiatică și implicațiile terorismului islamic au zguduit puternic armonia europeană. Țările cu o îndelungată istorie națională, dublată de o ideologie înrădăcinată, au trăit momente de mare cumpănă. În această conjunctură, emigrația română este extrem de benefică, deoarece ea nu se implică în politica și ideologia țării, este de credință asemănătoare și nu impune o religie străină, adaptându-se cu o

elegantă ușurință. Față de invazia nord-africană este ca un balsam imunologic pentru țările Europei. Mai mult decât atât, frumusețea tinerelor românce și genetica lor descendentă etnografic din autariați, iapozi, liburni, dasariți, daci și traci, care trăiau în spațiul dintre Marea Adriatică și Balcani, se adaptează cu ușurință rădăcinilor comune în spațiul european. Toate acestea demonstrează că exodul român, spre deosebire de exodul sirian, este o benefică transfuzie bio-socială.

Limba română reprezintă al doilea factor care a transformat emigrarea românilor, comparată cu cea a celorlalte popoare din estul Europei, în exod. Limba română, spre deosebire de limbile bulgară, polonă, albaneză, cehă, slovacă și rusă este o limbă latină care permite tânărului emigrant român să învețe cu multă ușurință limbile spaniolă, italiană, franceză și portugheză, fapt dovedit de preferința românilor pentru Italia, Spania, Franța și Portugalia. Al doilea factor lingvistic favorizant este că a doua limbă a românului este franceza.

Paradoxal, această binefacere pentru Europa are grave repercusiuni asupra forței de muncă a României, cu implicații negative pe plan antropologic, economic, cultural, social, biologic și al natalității. Beneficiul european este distructiv pentru România. Cele patru milioane de tineri, cu vârsta între 20 și 39 de ani, plecați, până azi, din toate regiunile, dar în special din Moldova, Transilvania și Dobrogea, au îmbătrânit populația țării și au depozat statul de brațe de muncă. Copii rămași fără părinți, în grija bunicilor și în așteptarea bicicletei din străinătate, creșterea timpului petrecut pe stradă sunt consecințe inevitabile.

Cauzele exodului

Sărăcia și lipsa de locuri de muncă sunt cauzele principale. Cauze secundare sunt prezentarea de statistici false în Monitorul Oficial, neemigrând 2,5 milioane de români, ci mult mai mult. Emigrarea este un fenomen de lungă durată. Psihologul Mihai Copăceanu a demonstrat paralelismul dintre numărul de emigranți și nivelul de sărăcie. El exemplifică astfel: din Moldova au emigrat 17,7%, din Dobrogea 14,4%, din Transilvania 11,4% și din București numai 8,9%.

Adevărul despre Diaspora

Există în România un minister al „Românilor de Pretutindeni”, adică al diasporei. Nenumărate conferințe

și proiecte sunt dedicate diasporei și specificului național. Noțiunea „Diaspora”, devenit sinonim al exodului, merită o atenție specială. Înainte de toate trebuie separate noțiunile de „diaspora comunistă”, de cel de „diaspora democrată”.

Dintre cei 313 400 evrei de origine română vânduți Israelului în perioada comunistă au mai rămas în viață 72 500. Deci trebuie diferențiate noțiunile diaspora evreilor vânduți, din care au rămas 22% în viață. Copiii evreilor vânduți, născuți în Israel, nu vorbesc limba română și nu se consideră diasporă română. Conform statisticilor, în anul 2024, din diaspora evreilor români vânduți Israelului vor mai exista câteva sute. Cei „400.000 de români evrei din Israel” vor reprezenta în 2024 numărul de morminte ale diasporei române.

Diaspora din perioada democratică sau exodul Românilor este însă o esență a realității. Este, aș spune, o tragedie, pentru că românul repatriat se consideră „emancipat” și participă la politica României în timpul vacanțelor și a timpului său liber de cetățean repatriat. Cât despre afluxul de „străini” care apar în statisticile turismului român, marea majoritate nu este formată din turiști străini, ci din români repatriați, pe care îi readuce nostalgia de patria părăsită. Câți dintre ei vor redeveni români aduși de dorul de neam și de patria în care s-au născut, fie ei români, sași, secuți, aromâni sau evrei? – este o întrebare retorică.

Ce se poate face?

În niciun caz discursuri lacrimogene și prezentări televizate de tipul „succesul românilor plecați”, adică invitație de a pleca, ci un „program național de oprire a exodului”, deoarece el continuă chiar acum în timp ce dvs. citiți acest articol sau acum, când scriu acest articol. Istoria ne învață despre existența situațiilor asemănătoare în Europa, când spaniolii, după restaurarea monarhiei, s-au reîntors în masă, când grecii, după căderea regimului coloneilor, s-au reîntors în masă, când chilenii s-au reîntors după asasinarea lui Allende. Luciana Lăzărescu de la Centrul de Cercetare și Documentare a Imigrării (CDCDI) menționează că reîntoarcerea românilor, „reemigrarea” este aproape inexistentă. Totuși singura soluție actuală este angajarea la nivel guvernamental și declararea oficială a luptei contra exodului, elaborarea unui program cu acțiuni precise bugetate corespunzător. Este ora 23:59, deoarece s-a semnalat că nici în perioadele în care situația economică a noii patrii este în criză, tineretul român nu se reîntoarce la patria mamă. ■

Generația Z

RUBRICĂ REALIZATĂ DE DANA BUZURA-GAGNIUC

România profundă și reală nu e nici zgomotoasă, nici agresivă. E discretă, așezată, preocupată, inteligentă. Uneori suntem tentați să cădem în capcana facilă a observării zgomotului. De aceea, vrem să scoatem discreția la lumină. Are 37 de ani. Predă bioinformatică la Universitatea Politehnică din București. Om de știință cu tot ce presupune acest arhetip: calm, rigoare, firesc, altruism, generozitate, franchețe. Și cu doza obligatorie de boemie și visare... A preferat să nu vorbească despre multiplele sale distincții pentru cercetare științifică – printre care „Premiul Academiei Române – Constantin I. Parhon” în 2014, ci mai degrabă despre mentorii săi, despre frumusețea unor relații cu oamenii care au contat decisiv în evoluția sa profesională.

INTERVIU CU
DR. PAUL A. GAGNIUC

„Sunt un soi de... europatriot”

Ai avut o teză de doctorat care a impresionat comisia de academicieni... De ce?

Oh, asta se întâmplă acum aproape 10 ani. Cred că teza de doctorat a fost un catalizator important pentru relațiile pe care le am acum. Din câte cunosc, a fost prima abordare originală de la noi din țară pe partea de algoritmi și aplicații software în genetică. Îi datorez drumul îndrumătorului meu de doctorat, profesorul Lucian Gavrilă, trecut în neființă din 2012. Câteva metode noi descrise în teză au dus ulterior la observații importante legate de structura informației din secvențele ADN. Teza a fost interesantă pentru cei doi academicieni din comisie, Paul Dan Cristea și Constantin

Ionescu-Tîrgoviște, pentru că au înțeles problematica în profunzime. Aproape toți cei din comisia de doctorat de atunci mi-au rămas prieteni și parteneri de știință. Ce a făcut profesorul Gavrilă pentru mine atunci are ecou și în prezent. Mi-aș fi dorit să vadă rezultatele ultimului său doctorand. Ar fi fost mândru.

Academicianul Paul Dan Cristea, spre exemplu, a fost primul din țară care a înființat domeniul bioinformaticii. În timpul doctoratului, țin minte că am dat peste câteva articole românești de bioinformatică din anul 2000, semnate Paul Dan Cristea, și mă gândeam cu admirație la aceste articole științifice, pentru că simpla lor prezență spunea că nu sunt primul care a făcut bioinformatică în

***Post-doctoratul
este o gură de
aer curat, merită
să salveze tinerii
doctori de la pieire
și nebunie. Aceasta
este, după părerea
mea, chintesența
lucrurilor pe care
un candidat la
doctorat trebuie să
le conștientizeze
înainte să „vrea”.***

țară. Destinul a făcut ca Paul Dan Cristea să fie invitat din partea Universității Politehnice din București, de către profesorul Gavrilă, să facă parte din comisia mea de doctorat. Ei se cunoșteau și erau chiar prieteni, lucru șocant pentru mine la vremea respectivă. Atunci l-am cunoscut pe academicianul Paul Dan Cristea și țin minte cât de plăcut surprins am rămas, atât pentru calitatea umană deosebită de care dădea dovadă, cât și pentru simplul fapt că vorbeam „aceeași limbă”: bioinformatica. După trecerea lui în neființă, pentru rezultatele remarcabile în știință și pentru înființarea domeniului „Bioinformatică” la noi în țară, amfiteatrul 024 din rectoratul Universității Politehnice din București este astăzi numit „Academician Paul Dan Cristea”. Printre altele, Paul Dan Cristea a înființat învățământul politehnic în limbi străine și a adus rețeaua „Internet” la noi în țară. Interesant, nu? A ales de-a lungul timpului tineri lângă el, cu care eu am continuat o relație de înaltă prietenie și după trecerea lui în neființă

în 2013. Printre acești oameni se numără profesorul Bujor Păvăloiu, profesorul Andrei Vasilățeanu, profesorul George Drăgoi – director al Departamentului de Inginerie în Limbi Străine, în care activez, sau profesorul Nicu Goga și alții. În fine, în cele din urmă, cursul de Bioinformatică înființat la Universitatea Politehnică din București de către academicianul Paul Dan Cristea îl predau astăzi eu.

Acum ajungem la academicianul Constantin Ionescu-Tîrgoviște, pe care l-am lăsat ultimul intenționat. Să-l numesc cel mai bun prieten și tată este puțin, foarte puțin. Înainte de prezentarea publică a tezei, profesorul Gavrilă îl invita pe cel mai cunoscut profesor de diabet din țară, academicianul Constantin Ionescu-Tîrgoviște, în comisia mea de doctorat. Publicase consecvent din 1971, de la biochimie până la genetica umană. Prin mâna lui trecuseră în jur de 40.000 de pacienți și Dumnezeu știe câți studenți. Surse apropiate îmi spuneau: „Vezi că este un tip dur și se leagă de orice chichiță. A respins multe teze!” Până și sora mea, care este medic, îmi spunea: „Am făcut cursuri cu el. Ai grijă că este foarte sever”. Oricum deciziile acestea nu stăteau în puterea mea și chiar nu puteam să fac nimic în privința invitațiilor. Chiar după primul contact cu academicianul Constantin Ionescu-Tîrgoviște, am realizat că era un tip care îngloba multe calități omenești. Compatibilitatea intelectuală dintre mine și Constantin Ionescu-Tîrgoviște a fost una imediată. A rămas foarte impresionat de conținutul tezei și, pe baza acestei teze, am făcut front comun pe genetică, bioinformatică, predicție matematică și știința diabetului, din 2011 până astăzi.

***Așadar, din această perspectivă, ce-ar trebui să
știe candidații la doctorat sau post-doctorat?***

În perioada doctoratului, vor trece printr-un proces greu și stresant de dresaj și reeducare, în care valorile științifice internaționale își vor pune amprenta asupra gândirii și personalității lor, definitiv și irevocabil. Comunitatea științifică internațională este direct implicată și garantează pentru titlul lor de doctor în științe prin evaluarea anonimă și publicarea articolelor științifice aferente doctoratului. El, candidatul la doctorat și el, doctorul în științe, vor fi două persoane total diferite. Cel puțin așa stau lucrurile la Universitatea din București. Post-doctoratul este o gură de aer curat, merită să salveze tinerii doctori de la pieire și nebunie. Aceasta este, după părerea mea, chintesența lucrurilor pe care un candidat la doctorat trebuie să le conștientizeze înainte să „vrea”. Dacă are noroc, în

timpul doctoratului, cei din catedră îl vor „tortura” pe tânărul doctorand până învață să scrie. Nu este nicio glumă, vor înțelege frazele mele „la locul faptei”.

Am citit câteva articole extrem de interesante despre performanța ta și a echipei tale de a realiza prima hartă a insulelor Langerhans din pancreasul uman, dar și despre prima metodă imagistică pentru studiul bolilor metabolice...

În știință, în zilele noastre, abordările noi și metodele originale sunt de mare valoare pe plan internațional. În trecut, metodele de analiză clasice au fost explorate până la extrem. Eu spun în mod continuu că nu se poate menține un progres științific planetar constant atât timp cât nu se inventează și metode noi care să susțină acest progres. Chestiunea aceasta este înțeleasă destul de bine de vestici însă nu și de majoritatea oamenilor de la noi. Mai mult de 90% din setul de efecte pe care tehnologia

noastră se bazează astăzi au fost descoperite și bine înțelese înainte de 1944. Un exemplu clasic ar fi diferitele efecte descoperite în fizică, de la efectul galvanomagnetic (Hall) până la efectul piezoelectric descoperit de frații Curie sau efectul fotoelectric observat de Hertz și Hallwachs. Până și invenția tranzistorului în 1948-1950 are rădăcini vechi care pornesc de la o altă invenție (detectorul radio cu cristal) făcută și publicată de Jagdish Chandra Bose în 1895. Aceste observații trebuie să ne spună ceva. Prima dată, aceste observații trebuie să ne spună că istoria științelor nu trebuie neglijată, altfel riscăm să reinventăm roata. A doua oară, trebuie să ne spună că suntem într-o căutare disperată de fenomene noi, proprietăți noi, materiale noi, efecte noi.

Se vorbește foarte frecvent de discrepanța dintre condițiile de a face cercetare în străinătate și în România în niște termeni absolut dezarmați, ca să nu spun înspăimântători... Cum vezi această discrepanță în ce te privește?

Globalizarea a dat naștere unor oportunități cu care omul de rând sau omul de știință sărac nu s-au mai întâlnit până în prezent. Aici vorbesc despre ușurința cu care se pot construi aparate experimentale complexe cu bani puțini. Este astăzi suficient să ai acces la internet, o imprimantă 3D și un microcontroler și poți să schimbi lumea.

Cei din afara țării fac știință și au făcut știința așa cum o știm astăzi pentru simplu fapt că au viziune, înțeleg implicațiile rezultatelor, nu acceptă mediocritatea și nu vor să facă sclavi din ai lor, în schimb... îi importă. Universitățile trebuie să aibă oameni în componență care să fie vârful de

lance în cercetare. Așa a fost mereu de când s-au înființat pe lumea asta stimatele instituții. Un bun exemplu care îmi trece prin minte acum este computerul de orientare și echipamentul de navigație al programului Apollo, realizat de o universitate, adică MIT (Massachusetts Institute of Technology). Provocarea principală în știința mondială a fost și este originalitatea, lucru care începe să prindă rădăcini și la noi. Bine că există „UEFISCDI” (Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior). Fără această instituție nu ar exista știință în România.

Să înțeleg că există o nemulțumire a ta vizavi de sistemul de învățământ din România...

La întrebarea de mai sus pot să răspund și altfel... Adică, aici am o poveste pe care o știu de la profesorul Bujor Păvăloiu și care este reprezentativă pentru sistemul nostru de învățământ de la orice nivel. Tatăl lui Bulă avea un serviciu care necesita mutări lunare dintr-un oraș în altul. În primul oraș, Bulă este înscris în clasa a doua la o școală mediocră apropiată de serviciul lui taică-său. Înainte de prima oră de Lucru manual, elevii pun plastilina pe bancă și așteaptă cumiți profesoara. Bulă începe să construiască un roboțel din plastilină. Ceilalți colegi îi spun: Bulă, trebuie să o așteptăm cumiți în bancă pe doamna profesoară. Doar doamna profesoară ne spune ce să construim din plastilină. Bulă se uita în jur, îi vede pe toți că așteaptă cumiți și se gândește că așa trebuie să facă și el. Când intră profesoara, copiii spun: „Bună dimineața, doamnă profesoară!” Profesoara spune: „Bună dimineața, copii!” Copiii spun: „Doamna profesoară, ce vom face astăzi din plastilină?” Profesoara: „Copii, astăzi vom face o floare!” Atunci toată clasa începe să facă o floare. Trece timpul și tatăl lui Bulă trebuie să se mute în alt oraș. Din nefericire, în acel oraș există o singură școală, o școală de olimpici. Tatăl îl înscrie la aceasta școală și speră ca băiatul său să se descurce. Înainte de prima oră de Lucru manual copiii se bat cu hârtii, cântă, dansează și încep să facă forme din plastilină după cum le trece prin minte. Bulă, când vede ce fac colegii lui, le spune: „Copii, trebuie să o așteptăm cumiți pe doamna profesoară să ne spună ea ce trebuie să facem”. Copiii se uită la el cam ciudat și continuă, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. După puțin timp, intră profesoara. Copiii se așează în bănci și o întreabă pe profesoară: „Doamna profesoară, ce vom construi astăzi din plastilină?” La care profesoara, stă puțin pe gânduri și le spune: „Copii, construiți din plastilină ce doriți!”. Fiecare copil modelează un roboțel, un

câine, o căsuță, o bărcuță, iar Bulă, modelează... o floare. Această povestioară a fost cea mai tristă și mai profundă revelație legată de sistemul nostru de învățământ.

Și totuși, există și o jumătate plină a paharului...

Globalizarea a dat naștere unor oportunități cu care omul de rând sau omul de știință sărac nu s-au mai întâlnit până în prezent. Aici vorbesc despre ușurința cu care se pot construi aparate experimentale complexe cu bani puțini. Este astăzi suficient să ai acces la internet, o imprimantă 3D și un microcontroler și poți să schimbi lumea. Avem acces la tot. Ce ne împiedică? Ne împiedică deșteapta zicală evreiască: „Toți se plâng de lipsa de bani, dar nimeni nu se plânge de lipsa de minte”. Să-ți dau un exemplu recent și pozitiv, legat de știință și bani, cu care cred că orice om de știință român este de acord. Am o colaborare cu CEMT (Centrul de Excelență în Medicina Translațională) la Fundeni. CEMT este o instituție de cercetare la nivel înalt, unde se face știință avansată. Chiar acum, acolo construiesc un aparat experimental, sofisticat pentru analiza culturilor celulare, un experiment care nu poate fi făcut cu aparatură convențională. Acest tip de aparat experimental ar costa 2000-3000 de euro sau mai mult, asta dacă aș avea de unde să îl cumpăr. Să îl construiesc, a trebuit să cheltuiesc 20 de euro pentru câteva componente electronice și module electronice și să investesc multe ore de proiectare și programare software. Deci se poate și cu puțini bani. Cred că în România problema ține mai mult de salarii decât de banii pentru experimente. Știința se face cu oameni. Oamenii trebuie plătiți suficient de bine, încât să le stea mintea doar la știință. Aceasta este adevărata problemă! La bază, problema legată de resursa umană în știință, și nu numai, ține de natalitate. Într-o lume în care știința și politica își pun problema suprapopulării planetei, două țări ies în evidență: România și Moldova. Sunt printre pricipalele țări cu populație în scădere de ani buni, și asta nu doar din cauza migrației. Clar, pe noi nu ne mai poate acuza nimeni, măcar pe această direcție. Partea proastă însă este că vizibilitatea în știință și numărul de indivizi din populație sunt două variabile direct proporționale. Acum, majoritatea capetelor luminate care ar trebui reținute în universități pentru știință și cursuri de calitate, sunt alungate la corporații. Am curajul să spun că aceste corporații au ajuns să fie calitativ mult peste universități în anumite situații. Este bine să ne gândim la cercetările pentru realizarea computerelor cuantice sau la cercetările pe inteligența artificială și cine le face. Acum putem spune,

Am avut și am contact cu o corporație mare de la noi și pot să spun din experiență că așa este, majoritatea deșteptilor sunt la ei. Mai presus de bani, corporațiile țin în frâu răutatea umană, frustrarea și oferă respect. O minte deșteaptă este mai des atrasă de aceste trei oferte decât de bani.

bine, dar corporațiile sunt bogate. Oare, doar acesta să fie motivul? Am avut și am contact cu o corporație mare de la noi și pot să spun din experiență că așa este, majoritatea deșteptilor sunt la ei. Mai presus de bani, corporațiile țin în frâu răutatea umană, frustrarea și oferă respect. O minte deșteaptă este mai des atrasă de aceste trei oferte decât de bani. Universitățile pot cu greu să mai țină pasul cu nevoile variate ale industriei. Pentru corporații, know-how-ul este

Avantajul meu și al generației mele este am trecut prin două sisteme diferite într-o singura viață. Prin urmare, putem să vedem ce ne-a adus comunismul, ce ne-au adus anii 1990 și ce ne-a adus Uniunea Europeană; la care eu unul țin foarte mult.

ca respectul, greu de câștigat și ușor de pierdut. Trăim într-o zonă gri. Nu m-ar mira ca aceste corporații să-și facă propriile universități în viitor, care să le satisfacă nevoile legate de o resursă umană adaptată vremurilor. Aș spune chiar că aceste universități corporatiste există de multă vreme într-o formă mascată. Se numesc „Formări”. Aceste formări le-aș asocia cu diferite cursuri de masterat din universități.

Să revenim la România. Văzând cu ochii mei cum funcționează o corporație, aș îndrăzni să spun că un schimb de experiență forțat, la nivel de resursă umană, între structurile de stat și corporații, ar duce la minuni în managementul țării. Una peste alta, țara are nevoie de

oameni verticali, greu de șantajat și cu țara tot timpul în minte, la orice decizie. Mă rog... tocmai cred că am descris toți militarii, polițiștii și pe toți funcționarii SRI. Cu toate scandalurile politice constante din 1990 până astăzi, partea plină a paharului văzută de puțini oameni, este că nu murim de foame și românii cam au ce le trebuie. Asta nu datorită statului (deși, poate, totuși, niște merite o avea...), ci mediului sănătos de management dictat de UE și nouă, oamenilor. Avantajul meu și al generației mele este am trecut prin două sisteme diferite într-o singură viață. Prin urmare, putem să vedem ce ne-a adus comunismul, ce ne-au adus anii 1990 și ce ne-a adus Uniunea Europeană; la care eu unul țin foarte mult. Sunt un soi de... europatriot, să spun așa.

Tu de ce nu pleci din țară? Cu siguranță ai avut prilejul...

Așa a fost să fie. Sincer nu am avut niciodată această dorință de plecare, însă gânduri au fost. Cât eram la doctorat, eram legat de țară și de Ministerul Agriculturii. După doctorat, am rămas legat de oamenii care au făcut parte din comisia de doctorat și am continuat post-doctoratul la UMF Carol Davila. Apoi, a apărut Universitatea Politehnică din București. Apoi au apărut copiii și nu am avut curajul să plec cu tot cu familie. Am considerat că lucruri de impact pot fi făcute și din București sau din alte orașe din țară. Un alt motiv a fost acela de a face un tur de forță pentru publicarea de articole științifice în contul instituțiilor noastre românești, care nu sunt prea bine văzute în afara țării și nici luate în seamă prea tare. Am un respect deosebit pentru toți cei care publică în contul universităților românești, pentru că acești oameni aduc plus valoare și prestanță țării. Ei pot fi văzuți pe listele de premiere a UEFISCDI. Mă bucur când văd că aceste liste devin din ce în ce mai lungi.

Sunteți un fel de familie Curie, pentru că și tu și Elvira – soția ta – sunteți doctori în științe... și ați făcut echipă în mai multe proiecte... Poate ne vorbești, dincolo de cei doi copii minunați pe care-i aveți, și despre proiectele voastre științifice...

Cine nu are mama soacră, să-și cumpere. Eu am! Fără Anastasia nu am putea să mai facem nimic, nici știință, nici cursuri. Timpuri provocatoare. Elvira este profesorul universitar perfect, care ține minte tot și mă corectează des și constant, iar eu sunt poetul analist, mereu în căutarea adevărului fundamental.

La tine e așa... o poveste clasică: absolventul de liceu din Bacău, care vine în Capitală și rămâne acolo, cu eforturi financiare mari și cu sacrificii pe măsură, pentru a-și urma un vis... Cum se numește visul? Dar sacrificiile ce-au însemnat?

Bunicul meu dinspre mamă, Aurel Uricaru, veteran de război și un om dur de fel, îmi spunea în copilărie: „Caută să nu faci umbră pământului degeaba!” Concluzie: visul se numește „încearcă să lași ceva demn în urma ta”, iar sacrificiile le-am uitat și sper să rămână acolo unde le este locul, în uitare.

Te-am auzit într-o discuție mai veche spunând cu un firesc debordant, cu un fel de blândețe bucovineană, pentru că rădăcinile tale sunt și acolo: „trebuie să existe leac pentru diabet”. Dar blândețea aceea mie-mi semăna a îndârjire, a încăpățânare... Îți mai amintești? Poate ne dezvoltă puțin acea afirmație...

Îmi amintesc. Acest „trebuie să existe un leac pentru diabet” este mai mult un dresaj pe care l-am

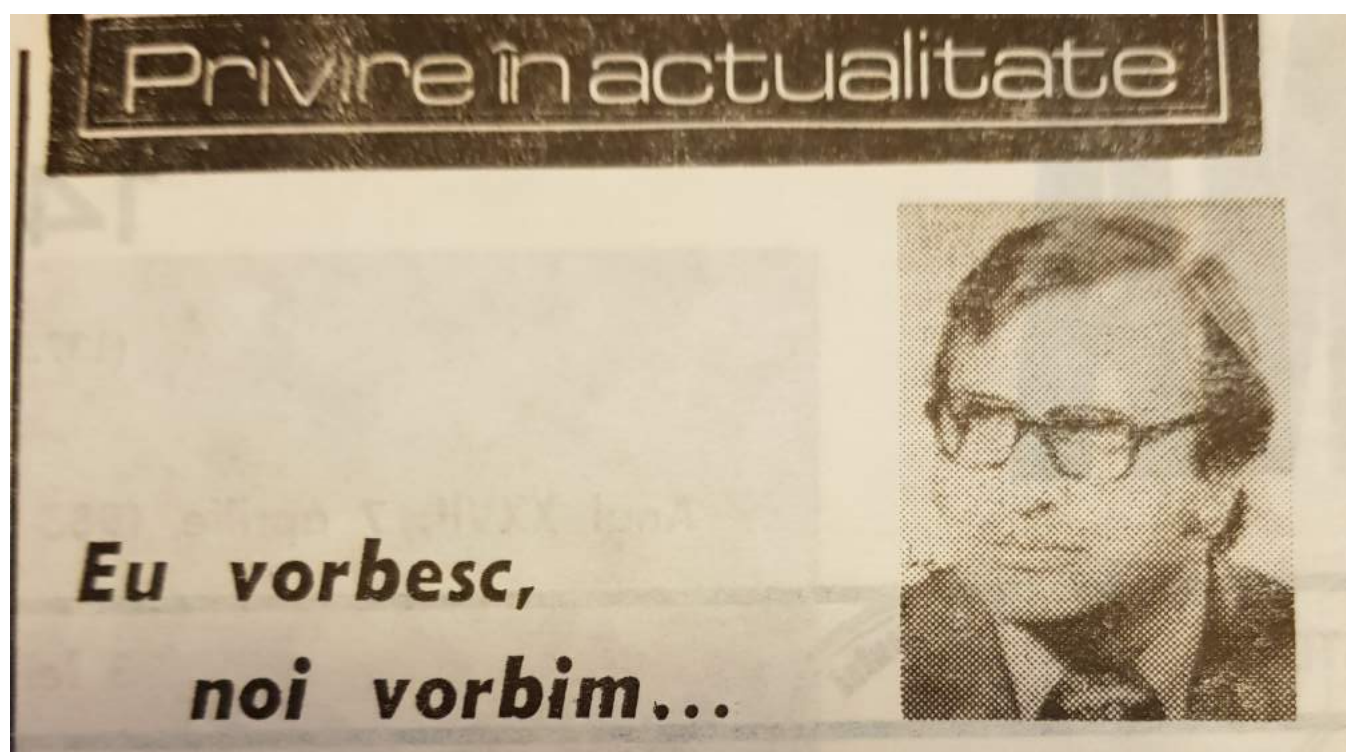
moștenit de la cel mai bun prieten, academicianul Constantin Ionescu-Tîrgoviște. Sunt un „specialist” pe partea de diabet, creat printr-un soi de inducție.

Pentru mulți oameni de știință apare tentația de a scrie beletristică, de-a schimba uneori registrul în mod radical, poate ca defulare... Deși ești încă foarte tânăr, știi că și la tine a încolțit acest gând...

Crezi că există o diferență între pictori, scriitori și oameni de știință (fizicieni, matematicieni, chimiști)? Eu unul cred că nu este nicio diferență. Toți avem un set de caracteristici comune: curiozitate, creativitate și nevoia de comunicare. Prin urmare, da, așa este. Scrierea de beletristică este un gând pe care îl am de ani de zile și de care nu reușesc să mă apuc. Caut o fereastră cu lipsă de inspirație pentru știință în care să mă apuc de două cărți, probabil și singurele pe care doresc să le scriu. Este vorba despre povestea „de război” a bunicului meu de pe tată, Petru Gagniuc, și despre relația cu academicianul Constantin Ionescu-Tîrgoviște, care, a avut și el o poveste „de război” întinsă pe 50 de ani de activitate în diabet și în sistemul de sănătate. ■

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

TEXT APĂRUT ÎN NR. 14 AL REVISTEI „TRIBUNA”, DIN 7 APRILIE 1983

Eu vorbesc, noi vorbim...

AUGUSTIN BUZURA

Destul de mulți scriitori, publiciști și – semn foarte bun – tot mai mulți cititori se arată interesați de destinul unor cuvinte vitale, fundamentale, în numele cărora s-au făcut revoluții, s-au sacrificat milioane și milioane de oameni. Se îmbolnăvesc și mor cuvintele? De ce unele, dintre cele mai importante, au nevoie de „sprijin” pentru a-și păstra cât de cât înțeleșul? „Adevărata libertate”, „adevăratul curaj”,

„adevărata dreptate”, „veritabila egalitate” etc. , etc. sunt întâlnite nu numai în unele materiale publicistice, dar și în vorbirea curentă. Sunt oare utilizate prea frecvent, cu o ușurință păgubitoare? Au invadat adjectivele „grădina” limbii române? Sigur, este la îndemâna oricui să observe revolta nedeclarată a unora împotriva nuanțelor și a uriașei bogății lexicale a limbii noastre. Nu de puține ori modelele propuse de mass-media stârnesc reacții de genul: „Atâta știi și eu!”, „Cât ăsta sunt și eu!”, „Ca ăsta pot și eu!” când, normal, ar fi ca aceste mijloace să-l oblige

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

pe cel ce le frecventează să tindă spre mai mult, să evite sărăcia lexicală și, deci, spirituală. Dar aceasta este o altă poveste. Oricum, în afară de vorbirea stas, vorbirea tipizată datorată ședințelor și mass-mediei, în afară de marea de adjective, numeroase noțiuni vitale care au răscolit istoria și destinul speciei noastre sunt subminate și de lipsa de acoperire în aurul faptelor. Sigur, discuții pe asemenea teme au mai fost și nu știu dacă au contribuit în prea mare măsură la însănătoșirea limbii. Faptele sunt mult mai convingătoare. Uneori mi s-a spus că această obsesie a mea are în substrat o mentalitate învechită: noțiunile pomenite au primit, cu timpul, un conținut nou, depinde, prin urmare, de prisma prin care privești lumea, de banca în care te afli. Și mi s-a întâmplat nu o dată să mă întreb dacă nu cumva au dreptate cei ce susțin asta. Istoria i-a învățat pe oameni extrem de multe lucruri. Cu ani în urmă, la ieșirea dintr-o mare librărie pariziană, am fost asaltat de trei tineri cu brațele încărcate de afișe și ziare. „Urâți teroarea?” s-a interesat unul. „Dar amestecul poliției în viața dumneavoastră?” a continuat un altul ce vindea o publicație consistentă, cu un titlu intens subliniat, într-o culoare familiară mie. „Sunteți împotriva violenței? Dar a statului polițist?” a preluat ștafeta celălalt. Nu puteam să spun că teroarea sau statul polițist fac parte dintre slăbiciunile vieții mele, și nici că mor de bucurie când mi se amestecă cineva, direct sau indirect, în viață. Sigur, n-aveam nimic de reproșat poliției franceze, dar, în principiu, nu puteam să nu fiu de acord cu tânărul. Am mai fost și împotriva cenzurii, a violenței, a inegalităților sociale, eram și pentru respectarea drepturilor omului, doream pacea, visam o democrație reală și multe altele. „Sunteți pentru socialism?” a revenit primul entuziasmat probabil de invariabilul și grăbitul meu Oui. Cum să nu fi fost, mai ales că de vreo treizeci și ceva de ani participam la edificarea lui! „Deci iubiți libertatea?” a continuat al doilea, care părea ceva mai inițiat în tainele maieuticii. Mi-ar fi fost greu să susțin că mă deranjau libertatea presei, a cuvântului și toate celelalte. Și cum ultimul meu Oui fusese la fel de ferm, mi s-au cerut nu știu câți franci pentru fondul unei mișcări ce lupta pentru toate acestea. M-am interesat, la rândul-mi, ce anume îi deranjează pe ei cel mai mult. Și mi s-a răspuns că absența libertății, drept pentru care, organizau în dimineața următoare o mare demonstrație. „La ce stat polițist vă referiți?” am continuat

eu și tinerii m-au privit profund mirați. Era clar, doar, în cel care ne găseam! Shaw spunea că un adevărat gentleman nu se amestecă nici măcar în propriile sale afaceri, prin urmare, cum aș fi putut eu să mă amestec tocmai în afacerile Franței. Sunt situații în care e bine să dai ascultare clasicilor. Discuția, lungă, care a urmat, n-a făcut decât să sporească dezamăgirile. Ale mele și ale lor. Nu m-am gândit atunci la domnul Jourdain și nici la sensul cuvintelor atât de insistent pomenite. Am înțeles, încă o dată, un adevăr de mult scris și spus, că un om câștigat pentru cultură este, în același timp, și un om câștigat pentru libertate, că poți să fii liber între patru pereți și înlănțuit de dogme, prejudecăți și fanatism chiar și în cea mai liberă dintre țări. Ideile noastre despre libertate, drepturi, socialism erau atât de diferite, încât nici lumi de neîntrerupte discuții nu ne-ar fi apropiat. Tinerii păreau din dinastia celor care preferă viața în ritm de marș. Mă întrebam atunci dacă fiecărei persoane sau generații îi trebuie câte un Waterloo pentru a înțelege adevăratul sens al libertății. Ar fi prea magic. Mentalitatea tinerilor nu-mi era prea străină; făceau parte dintre cei ce utilizează cuvintele mari drept momeală pentru atingerea unor țeluri; libertatea pentru ei, dar nu și pentru alții; libertatea cum o văd ei, dar nu cum este ea în realitate. Din păcate, și cei buni, dar și cei răi cunosc uriașa forță a cuvântului, atracția exercitată de noțiunile vitale. Cuvintele pot trăi numai atunci când între sensul lor original și realitatea pe care trebuie să o acopere nu există nicio contradicție. Cuvintele au ridicat socluri reale și, vai, atâtea socluri false, au creat luni adevărate pentru oameni, și lumi de coșmar, pentru roboți. A veghea la prestigiul cuvintelor, la sănătatea lor este o datorie fundamentală. Din păcate, destule cărți și articole erodează prin conținut înțelesul unor noțiuni vitale. Destule noțiuni vitale sunt încă supralicite și nu puțini scriitori rostesc aceste cuvinte cu ușurință cu care respiră. De câte ori nu s-a vorbit de adevărul, curajul etc. unor cărți, de exemplu, și cât de puțină viață le-a dat timpul și bunul simț al cititorului! Unii s-au chiar specializat în a număra frecvența unor cuvinte dintr-un text și nu în a verifica ce acoperă ele. Oricum literatura nu trebuie să părăsească omul și coordonatele lui vitale. Fiind alături de om, înțelegându-i bucuriile, nevoile și suferințele, exprimându-le direct, va putea contribui la însănătoșirea cuvintelor, deci și la sănătatea spirituală a omului. Vorbele au nevoie de fapte. ■

CONCURSURILE FUNDAȚIEI CULTURALE AUGUSTIN BUZURA

Cea mai bună adaptare scenică va fi premiată de Fundația Culturală Augustin Buzura la ediția a II-a a Galei Premiilor FCAB. Publicăm mai jos regulamentul concursului și anexele de care vor trebui să țină cont concurenții.

Regulament concurs de adaptare scenică

Monolog

Organizator

Fundația Culturală Augustin Buzura, cu sediul în strada în Strada Ion Creangă nr. 15-17, apartament nr.2, parter, sector 5, București, cod fiscal 38867760, Registrul Fundațiilor și Asociațiilor 53/30.06.2017, cont RO13RZBR0000060020161318, reprezentată prin Anamaria Maior-Buzura, în calitate de președinte, numită în prezentul Protocol în calitate de Partener.

Obiect

Obiectul concursului îl reprezintă selecționarea unei adaptări scenice sub formă de monolog, dintr-o operă, la alegere, aparținând lui Augustin Buzura.

Termen de primire

Textele se primesc până la data de 30 iunie 2019 (data de trimitere), rezultatul concursului urmând să fie anunțat la ediția a doua a Galei Premiilor Fundației Culturale Augustin Buzura, care va avea loc în septembrie 2019.

Participanți

Concursul se adresează atât scenariștilor profesioniști, cât și altor autori.

Premii

În cadrul concursului se va acorda un singur premiu, în valoare de 5.000 euro, pentru adaptarea câștigătoare.

Condiții cumulative referitoare la adaptarea scenică

Pentru a fi acceptate la concurs, textele trebuie să îndeplinească în mod cumulativ următoarele condiții:

- Să fie originale;
- Să aparțină persoanei care le-a înscris în concurs;
- Să fie complete și să respecte regulile de formă prezentate în Anexa 2 din prezentul Regulament;
- Nu se vor accepta textele care se îndepărtează de tema concursului, care conțin elemente pornografice, defăimătoare, care incită la violență etc.

Înscrierea la concurs

Nu se percepe taxă de înscriere sau de participare. Înscrierea constă în trimiterea pe adresa Fundației Culturale Augustin Buzura a dosarului care va cuprinde documentele prevăzute la Anexa 1.

Jurizare

Comisia de jurizare va fi formată din 3 membri, care vor analiza textele trimise și vor întocmi fișele de evaluare ale acestora.

Evaluarea se va face prin acordarea de note de la 1 la 10 pentru fiecare criteriu prevăzut de fișa de notare (Anexa 3).

CONCURSURILE FUNDAȚIEI CULTURALE AUGUSTIN BUZURA

Criteriile de evaluare

La evaluare se va ține cont de următoarele criterii:

- Subiect
- Construcția dramatică
- Originalitate
- Fezabilitatea proiectului din perspectivă scenică/teatrală.

Nota acordată fiecărui text de către fiecare membru al juriului va rezulta din efectuarea mediei aritmetice a notelor acordate pentru fiecare criteriu de mai sus. Nota finală pentru fiecare text se obține din efectuarea mediei aritmetice a notelor acordate de fiecare membru al juriului. La finalul procesului de evaluare, juriul va stabili clasamentul.

Finalizarea selecției

Câștigător va fi monologul cu punctajul cel mai mare obținut de pe urma evaluării. În vederea adaptării scenice sau radiofonice pe baza monologului câștigător, concursul se va finaliza cu încheierea unui contract de cesiune de drepturi de autor, în baza căruia Fundația Culturală Augustin Buzura va achiziționa drepturile patrimoniale exclusive asupra exploatării acestuia. Premiul de 5.000 euro reprezintă remunerația pentru cesiunea exclusivă a drepturilor de autor.

Fundația Culturală Augustin Buzura își rezervă dreptul de a păstra o copie a textelor înscrise în concurs, fără a încălca drepturile de autor.

Drepturi de autor

Fundația Culturală Augustin Buzura garantează respectarea legislației în vigoare cu privire la drepturile de autor și la drepturile conexe, precum și cu privire la orice alte drepturi convenite participanților la concursul de selecție, în condițiile stabilite pentru înscriere și participare.

Organizatorul nu își asumă nicio obligație în legătură cu protecția drepturilor de autor față de textele înscrise în concurs. Protejarea acestor drepturi revine în exclusivitate autorului /autorilor.

Dispoziții finale

Fundația Culturală Augustin Buzura nu răspunde pentru informațiile oferite de către concurenți în vederea înscrierii în concurs, decât în limitele verificărilor cu bună credință spre buna organizare și desfășurare a concursului. Depistarea, până la momentul desemnării câștigătorului, sau ulterior, a oricăror încălcări a condițiilor de înscriere la concurs, dă dreptul organizatorului să elimine monologul/monologurile respective și, dacă este cazul, să revoce premiul acordat.

Prezentul Regulament precum și întreaga documentație privind organizarea concursului vor fi publicate și pe pagina web a Fundației Culturale Augustin Buzura: www.augustinbuzura.org

CONCURSURILE FUNDAȚIEI CULTURALE AUGUSTIN BUZURA**Anexa 1****Documente necesare pentru înscrierea la concurs**

- Textul monologului original redactat conform cerințelor din **Anexa 2**;
- Sinopsis – maximum 1500 caractere (inclusiv spații), cu titlul scenariului;
- Treatment – maximum 3 pagini, în care va fi descris personajul precum și considerații despre stilul și modul de abordare a monologului, despre viziunea asupra punerii în scenă;
- O precizare explicită privind opera din care a fost inspirat/preluat monologul (titlul romanului/nuvelei, editură, an publicare, pagină)
- Orice altă documentație care poate să vină în sprijinul proiectului (dacă este cazul);
- CV-ul autorului/autorilor.

Anexa 2**Formatul de redactare**

Textul monologului se va depune într-un format care trebuie să respecte, cumulativ, următoarele cerințe:

- Scrise în limba română;
- Prezentare: un exemplar pe hârtie format A4 și un exemplar în format electronic, pe suport DVD sau stick;
- Întindere: maxim 10 pagini;
- Autorul trebuie să țină cont de faptul că, derularea monologului, cu intonație adecvată, pauze și mișcare scenică (acolo unde e cazul) nu trebuie să depășească 40 de minute;
- Textul va cuprinde recomandări asupra intonației, atitudinii și chiar a mișcării scenice (dacă e cazul);
- Recomandările privind atitudinea, mișcarea, intonația etc. se vor facepe într-un paragraf separat, deasupra căruia, în partea stângă, se va preciza: "Recomandare";
- Redactare: într-un program informatic de machetare scenarii sau în orice alt program de tehnoredactare computerizată, corp 12, cules la un rând;
- Paginile se vor numerota în colțul din dreapta sus. Pagina de titlu și prima pagină nu se numerotează. Pagina de titlu conține doar titlul monologului și numele autorului.

CONCURSURILE FUNDAȚIEI CULTURALE AUGUSTIN BUZURA

Anexa 3

FIȘĂ DE NOTARE

Numele candidatului _____

Dosar nr. _____

Titlul monologului _____

Criterii de evaluare - Note

(între 1 și 10)

1. Subiectul
_____2. Construcția dramatică
_____3. Originalitatea tratării temei propuse
_____5. Fezabilitatea proiectului din perspectivă scenică/teatrală
_____

Nota scenariului _____

Semnătura ..... Data .....

Despre noi

Fundația Culturală Augustin Buzura București

Fundația Culturală Augustin Buzura a fost înființată în 2017, la puțin timp după dispariția academicianului Augustin Buzura. Inițiatorii sunt membrii familiei, animați de dorința de a păstra via memoria academicianului Augustin Buzura și pentru a continua idealul de conștiință și responsabilitate pentru care scriitorul s-a luptat o viață. Urmând valorile și principiile profesate de academicianul Augustin Buzura, fundația se va preocupa, de sensibilizarea societății românești asupra importanței păstrării și dezvoltării patrimoniului cultural național, va promova excelența și va sprijini valorile.

Fundația Culturală Augustin Buzura se va ocupa prin toate mijloacele de care dispune de promovarea în țară și în străinătate a operei literare și publicistice a scriitorului Augustin Buzura, precum și a filmelor realizate după scenariile sale. Se va îngriji, de asemenea, de perpetuarea numelui său și a actelor sale fondatoare și generatoare de cultură civică și instituțională.

Având ca scop sprijinirea și promovarea culturii, artei și civilizației românești, FCAB își propune să fie un factor activ în

societatea civilă, prin sprijinirea procesului de integrare și de afirmare culturală europeană și mondială, prin oferirea de soluții practice în domeniul culturii, artei și educației.

Fundația Culturală Augustin Buzura militează pentru încurajarea și stimularea creației originale în toate domeniile culturii, de la cercetarea științifică, până la creația artistică, precum și pentru sprijinirea și promovarea tinerelor talente și protejarea și perpetuarea celor consacrate.

Promovarea și sprijinirea activităților de studiu și cercetare privind istoria și civilizația românilor, menținerea prin mijloace specifice a legăturilor cu alte fundații culturale din țară și străinătate, reprezintă obiective relevante ale Fundației Culturale Augustin Buzura.

Fundația va organiza și va participa, singură sau în parteneriat, la expoziții, spectacole, festivaluri, concerte și alte manifestări cultural-artistice, în țară sau în străinătate.

Președinta al Fundației Culturale Augustin Buzura este Anamaria Maior-Buzura, fiica scriitorului.

Buzura Foundation Washington D.C.

Buzura Foundation supports and promotes Romanian and universal culture, art and civilization, aims to be an active factor in civil society by supporting the process of integration and cultural affirmation by offering practical solutions in the field of culture, art and education.

OUR VISION

To keep the memory of Augustin Buzura alive and create a movement around his work rooted into his principles, values and courage of telling the truth under any circumstances.

WHAT WE DO

We support and engage with established and emerging artists, scientists and educators who's work reflect and carry on the principles and values present in Buzura's literary and journalistic work.

OUR COMMUNITY

Our community is diverse, with a sense of belonging and deeply rooted into the present. It's inclusive and serves as a forum for honest discussion, respecting and welcoming diversity of opinion, hence keeping a sense of ownership of ideas.